

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

**Збірник матеріалів Другої заочно-дистанційної
наукової конференції студентів і молодих вчених**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

м. Тернопіль, 24–26 січня 2017 р.

**Друга заочно-дистанційна наукова конференція студентів і молодих вчених
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ»
м. Тернопіль, 24–26 січня 2017 р.**

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Кириленко О.П. – завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Булавинець В.М. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент;
Гупаловська М.Б. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Дем'янишин В.Г.* – професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор; *Карпишин Н.І.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Кізіма Т.О.* – професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор; *Коваль С.Л.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Малиняк Б.С.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Мокрицька А.Б.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Письменний В.В.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Русін В.М.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Савчук С.В.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Сидор І.П.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Стоян В.І.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент.

Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ (протокол №10 від 23 січня 2017 р.)

ВІДПОВІДАЛЬНА ЗА ВИПУСК:

Кириленко О.П. – завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор.

УКЛАДАЧІ:

Письменний В.В. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент;
Максимчак Б.В. – економіст наукового журналу «Світ фінансів».

Актуальні питання фінансової теорії та практики: збірн. матер. заоч.-дистанц. наук. конф. студ. і молод. вчених, м. Тернопіль, 24–26 січ. 2017 р. – Тернопіль: Вектор, 2017. – 138 с.

Коло проблем, які висвітлюються у збірнику конференції, пов'язані з розробкою основних напрямів фінансової політики держави, реформуванням складових фінансового механізму, удосконаленням системи управління фінансами на макро-, мезо- і мікрорівнях. Висновки та рекомендації мають вагомое теоретичне значення і можуть бути використані при написанні наукових статей, курсових та дипломних робіт, проведенні інших форм наукових досліджень.

**ББК 65.9(4Укр)26
УДК 336**

За редакцію і достовірність матеріалів, розміщених у збірнику конференції, несуть відповідальність автори та їх наукові керівники.

ЗМІСТ

Бавер Надія ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В ЧАСТИНІ ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ НА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ	7
Гелетей Марина ВИДАТКИ НА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ: ПРОБЛЕМИ ПЛАНУВАННЯ	9
Гомзяк Сергій ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ У СКЛАДІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ.....	12
Гончарук Олена ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ТА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬВ ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОЩАДНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ	15
Гучак Зоряна МОНІТОРИНГ СУКУПНИХ ВИТРАТ ДОМОГОСПОДАРСТВ	18
Давидюк Леся СПОЖИВЧІ ВИТРАТИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ	22
Дільмухамедова Наталія ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ АКТИВІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ	26
Джердж Юлія МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ У ФОРМУВАННІ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	28
Дзюбій Ілона АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ.....	31
Дубик Марія ТЕОРЕТИЧНІ ДОМІНАНТИ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	36
Дуда Оксана ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ.....	39
Запаранюк Оксана ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	44
Ігнатів Андрій ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ ДІЮЧОЇ СИСТЕМИ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ В УКРАЇНІ.....	47
Килюх Оксана РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	51
Корнелюк Володимир ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТУ ЗА ДОХОДАМИ.....	54
Пінчук Альона БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ	59

Романюк Юлія	
АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ.	63
Слоєва Тетяна	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРИ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ	65
Смаглюк Тетяна	
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ	69
Таран Дмитрій	
ВЛИЯНИЕ ВАЛЮТНЫХ ПЕРЕВОДОВ НА ЭКОНОМИКУ СТРАНЫ.....	74
Торлоп Юлія	
МОТИВАЦІЙНА СКЛАДОВА ІНВЕСТУВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ	78
Уляницька Вікторія	
ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ	80
Чонка Наталія	
ЧИННИКИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ	82
Шмигельська Ірина	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	87
Шпурак Валентина	
СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ	90
Якимечко Андрій	
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	92

Конкурс студентських публікацій «ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ БЮДЖЕТУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ»

III етап (1 жовтня 2016 р.)

Глухенький Ігор АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ ДЕПАРТАМЕНТУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ	96
Дролюк Олександр ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ УПРАВЛІННЯМ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	98
Карач Оксана КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК НАСЕЛЕННЯ ЗА БЮДЖЕТНІ КОШТИ	101
Митник Надія «ВЛАСНИЙ ДІМ» МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?	103
Підгрушна Юлія ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ СПОРТУ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ.....	105
Середа Ольга БЛАГОДІЙНІ ПОЖЕРТВИ, ВНЕСКИ, ГРАНТИ ТА ДАРУНКИ ЯК НЕОБХІДНЕ ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКИХ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	107
Скобляк Тетяна СВОБОДІ СЛОВА: БУТИ ЧИ НЕ БУТИ? АБО ПРО БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ МІСЦЕВИХ ЗМІ	109
Сліпець Катерина ОЦІНКА БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ СФЕРИ ОСВІТИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ	111

Конкурс публікацій студентів і молодих вчених «ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ БЮДЖЕТУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ»

IV етап (1 грудня 2016 р.)

Баранець Ярослав ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ – ОДНЕ З ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ ВИКОНАННЯ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ	115
Грема Катерина СТРАТЕГІЯ Є, ЧИ БУДУТЬ РЕЗУЛЬТАТИ?	118
Анатолій Лесик ЯК ВПЛИВАЮТЬ ВИДАТКИ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ НА РОЗВИТОК ТУРИЗМУ?.....	120
Митник Надія ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	122
Невідома Діана БАЖАННЯ ЛІКУВАТИСЯ – КРОК ДО ОДУЖАННЯ. ВИДАТКИ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я.....	124
Пастущин Сніжанна ЧИ Є ДОСТАТНЬОЮ ПІДТРИМКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ?	127
Плюта Тетяна ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ НА ВИКОНАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ: «ОБЛАСНА ЦІЛЬОВА СОЦІАЛЬНА ПРОГРАМА ПІДТРИМКИ СІМ'Ї».....	129
Письменний Віталій ФІНАНСУВАННЯ КОМУНАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я У ФОРМІ БЛАГОДІЙНИХ ВНЕСКІВ: СИСТЕМА ПОТРЕБУЄ ЗМІН.....	131
Угрин Володимир ЗАКОННО! АЛЕ ЧИ ЛОГІЧНО ТА ЕФЕКТИВНО? ПРО АБСУРДНІ ДРІБНИЦІ, ЩО РОЗПОРОШУЮТЬ БЮДЖЕТНІ ВИДАТКИ ТА НЕПРИНОСЯТЬ ЖОДНОГО РЕЗУЛЬТАТУ	135

ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В ЧАСТИНІ ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ НА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ

Соціальний та економічний розвиток держави значною мірою визначається науковою обґрунтованістю планових показників бюджету та їх збалансованістю. Планування бюджетної політики в соціальній сфері є складовою загальнодержавного економічного планування та передбачає вибір раціональних шляхів бюджетного забезпечення, виходячи з рівня соціального розвитку на основі ефективного використання наявних у суспільстві ресурсів.

Державний бюджет – це особлива форма фінансового плану, що має силу закону й встановлюється для всіх структурних підрозділів суспільного виробництва на основі завдань і заходів державного плану економічного і соціального розвитку України.

Розглядаючи бюджет як основний фінансовий план, слід зазначити, що в ньому представлені всі атрибути фінансового плану: грошові надходження (формування фондів) за конкретними джерелами надходжень; грошові витрати (використання фондів) за конкретними напрямками; порівняння грошових витрат і доходів на основі балансових розрахунків.

Фінансові плани розробляються всіма учасниками суспільного виробництва (від первинних структур (підприємств, об'єднань, організацій, банків, страхових компаній до центральних органів господарського керування і виконавчої державної влади).

На підставі узагальнення існуючих визначень бюджетного планування можна зазначити, що планування бюджетних видатків на соціальні потреби – це науково обґрунтований процес визначення напрямів використання бюджетних ресурсів для забезпечення реалізації державою своїх соціальних функцій.

Відповідно до Бюджетного кодексу України видатки бюджету – це кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум. Поняття «видатки» у Кодексі розкривається за допомогою витрат, а витрати – за допомогою видатків, зокрема підкреслюється, що витрати бюджету – це видатки бюджету та кошти на погашення основної суми боргу [1].

Розподільні процеси, пов'язані із здійсненням бюджетних видатків, характеризуються різноманітністю та взаємозв'язком. Вони охоплюють розмаїття відносин з приводу розподілу і використання коштів бюджетного фонду держави і відображають напрями розподілу бюджетних ресурсів держави. В основі такого розподілу лежать функції держави, їх обсяг і характер, визначені Конституцією України. Причому є тісний діалектичний взаємозв'язок між видатками бюджетів і функціями держави, який полягає у тому, що збільшення функцій зумовлює збільшення видатків, і навпаки. Функції держави є визначальним чинником, який впливає на обсяги видатків бюджетів та їх розподіл і використання, адже без достатнього рівня бюджетних ресурсів такі функції якісно виконати не можливо. Тому в теорії і на практиці під час складання бюджету, визначення його параметрів держава зобов'язана виходити не з обсягів доходів, а з потреби у видатках. Це підтверджується світовим історичним досвідом та фінансовою наукою [3, с. 184].

По суті, головним інструментом реалізації конституційних обов'язків держави є державні фінанси як складова частина фінансової системи країни. Бюджетна політика – це невід'ємний складник фінансової політики держави, яка орієнтується на той самий вихідний принцип регулювання руху фінансових потоків – забезпечення компромісу інтересів усіх учасників ринку, спрямованого на зростання сукупного споживання. Бюджетне фінансування соціальної сфери виступає основним складником забезпечення зростання суспільного добробуту.

Постійна трансформація економічного простору, що базується на принципах ринкової економіки, створює об'єктивні передумови для формування системи суспільної ефективності, яка передбачає еволюцію у взаємозв'язках між економічною ефективністю та соціальною справедливістю, що приведе до створення системи, в якій ці два чинники однаковою мірою сприятимуть як чистому суспільному благу, так і чистому приватному благу. До останнього часу організація економічного простору була така, що суперечності між економічними інститутами, які функціонують для забезпечення як приватних, так і суспільних благ, мали антагоністичний характер, і це, природно, не приводило до ефективного споживання ресурсів на стадії виробництва благ та зниження трансакційних витрат на стадії обміну [2, с. 544].

Найважливішою передумовою побудови соціально орієнтованого суспільства є забезпечення соціальної спрямованості бюджетної політики, що означає такий порядок складання бюджетів, який сприяє зростанню рівня життя населення, ефективному соціальному захисту, забезпеченню гарантованих соціальних стандартів.

Оцінка соціальної спрямованості потребує використання комплексу показників, серед яких обов'язково мають бути такі, що характеризують результати реалізації соціальних програм, їх вплив на добробут населення.

На відміну від розвинутих країн світу, Україна залишається державою, в якій зберігаються екстенсивні методи розвитку економіки, що неминуче призводить до нераціонального і неефективного використання бюджетних коштів.

Реформування системи соціальних зобов'язань в Україні має здійснюватися за такими основними напрямками:

– підвищення самостійності місцевих і регіональних органів влади як суб'єктів державного регулювання економіки на основі їх фінансової автономізації;

– раціоналізація видатків на соціальну сферу (перегляд пільг, поширення платних послуг);

– удосконалення нормативної бази з питань, що регулюють функціонування і розвиток соціальної сфери;

– забезпечення нормативного регулювання надання платних соціальних послуг як додаткового джерела фінансування соціальної сфери.

– удосконалення практики нормативного планування бюджетних видатків за рахунок наближення нормативних витрат до реальних потреб отримувача соціальних послуг та чіткого їх дотримання на всіх етапах бюджетного процесу.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=2456-17>.
2. Василик О.Д. Бюджетна система України: підруч. / О.Д. Василик, К.В. Павлюк – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
3. Юрій С.І. Фінанси: підруч. / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – 2-ге вид. перероб. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 687 с.

Гелетей Марина

Студентка групи ФУМЗм-11

Науковий керівник – к.е.н., доцент Мокрицька А.Б.

ВИДАТКИ НА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ: ПРОБЛЕМИ ПЛАНУВАННЯ

В національній економічній системі соціальна сфера займає важливе місце як комплекс галузей, діяльність яких направлена на формування

загальних умов всебічного розвитку особистості, забезпечення розширеного відтворення трудового, інтелектуального і споживчого потенціалу суспільства [3].

Бюджетне планування і прогнозування є важливими інструментами управління бюджетними коштами, які надають реальні переваги органам державної влади, оскільки підвищують ефективність прийняття фінансових рішень, сприяють відкритості процесу управління і прозорості прийняття рішень.

Як відомо, бюджетне планування – це процес визначення джерел створення і напрямів використання бюджетних ресурсів в економіці держави з метою забезпечення її стабільного соціально-економічного розвитку [2, с. 84].

У процесі розбудови незалежної держави відбулося зростання зобов'язань держави у сфері надання соціально-культурних послуг населенню. Незбалансованість потреб суспільства з можливостями держави призвело до значного погіршення якості, а останніми роками і кількості послуг, що свідчить про недосконалість механізму бюджетного планування й прогнозування видатків на згадану сферу. Це зумовлено як об'єктивними макроекономічними диспропорціями, успадкованими від минулої системи господарювання та нагромадженими за роки непослідовних реформ, так і значними вадами у реалізації соціально-культурної політики держави. Серед таких проблем: недостатні розміри фінансування соціальної сфери, непослідовність та фрагментарність бюджетного планування, неефективна його структура, слабка соціальна спрямованість [4, с. 35].

Сьогодні для підвищення ефективності планування видатків на соціальну сферу необхідно визначити проблеми, які впливають на здійснення планування, основними з яких є:

- не врахування в повній мірі демографічних та соціальних змін;
- відсутність узагальнених даних про потребу в соціальних послугах;
- слабка методологічна база;
- не визначається реальна вартість реалізації програм соціальної спрямованості;
- відсутність чіткого механізму планування видатків на соціальну сферу.

Зазначені недоліки знаходять своє підтвердження в річних звітах про виконання бюджету. На сьогодні рівень виконання планових показників в Україні по деяких статтях соціальних видатків достатньо низький.

За таких обставин певною мірою покращенню плануванню видатків на соціальну сферу, на наш погляд, сприятимуть:

- вдосканалення програмно-цільового методу;

– впровадження середньотермінового планування видатків на соціальну сферу;

– застосування довгострокових норм і нормативів.

Основними методами планування видатків бюджетів є нормативний, розрахунково-аналітичний, економіко-математичного моделювання, екстраполяції, балансовий. Одним із методів планування видатків є програмно-цільовий метод (ПМЦ). ПМЦ поєднує усі ці методи та додає елементи, за допомогою яких встановлюється зв'язок між ресурсами та результатами.

Суть ПМЦ полягає в розподілі фінансових ресурсів за програмами, що мають конкретні стратегічні цілі й оперативні завдання, які необхідно виконати. Ключовими елементами методології ПМЦ є: стратегічне планування, середньострокове планування бюджету, бюджетна програма, показники виконання бюджетних програм, моніторинг та оцінка виконання програм, прозорість бюджетного процесу та залучення громадськості. Вони прямо впливають на можливість органів місцевого самоврядування задовольняти потреби населення.

Перехід до середньострокового планування видатків на соціальну сферу пов'язаний із підвищенням ролі й удосконаленням довготермінового планування. Адже формування бюджетних видатків на середньотермінову перспективу повинно відповідати стратегічним цілям діяльності головних розпорядників бюджетних коштів, затверджених нормативно-правовими документами на державному рівні та здійснюватись у контексті визначеної стратегії соціально-культурного розвитку. Проте в Україні відсутня єдина стратегія соціально-культурного розвитку держави. Існує велика кількість програм, що є відособленими та нескоординованими між собою, не призначені для досягнення певної стратегічної мети суспільного розвитку [1, с. 338].

У процесі дослідження проблем планування видатків на соціальну сферу в Україні виявлено, що на сьогодні планові показники не є реалістичними. Фактичний рівень соціальних видатків знаходиться на нижчому рівні порівняно з плановим, що є свідченням неефективності процесу планування.

В теперішній час механізм планування видатків на соціальну сферу повинен відповідати соціально орієнтовані ринкові економіці та саморозвиватися в контексті вирішення проблем, пов'язаних з недостатнім фінансуванням сфери соціальних послуг.

Удосконалення планування видатків на соціальну сферу в Україні може здійснювати шляхом:

– створення ефективного планування видатків на середньо- та довгостроковий період;

– оптимізації програмно-цільового методу;

- закріплення на законодавчому рівні недоторканості та неперервності фінансування соціальних видатків;
- підвищення контролю за соціальними програмами.

Література:

1. Алексеєнко Л.М. Удосконалення функціональних елементів бюджетування видатків сфери соціально-культурних послуг в Україні / Л.М. Алексеєнко, Б.С. Шулюк // Сталий розвиток економіки. – 2013. – №2 (19). – С. 336–341.
2. Бечко П.К. Фінанси: навч. посіб. / П.К. Бечко, Л.Д. Тулуш, В.П. Бечко, П.М. Боровик. – Львів: Новий Світ-2000, 2011. – 345 с.
3. Пігуль Н.Г. Теоретичні аспекти формування соціальної сфери в сучасних економічних умовах [Електронний ресурс] / Н.Г. Пігуль // Ефективна економіка. – 2013. – №11. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2506>.
4. Шулюк Б.С. Особливості бюджетного планування і прогнозування видатків на сферу соціально-культурних послуг в умовах економічних трансформацій / Б.С. Шулюк // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – №1. – С. 35–45.

Гомзяк Сергій

Студент групи ФУПОМ-11

Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ У СКЛАДІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Мобілізація певної суми грошових коштів для забезпечення виконання державою покладених на неї функцій формують доходи бюджету. Доходи бюджету відіграють значну роль у соціально-економічному розвитку держави. Провідне місце в дохідній частині місцевих бюджетів посідають податкові надходження. Податки є обов'язковим елементом фінансово-економічної системи кожної держави без якого неможливе її ефективне функціонування. Вони виступають джерелом наповнення як державного, так і місцевих бюджетів та вагомим інструментом регулювання економічних процесів, дієвим важелем перерозподілу фінансових ресурсів. За допомогою податків держава може проводити певну економічну, науково-технічну та соціальну політики.

Податкові надходження місцевих бюджетів представлені окрім місцевих і загальнодержавними податками, зборами (обов'язковими платежами), які сплачуються юридичними та фізичними особами, акумулюються в дохідній частині бюджету і призначені для задоволення суспільних потреб через розподіл та перерозподіл частини вартості ВВП. Співвідношення місцевих податків і зборів та загальнодержавних податків

і зборів у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів вказує на суттєву перевагу саме загальнодержавних платежів (5% проти 95% відповідно).

Зважаючи на постійне щорічне зростання видатків місцевих бюджетів через необхідність забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень постає необхідність у постійному зростанні джерел їх фінансування. Як правило, найбільш вагомим джерелом фінансового забезпечення виконання функцій органів місцевої влади і самоврядування є загальнодержавні податки і збори. А тому виникає необхідність удосконалення механізму їх справляння та ефективного фінансового контролю за цим процесом.

Основна частина доходів місцевих бюджетів утворюється за рахунок частки від загальнодержавних податків і зборів. Це свідчить про недостатність фіскальної незалежності місцевих бюджетів.

Децентралізація визначена пріоритетним напрямом реформування бюджетної системи України, проте без розширення дохідної бази місцевих бюджетів неможливо забезпечити їх наповнюваність та ефективність функціонування. Фінансова децентралізація є основою незалежності, життєздатності органів місцевої влади, яка дає їм можливість вирішити важливі питання місцевого значення [4].

Схвалені Парламентом наприкінці 2014 р. зміни до бюджетного та податкового законодавства кардинально змінили якість фінансового забезпечення територіальних громад. Результати виконання місцевих бюджетів за 2015 р. підтверджують позитивні тенденції реформи міжбюджетних відносин. Так, приріст надходжень до загального фонду місцевих бюджетів проти 2014 р. (у співставних умовах та без урахування територій, що не підконтрольні українській владі) склав 42,5% або 26,8 млрд. грн. Приріст податкових надходжень місцевих бюджетів складає, зокрема:

- податку на доходи фізичних осіб – 21,8% і склав 47,1 млрд. грн. Слід зазначити, що рівень виконання річного показника склав 99,8% чого раніше не спостерігалось;

- плати за землю – 30,1% і склав 13,2 млрд. грн. (рівень виконання річного показника 102,2%);

- податку на нерухоме майно 0,7 млрд. грн., що в 4 рази більше ніж за весь 2014 р.;

- акцизного податку з роздрібною торгівлю підакцизними товарами, який запроваджено з 01.01.2015, надійшло 7 млрд. грн.

За даними Державної фіскальної служби України та Міністерства фінансів за всіма податковими надходженнями до місцевих бюджетів у середньому по Україні спостерігалось стабільне виконання та перевиконання прогнозних показників. Такі позитивні зрушення

пояснюються змінами в системі бюджетного планування, за яке на місцевому рівні з 2015 р. відповідали виключно органи місцевого самоврядування. Справило свій позитивний вплив і запровадження нової системи вирівнювання, яка більшу частину коштів дозволяла залишати на місцях.

Нова система вирівнювання є стимулюючою. Якщо раніше з місцевих бюджетів-донорів на користь державного бюджету вилучалися всі кошти, то тепер тільки 50% і лише для вирівнювання спроможності інших територій, а не на користь державного бюджету.

Внаслідок застосування нової системи бюджетного планування та вирівнювання на 22% зменшилася кількість дотаційних місцевих бюджетів, а на 11,5% зросла кількість місцевих бюджетів-донорів, які, таким чином, менше залежать від прийняття рішень у центрі. Крім того, 10,2% місцевих бюджетів стали повністю збалансованими. У 2014 р. таких бюджетів взагалі не було. Частка власних ресурсів у структурі місцевих бюджетів збільшилася на 30% (в середньому по країні без врахування ПДФО), а якщо враховувати в розрахунках ПДФО (який із закріпленого податку став власним ресурсом місцевого самоврядування), то – втричі. Органи місцевого самоврядування отримали реальні ресурси для вирішення питань місцевого значення (ЖКГ, благоустрій, місцеві соціально-економічні програми, оновлення інфраструктури) [2, с. 20].

Внаслідок змін до Податкового кодексу [3] відбулися суттєві зміни в системі місцевого оподаткування.

По-перше, розширено права органів місцевого самоврядування зі встановлення податкових ставок та пільг з місцевих податків і зборів.

По-друге, до категорії місцевих податків нарешті переведено плату за землю, що створило умови для реалізації принципу повсюдності місцевого самоврядування, оскільки виключно місцеві ради тепер встановлюють ставки та пільги з плати за землю, в тому числі за межами населених пунктів.

По-третє, в складі податку на нерухоме майно запроваджено оподаткування комерційної та нежитлової нерухомості (орієнтовні додаткові надходження 1,7 млрд. грн.).

Крім того, Податковим кодексом запроваджено фактично новий вид місцевого податку – 5%-й акцизний податок з вартості реалізованих на території тютюнових виробів, алкогольних напоїв та нафтопродуктів. Ці кошти зараховуються до загального фонду місцевих бюджетів напряму та використовуються місцевими радами на власний розсуд.

Найважливішим моментом нововведення є те, що нова редакція Бюджетного кодексу [1] стала законодавчою основою для стимулювання територіальних громад до об'єднання з метою підвищення їхньої спроможності. У разі об'єднання такі громади наділяються такими ж

повноваженнями та ресурсами, які є у міст обласного значення. Натомість територіальні громади, що залишаються осторонь цього процесу, позбавляються права на виконання делегованих державою повноважень.

Громади, об'єднані відповідно до Закону та регіонального Перспективного плану формування територій спроможних територіальних громад, отримають значні преференції в частині фінансового та ресурсного забезпечення, зокрема ПДФО.

Таким чином, основним джерелом зростання доходів місцевих бюджетів в Україні залишається ПДФО. Основною умовою для збільшення даного показника, з урахуванням соціально-економічного становища в країні є збільшення заробітної плати, ліквідація тінізації доходів громадян.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI із змінами станом на 01.01.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Місцеве самоврядування в Україні 2015. Асоціація міст України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.2auc.org.ua>.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>.
4. Ресурси місцевих бюджетів на 2016 р. (прогнози розрахунки Мінфіну) станом на 01.09.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/MichaelYudkovich/2-2016-0109152>

Гончарук Олена

Студентка групи ФДГзм-21

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізима Т.О.

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ТА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬВ ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОЩАДНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Загальною закономірністю в процесі формування та реалізації ощадно-інвестиційної поведінки домогосподарств є поділ процесу динаміки персональних заощаджень на три основні стадії: неінтенсивні заощадження в період початку трудової діяльності; інтенсивні заощадження, що накопичуються в період до досягнення пенсійного віку; забезпечення поточного споживання за рахунок зниження накопиченого обсягу активів після виходу на пенсію.

Перша стадія характеризується перевищенням частки споживання над часткою заощаджень в поточному доході індивіда, оскільки в даний період індивіди мають значно більші потреби, ніж у інші періоди життя.

Упродовж другої стадії реалізується раніше накопичений людський капітал, а поточний дохід індивіда досягає максимального значення. Крім того, починають приносити дохід раніше реалізовані інвестиції, реалізуються можливості отримання спадків родичів старшого покоління. Одночасно знижується чи стабілізується споживання індивідом товарів та послуг, що дозволяє інтенсифікувати заощадження, які досягають максимуму впродовж всього життєвого циклу індивіда.

На третій стадії з настанням непрацездатного віку починається процес зменшення обсягів раніше накопичених активів заради стабілізації споживання індивіда при втраті ним поточного доходу від самостійної трудової діяльності, тоді як лише незначна кількість осіб із чималими фінансовими активами спроможна жити на доходи від них, не скорочуючи загальний обсяг накопиченого майна [1, с. 49–50].

Процес прийняття рішень при трансформації заощаджень домогосподарств у інвестиції можна представити у вигляді послідовних етапів.

На першому етапі формуються основні інвестиційні цілі, які можуть відрізнитися для індивідів різного віку та доходу (так, люди середнього віку здатні дозволити собі інвестиції з підвищеним ризиком і високим доходом. Особи передпенсійного віку, як правило, формують консервативний інвестиційний портфель, в якому переважають державні цінні папери, нерухомість, банківські депозити).

На другому етапі на основі бюджету домогосподарства визначаються обсяги заощаджень, які можуть бути інвестовані.

Третій етап полягає у вивченні альтернативних можливостей інвестування коштів і аналізі фінансових інструментів. На цій стадії від населення потребуються базові знання про закономірності функціонування економічної системи, оскільки вміння застосувати ці знання на практиці дозволяють інвестору правильно визначити пріоритетні сфери інвестицій.

На четвертому етапі прийняття інвестиційних рішень оцінюються ризики вкладення коштів. Вибір ефективної стратегії інвестування полягає у знаходженні оптимального співвідношення між ризиком і доходністю.

П'ятий етап полягає в аналізі доходності альтернативних інвестицій при певному рівні фінансових ризиків.

На шостому етапі реалізується вкладення коштів у вибрані фінансові інструменти.

На цьому етапі забезпечується поточний аналіз ризиків, дохідності та ліквідності вкладень і при необхідності вносяться корективи в розміщення коштів на інвестиційні цілі [1, с. 148–149].

Необхідно відмітити, що ефективність ощадно-інвестиційної поведінки населення залежить від багатьох факторів як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру. До таких факторів можна віднести: обсяг заощаджень конкретного домогосподарства; термін розміщення фінансових ресурсів; ступінь ризиковості, з яким їх планується розміщувати; попит на фінансові ресурси від установ, підприємств та організацій; врегульованість питань розміщення фінансових ресурсів на законодавчому рівні. Загалом до основних факторів, що визначають ощадно-інвестиційну поведінку домогосподарств, відносять:

- політичну і економічну стабільність держави, соціально-економічну орієнтацію її політики;
- фінансову стабільність в державі;
- демографічну ситуацію (вікову структуру та стать населення країни, склад сім'ї, тривалість життя, рівень народжуваності);
- інфраструктурно-ринкові особливості стереотипів споживання та заощадження, які склалися в даній країні, регіоні тощо;
- культурно-історичні та природно-кліматичні особливості структури споживання, а відтак і заощадження [2, с. 71–73].

Ще одним фактором, що визначає обсяги та форму заощаджень, є темпи інфляції: за умов високих темпів інфляції рівень організованих заощаджень зменшується, оскільки населення надає перевагу зберіганню своїх заощаджень у їх найбільш ліквідній формі – готівковій.

Варто зазначити, що в процесі формування та реалізації ощадно-інвестиційної поведінки домогосподарств наведені вище фактори здійснюють комплексний вплив на вибір організованої форми заощаджень, що представляє собою заощадження населення, мобілізацію і розміщення яких проводить банківська система або небанківські фінансово-кредитні установи, котрі, згідно із законодавством, мають право здійснювати операції щодо залучення коштів населення та їх розміщення.

Література:

1. Екшембиев Р.С. Персональные финансы в финансовой системе государства / Р.С. Екшембиев; под ред. проф. В.А. Слепова. – М.: Магистр, 2008. – 302 с.
2. Бутаков В.К. Оптимизация финансов домашних хозяйств в современных условиях / В.К. Бутаков // Финансы и кредит. – 2010. – №38 (422). – С. 70–75.

МОНІТОРИНГ СУКУПНИХ ВИТРАТ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Доходи, сконцентровані у бюджеті домогосподарства, використовуються на задоволення конкретних потреб, що ототожнюється з витратами домогосподарств. За функціональним призначенням витрати класифікуються на: особисті споживчі витрати; податки та інші обов’язкові та добровільні платежі; грошові накопичення та заощадження.

Розглянемо структуру сукупних витрат українських домогосподарств у 2002–2015 рр. наданих у табл. 1.

Таблиця 1

Структура сукупних витрат українських домогосподарств [1,с.394; 2, с.43]

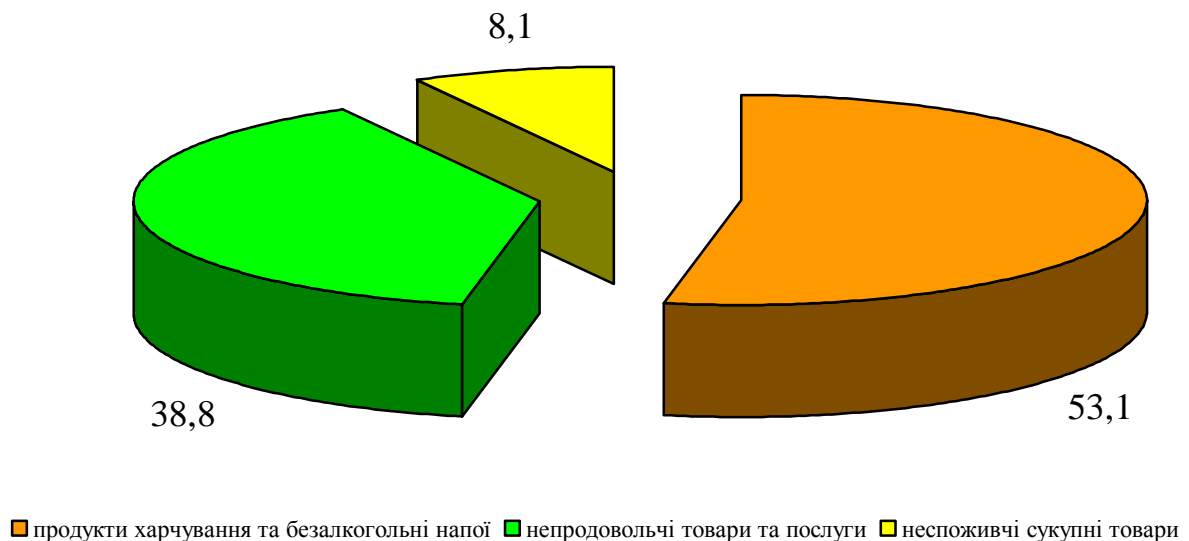
(%)

Структура сукупних витрат домогосподарств	Роки										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Споживчі сукупні витрати, в тому числі:	91,1	90,5	90,0	86,2	87,8	90,0	90,2	90,9	89,3	90,4	91,9
продукти харчування та безалкогольні напої	56,6	53,2	51,4	48,9	50,0	51,6	56,5	55,5	50,4	51,5	53,1
непродовольчі товари та послуги	34,5	39,1	38,6	37,3	37,8	38,4	33,7	35,4	38,9	38,9	38,8
Неспоживчі сукупні витрати	8,9	9,5	10,0	13,8	12,2	10,0	9,8	9,1	10,7	9,6	8,1

За даними статистичних досліджень, наведених у табл. 1, До 2012 р. структура сукупних витрат домогосподарств поступово покращувалася, спостерігалася хвилеподібна зміна витрат на продовольчі товари. У 2011 р. на продовольчі товари припадало 56,5% витрат, що на 4,9% більше, ніж у 2010 р. У період 2012–2015рр. спостерігається їх поступовий спад, що свідчить про погіршення структури споживання населення. Досягнутий рівень сигналізує про загальну бідність країни та її жителів і жодним чином не відповідає стандартам країн із забезпеченим населенням і високим рівнем життя, в яких на продукти харчування спрямовується лише 10–15% витрат домогосподарств.

У структурі сукупних витрат домогосподарств протягом 10 років найбільшу питому вагу займають витрати на продукти харчування. У 2015 р. частка витрат на продукти харчування, алкогольні напої, непродовольчі товари вони склали 53,1%, що свідчить про низький рівень доходів населення та неможливість повноцінного розвитку, з огляду на необхідність забезпечення, насамперед, фізіологічних потреб індивіда.

Структура сукупних витрат домашніх господарств у 2015 р. представлена на рис. 1.

Рис. 1. Структура сукупних витрат домогосподарств в Україні у 2015 р.,% [2]

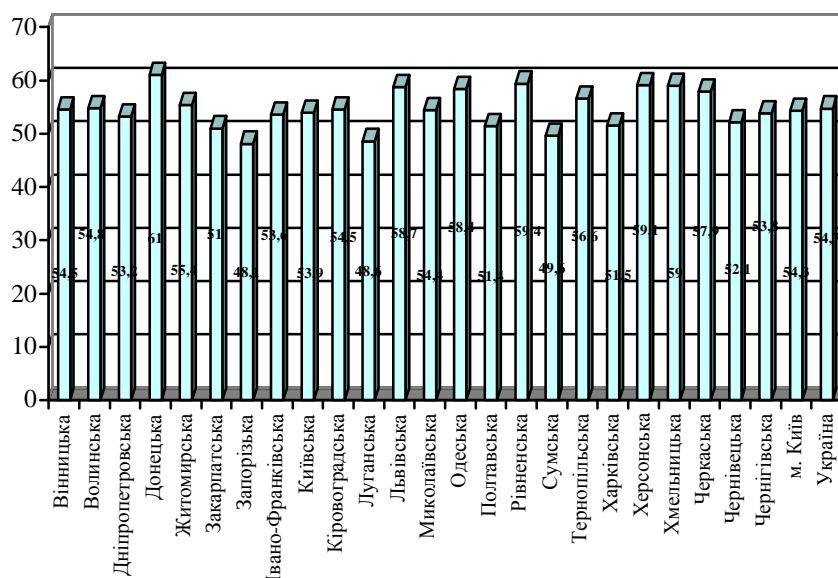
Як видно з рисунку 1, найбільшу питому вагу в структурі сукупних витрат – 53,1% мають продукти харчування та безалкогольні напої, а найменшу – 8,1% – неспоживчі сукупні товари.

У загальній структурі витрат на продукти харчування найвищу питому вагу займали витрати на: м'ясо і м'ясопродукти – 23% (613 грн. на домогосподарство на місяць), хліб і хлібопродукти – 15% (411 грн.), молоко і молочні продукти – 13% (346 грн.). При тому, що у 2014 р. найвищі витрати домогосподарства припадали на придбання м'яса і м'ясопродуктів – 513 грн. на місяць, або 23% від загальних витрат на харчування, а на другому місці для домогосподарств були витрати на молоко та молочні продукти – майже 300 гривень на місяць (14%) [3].

На купівлю непродовольчих товарів та оплату послуг в 2015 р. домогосподарства спрямовували більш ніж третину всіх витрат, а саме 38,8%, що більше на 5,1% ніж у 2011 р.

У 2015 р. найгірший показник за рівнем економічної доступності продуктів харчування зафіксовано у Хмельницькій, Херсонській та

Рівненській областях, жителі яких витрачали на продукти харчування понад 59% від усіх сукупних витрат (у 2014 р. – понад 58%) (рис. 2).

Рис. 2. Питома вага витрат на харчування у сукупних витратах домогосподарств у розрізі регіонів [3]

Найменша частка витрат на забезпечення потреб у продовольстві була у Запорізькій області – 48,1% (у 2014 р. – 44,1%) Натомість домогосподарства Донецької області на продовольство витрачали 61% від усіх свої сукупних витрат, що на 1% перевищує встановлений граничний критерій індикатора доступності продуктів харчування (граничний критерій для цього індикатора – 60%).

Структура споживання домашніх господарств на протязі 2005–2015 рр., одноманітна та значною мірою зміщена в бік товарів першої необхідності та обов’язкових послуг (оплата житла та комунальних послуг, одяг, взуття).

Частка неспоживчих сукупних витрат у 2015 р. зменшилася на 1,5% у порівнянні з 2014 р., а в порівнянні з 2013 р. – на 2,6%. Частка витрат неспоживчого призначення у 2015 р. склала 8,1%., тобто тих витрат домогосподарств, які призначені на допомогу родичам та іншим особам, на купівлю нерухомості, капітальний ремонт, будівництво житла та господарських будівель, придбання акцій, сертифікатів, валюти, відкриття вкладів у банківських установах, виплату аліментів і сплату податків.

Науковці зауважують [4–5], що витрати домогосподарств формуються під впливом сукупності зовнішніх і внутрішніх факторів. До першої групи належать величина сукупних доходів домогосподарства, ступінь забезпеченості домогосподарства за рахунок власного господарства; рівень організації ведення бюджету; рівень матеріальних і духовних потреб. Фактори другої групи – це рівень роздрібних цін на

основні споживчі товари, послуги; розмір державних дотацій, соціальних трансфертів; обов'язкові податкові платежі; розвиток споживчого кредиту.

Аналіз структури сукупних витрат домогосподарств у період 2005–2015 рр. дає змогу в цілому виявити, що внаслідок фінансово-економічної нестабільності частка заощаджень у структурі сукупних витрат домогосподарств зменшується, витрати на поточне споживання зростають, що спричинено підвищенням рівня споживчих цін, коливання курсу іноземної валюти. Не сприяє зростанню добробуту і масова втрата роботи працездатними членами сім'ї, тобто безробіття, яке в Україні за останні роки безперервно збільшується. Знижується добробут українських сімей, зростають податки на доходи, нерухомість, а також збільшуються різні збори, платежі, особливо перманентне підвищення плати за комунально-побутові послуги.

Суттєвим фактором негативного впливу на добробут сімей та зростання сукупних витрат домогосподарств залишається інфляція, яка без компенсаційних заходів з боку держави є хронічною для економіки країни. Отже, соціальна політика уряду має бути спрямованою на реальне втримання інфляції, стабілізацію курсу гривні, скорочення безробіття та своєчасний розрахунок з боргами по виплаті зарплати і пенсій, оптимізацію податків й інших платежів. Це, в свою чергу, сприятиме зростанню доходів домогосподарств та збільшенню споживчого попиту, пожвавленню економічної кон'юнктури, поступальному розвитку суспільства [6, с. 622].

У результаті аналізу фінансів домогосподарств виявлено, що зміни, які відбулися в економіці України, справили великий вплив на стан витрат домогосподарств. В Україні останніми роками витрати домогосподарств на харчування залишаються надзвичайно великими, що стримує розвиток інших витрат, зокрема на заощадження. Це все призводить до зменшення добробуту домогосподарств, що, у свою чергу, впливає на неефективне формування і використання фінансових ресурсів домашніх господарств.

Література:

1. Статистичний щорічник України за 2012 р. / За ред. О.Г. Осауленка, відп. за випуск О.Е. Остапчук. – К.: ТОВ «Видавництво «Інтерекспресдрук», 2013. – 551 с.
2. Україна в цифрах 2015. Державна служба статистики/ За ред. І.М. Жук, відп. за випуск О.А. Вишнеvsька. – К.: Держаналітінформ, 2016. – 239 с.
3. Продовольча безпека в Україні погіршилася. Огляд основних індикаторів за 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analityka/prodovolcha-bezpeka-v-ukrayini-pogirshylasya-oglyad-osnovnyh-indykatoriv-za-2015-rik>.
4. Юрій С.І. Фінанси домогосподарств: теоретичні підходи до трактування сутності / С.І. Юрій, Т.О. Кізима // Фінанси України. – 2008. – №8. – С. 3–10.

5. Кізіма Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: моногр. / Т.О. Кізіма. – К.: Знання, 2010. – 431 с.

6. Проданова І.І. Оцінка доходів і витрат домогосподарств України в сучасних економічних умовах / І.І. Проданова, М.В.Болонна // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 7. – С. 617–622.

Давидюк Леся

Студентка групи ФДГзм-21

Науковий керівник – к.е.н., доцент Карпущин Н.І.

СПОЖИВЧІ ВИТРАТИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Домогосподарства здійснюють свої витрати на різноманітні цілі, проте основною метою витрачання коштів, є забезпечення життєдіяльності і розвитку усіх його членів. Витрати домогосподарства представляють собою сукупність грошових платежів, які здійснює домогосподарство на основі отриманих доходів, що призначенні для забезпечення належного його функціонування. Найбільшу частину своїх витрат, приблизно 90%, домогосподарства використовують на споживання, тому вони є основними споживачами на ринку товарів і послуг. А особисте споживання, як процес використання споживчих благ для задоволення матеріальних і духовних потреб людей, є найвагомим компонентом ВВП та відіграє важливу роль у розвитку національних економік світу, оскільки є єдиним результатом і метою виробництва.

Споживчі витрати – це грошові витрати домогосподарства на купівлю продуктів харчування, алкогольних та тютюнових виробів, непродовольчих товарів, а також – на оплату послуг. До споживчих витрат включаються всі витрати домогосподарств на ці цілі, незалежно від місця їх здійснення (у торговельній мережі, зі складу підприємства, організації, на ринку чи у окремих громадян). Основними складовими споживчих витрат домогосподарств є:

– споживчі грошові витрати на купівлю продуктів харчування, товарів (одягу, взуття, предметів домашнього вжитку);

– споживчі грошові витрати на оплату послуг (житлово-комунальних, послуг охорони здоров'я, освіти, культури, транспорту, зв'язку тощо);

– вартість спожитих продовольчих товарів, отриманих з особистого підсобного господарства;

– сума отриманих пільг і безготівкових субсидій [1].

Обсяг сукупних споживчих витрат вітчизняних домогосподарств в середньому за місяць в розрахунку на одне домогосподарство з 2012 р. по

2015 р. щорічно зростав і на кінець аналізованого періоду склав 4952,0 грн., тобто на 55% або на 1359,9 грн. більше показника 2012 р. Найбільше зростання обсягів споживчих витрат спостерігалось у 2014 і 2015 рр., коли вони зросли на 903,1 грн. та у 2013 р. по 2014 р. – на 228,6 грн. Найменшим ж було зростання у 2013 р., коли обсяги споживчих витрати зросли у порівнянні з 2012 р. на 227,9 грн.[2].

В структурі сукупних витрат домогосподарств витратам на споживання належить найбільша частка – більше 90%. Крім того, слід відзначити загальну тенденцію до її збільшення від 90,8% у 2012 р. до 92,9% у 2015 р. і відповідне зменшення питомої ваги неспоживчих сукупних витрат.

Спостерігаючи за динамікою структури сукупних витрат домогосподарств у 2012–2015 рр., можна констатувати, що в структурі споживчих витрат частка продовольчих витрат є найбільшою. Що слід вважати негативним моментом. І хоч у 2012–2013 рр. питома вага продовольчих витрат залишалася сталою – 50,1% від споживчих витрат, однак у 2014 р. її розмір зріс вже на 1,8% і склав 51,9% (табл. 1). Цей показник в Україні є вкрай високий порівняно з країнами ЄС, де він становить лише 10–15% від усього обсягу сукупних доходів сімей. Залишок своїх доходів європейці витрачають на дозвілля, комунікації, подорожі, якісну медицину, освіту, техніку, одяг.

Загалом, частка витрат вітчизняних домогосподарств на продукти харчування в 2015 р. становила 53,9%, при чому якість продуктів істотно знизилася. Такий показник пов'язаний з низьким рівнем доходів громадян, адже за рахунок доходів населення формує обсяги заощаджень та споживчих витрат, які безпосередньо визначають обсяги роздрібного товарообороту. Частка непродовольчих витрат протягом 2012–2015 рр. зменшилася з 37,2% до 36,5% (хоча у порівнянні з 2015р. вона зросла на 0,2%), що є незначним позитивом [4].

Згідно даних табл. 1, в середньому українська сім'я витрачає близько половини своїх доходів на їжу. Друге місце посідають витрати на житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива, що в середньому складає 11,7%. Якщо порівняти цей показник з країнами ЄС, то в середньому він становить 6,8%. Щодо відпочинку і культури українців, то цей показник у порівнянні з європейцями є вкрай низьким і в середньому він становить 1,5%, тоді як для громадян країн ЄС – 11,0%.

Аналогічна ситуація спостерігалась із часткою витрат на алкогольні напої, тютюнові вироби у структурі споживчих витрат: в 2012-2013 рр. вона становила 3,5%, а згодом у 2015 р. зменшилася на 0,2% і склала 3,3%, що є позитивним.

Структура сукупних витрат домогосподарств у 2012–2015 рр. [3]

(%)

Показники	2012	2013	2014	2015
Споживчі сукупні витрати	90,8	90,2	91,6	92,9
Продукти харчування та безалкогольні напої	50,1	50,1	51,9	53,1
Алкогільні напої, тютюнові вироби	3,5	3,5	3,4	3,3
Непродовольчі товари та послуги	37,2	36,6	36,3	36,5
в тому числі:				
одяг і взуття	6,1	5,9	6	5,7
житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	9,9	9,5	9,4	11,7
предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	2,3	2,3	2,3	2
охорона здоров'я	3,4	3,4	3,6	3,7
Транспорт	4,3	4,3	4,3	3,7
зв'язок	2,8	2,8	2,8	2,4
відпочинок і культура	2	2,1	1,8	1,5
Освіта	1,3	1,2	1,1	1,1
ресторани та готелі	2,5	2,5	2,3	2
різні товари і послуги	2,6	2,6	2,7	2,7
Неспоживчі сукупні витрати	9,2	9,8	8,4	7,1

При розгляді частки споживчих витрат у контексті міських і сільських домогосподарств слід зазначити, що в 2015 р. вона складала 91,1% і 88,1% відповідно. Це можна пояснити тим, що міські домогосподарства більше витрачають на освіту, відпочинок, культуру, спорт, зв'язок, оплату комунальних послуг ніж сільські домогосподарства.

У сільських домогосподарствах у 2015 р. частка витрат на продукти харчування була дещо більшою, ніж у міських, а саме 51,6% і 50,9% відповідно. Причиною цього є зарахування до сукупних витрат вартості спожитих домогосподарствами продовольчих товарів, отриманих від особистих підсобних господарств та у порядку самозаготівель, яких більше у сільській місцевості. Також є більшою частка непродовольчих витрат у сільських домогосподарствах (22,8%) ніж у міських (20,6%). По всіх інших видах споживчих витрат можна прослідкувати, що їх частки є більшими у міських ніж у сільських домогосподарств [4].

Також слід відмітити, що існує значна різниця у розмірі споживчих витрат в залежності від того, яким є чисельний склад домогосподарств. Так, в 2015 р. споживчі сукупні витрати домогосподарств, що склалися з однієї особи у середньому за місяць становили 1918,04 грн.; з 2 осіб – 3104,75 грн.; з 3 осіб – 3984,66 грн.; з 4 осіб – 4518,51 грн.; з 5 і більше 5352,60 грн.

Важливим є аналіз споживчих витрат домогосподарств із різними середньодушовими еквівалентами загальних доходів. У 2015 р. у середньому за місяць в домогосподарствах із середньодушовим еквівалентом загальних доходів 480 грн. споживчі сукупні витрати склали 92,9% всіх витрат, На продукти харчування дані групи витрачали 70,6% та 33,9%; на ресторани і готелі 2,5% і 4,2%; на транспорт 4,3% і 6,8% сукупних витрат відповідно [2].

Домогосподарства є одним з найважливіших економічних суб'єктів. Якщо основна частина валового внутрішнього продукту створюється підприємствами різних форм власності, то споживання, без якого виробництво втрачає будь-який сенс, є прерогативою домогосподарств. В умовах економічної кризи домогосподарства опинились у складній ситуації, причиною чого стало зменшення реальних доходів. Слід зазначити, що витрати домогосподарств під час економічної кризи зменшились не так суттєво, як доходи населення та обсяг валового внутрішнього продукту. Причиною такого явища є споживання населенням заощаджень, які були зроблені в більш сприятливих економічних умовах.

Щодо структури витрат вітчизняних домогосподарств, то вона є досить типовою для постсоціалістичних країн. Проте, негативною можна вважати тенденцію до збільшення питомої ваги витрат на споживання. Це спричинено тим, що більша частка доходів громадян витрачається на харчування, реальні доходи постійно знижуються, при чому заробітна плата в українців є найнижчою у порівнянні з країнами ЄС. Це суттєво впливає на рівень життя та добробуту населення країни, а також на стан суспільних перетворень в країні. Тому Україна, враховуючи позитивний зарубіжний досвід, має активно впливати на формування обсягів і структури споживчих витрат домогосподарств та забезпечувати відповідно стабільний і ефективний розвиток.

Література:

1. Белозёров С.А. Финансы домашних хозяйств как элемент финансовой системы / С.А. Белозёров // Дайджест-финансы. – 2007. – №8. – С. 17–24.
2. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2012–2015 рр. (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств): стат. зб. – К.: Держкомстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Структура сукупних витрат домогосподарств (2012–2015 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Рейтинг стан Європи по частині витрат сімей на продукти харчування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ria.ru/infografika/>.

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ АКТИВІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

Фінанси домогосподарств, поряд з фінансами суб'єктів господарювання та державними фінансами, є важливою сферою фінансової системи України, яка здійснює вирішальний вплив на ефективність розподільних і перерозподільних відносин та значною мірою стимулює економічне зростання в країні. Необхідність підвищення добробуту українських домогосподарств стимулює активізацію їх участі в операціях фінансовому ринку та нарощування обсягів їхніх фінансових активів.

Проблема формування і трансформації фінансових активів домогосподарств знаходиться на стику декількох напрямків економічної та фінансової наук: економічної теорії, державних фінансів, фінансів домогосподарств, теорії заощаджень, економічної безпеки тощо. Зокрема, макроекономічні аспекти теорії фінансів домогосподарств, заощаджень, ефективної державної політики доходів і витрат, теорії зайнятості, безробіття тощо відображені в роботах Дж.М. Кейнса, Дж. Гелбрейта, П. Фішера, Дж. Хікса, П. Самуельсона, Дж.Е.Стігліца. Окремі аспекти, пов'язані з теорією і практикою заощаджень, дослідженням ролі фінансів домогосподарств у фінансовій системі країни, представлені в роботах Ю. Воробйова, В. Ворошило, В. Жеребіна, Ю. Кашина, С. Лушина, Ю. Осипова, Г. Поляка, В. Сенчагова, А. Сурінова, С. Юрія та ін. Проблеми трансформації заощаджень домогосподарств у інвестиції через залучення їх до операцій фінансових і кредитних інституцій, а також формування роздрібного сегменту вітчизняного фінансового ринку розглянуті в наукових публікаціях М. Алексеєнка, О. Ватаманюка, Н. Дорофєєвої, А. Мороза, С. Панчишина, М. Савлуката ін. Однак, незважаючи на теоретичну значимість і практичну цінність зазначених наукових розробок, дослідження структури та специфіки формування фінансових активів домогосподарств продовжує залишатися надзвичайно актуальним в сучасних умовах.

У вересні 2014 р. був оприлюднений щорічний звіт Global Wealth Report страхової компанії Allianz SE [1], яка вивчає добробут домогосподарств в 53 країнах світу (сукупний ВВП цих країн складає 90% світового ВВП). Загалом рівень чистих фінансових активів у світі (загальні фінансові активи мінус зобов'язання) продемонстрував двозначне зростання на рівні 12,4% у 2013 р. порівняно з 2012 р. У

глобальному порівнянні Україна займає 47 місце. Останні позиції у рейтингу посіли Індонезія, Казахстан та Індія.

За розрахунками німецьких експертів, на одного українця припадає 1 440 євро чистих фінансових активів (за мінусом боргів), у той час як на середньостатистичного жителя Швейцарії – близько 146 540 євро, США – 119 570 євро, Бельгії – 78 300 євро. На четвертому та п'ятому місцях знаходяться Нідерланди та Японія, де чисті фінансові активи на душу населення становлять 71 430 євро та 71 190 євро відповідно[1].

Загалом рівень фінансових активів у світі у 2013 р. виріс на 9,9%. Це найвищий темп росту з 2003 р. Це вивело глобальні фінансові активи на рекордно високий рівень у 118 трильйонів євро. Зростання було зумовлене винятковими показниками ефективності фондового ринку, які продемонстрували Японія, США та Європа. Активи в цінних паперах додали 16,5% – це навіть більше, ніж у роки, що передували фінансовій кризі.

Німецькою компанією Allianz досліджувані країни також були поділені на три групи:

- HWC (highwealthcountries) – багаті країни, де фінансові активи на одну особу становлять більше 26 800 євро;
- MWC (middlewealthcountries) – країни із фінансовими активами розміром в середньому від 4500 до 26 800 євро на людину;
- LWC (lowwealthcountries) – бідні країни з активами на людину меншими ніж 4500 євро.

За результатами звіту, багатим країнам належить 85% фінансових активів домогосподарств, що є власністю лише 18% населення світу.

В «бідних» країнах серед інструментів інвестування переважають консервативні інструменти – банківські депозити (63%), які в «багатих» країнах складають лише 28%. В Україні теж, на жаль, фінансовий сектор значною мірою презентований банківським сектором (майже 96%).

Як наголошується у звіті, зниження приросту загальних фінансових активів домогосподарств України в 2013 р. відбулося за рахунок різкого скорочення портфеля цінних паперів (більш ніж на 10%), при цьому банківським депозитам, страховим та пенсійним активам вдалося показати певне зростання [1].

Таким чином, можемо стверджувати, що українські домогосподарства, на жаль, ще не стали потужними генераторами зростання вітчизняного фінансового ринку. Відтак, існує висока ймовірність розчинення національного фінансового ринку в межах міжнародних фінансових центрів, які сьогодні формуються на базі окремих розвинених країн і куди досить активно останнім часом перетікають капітали українських резидентів.

Наявність означених вище ризиків потребує дослідження причинно-наслідкових зв'язків, що обумовлюють стриману фінансову поведінку вітчизняних домогосподарств на фоні їх готовності до вкладання у коштів різноманітні фінансові активи.

Література:

1. Звіт Allianz про рівень світового добробуту: найвище зростання активів з 2003 р. від 24 вересня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF>.

Джердж Юлія

Студентка групи ФУДзм-21

Науковий керівник – к.е.н., доцент Савчук С.В.

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ У ФОРМУВАННІ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Однією з важливих проблем функціонування державних фінансів у будь-якій країні є забезпечення ефективної організації відносин між бюджетами різних рівнів бюджетної системи, зокрема між державним і місцевими бюджетами; перерозподіл бюджетних ресурсів, зумовлений об'єктивними відмінностями в рівнях соціально-економічного розвитку окремих регіонів; здійснення справедливого фінансового вирівнювання з метою забезпечення населення необхідними суспільними благами і послугами відповідно до наданих державою гарантій.

Необхідною передумовою існування міжбюджетних відносин є потреба у перерозподілі бюджетних коштів в межах бюджетної системи, що, в свою чергу, спричинено відмінностями між обсягами коштів, акумульованих у бюджетах різних рівнів, та потребою в них [1].

Основою міжбюджетних відносин вважається розмежування доходів і видатків між рівнями бюджетної системи, здійснене відповідно до розподілу повноважень органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування. Однак розподіл доходів, що базується на єдиних засадах для бюджетів відповідного рівня не дає змоги збалансувати абсолютно всі бюджети. Причиною цього є наявність значних відмінностей у формуванні складу дохідної та видаткової частин бюджетів адміністративно-територіальних одиниць, їхніх обсягів, що мають об'єктивний характер та обумовлені такими чинниками: рівнем та особливостями економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць; природно-кліматичними умовами; екологічним станом регіонів; особливостями місцезнаходження окремих населених пунктів; кількістю

населення, його віковим складом; сформованою впродовж тривалого еволюційного періоду, мережею об'єктів соціальної і побутової інфраструктури тощо.

Сукупний вплив усіх цих інших факторів визначає диференціацію рівня податкового потенціалу територій, що безпосередньо впливає на формування дохідної частини бюджетів; різну вартість послуг, що надають місцеві органи влади враховуючи відмінності адміністративно-територіальних одиниць; різну потребу в коштах, що спрямовуються на підтримку соціально незахищених верств населення, утримання об'єктів соціально-культурної сфери та ін.

Рух бюджетних ресурсів у процесі здійснення міжбюджетних відносин відбувається, в основному, у формі міжбюджетних трансфертів.

Відповідно до Бюджетного кодексу України метою регулювання міжбюджетних відносин визначено забезпечення відповідності між повноваженнями на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами України за бюджетами, та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати виконання цих повноважень. Тобто, основною метою міжбюджетних відносин визнається проведення перерозподілу бюджетних ресурсів [1].

До 2015 р. Бюджетним кодексом України було передбачено у складі міжбюджетних трансфертів: дотацію вирівнювання; субвенції; кошти, що передаються до державного бюджету та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів; додаткові дотації.

У контексті реалізації реформи міжбюджетних відносин в Україні із внесенням до бюджетного законодавства змін до міжбюджетних трансфертів відносять:

- базову дотацію (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);

- субвенції;

- реверсну дотацію (кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);

- додаткові дотації [1].

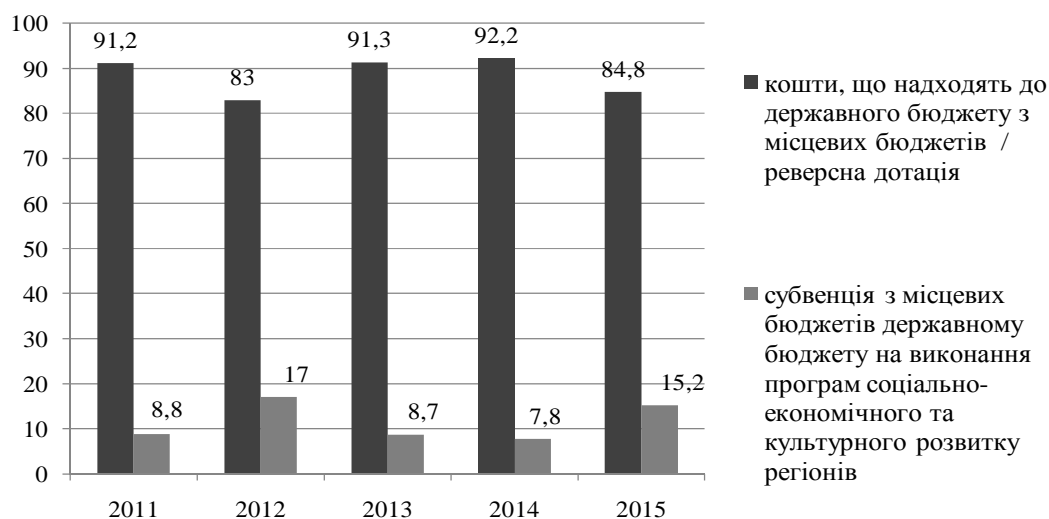
Відповідно до Бюджетного кодексу України з місцевих бюджетів державному бюджету надаються: реверсна дотація та субвенція з місцевого бюджету державному бюджету на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів;

Чинна система горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій залежить від індексу податкоспроможності відповідного бюджету, що обчислюється в розрахунку на 1 жителя. За основу береться середній рівень таких надходжень по Україні на 1 жителя +/- 10%. Так,

зокрема до державного бюджету у вигляді реверсної дотації буде вилучатися 50% надлишкових надходжень місцевих бюджетів за умови перевищення такого рівня на 10%. Тобто відповідні місцеві бюджети з індексом податкоспроможності, що перевищує 1,1, перераховують до державного бюджету 50% перевищення.

При розрахунку реверсної чи базової дотації на наступний бюджетний період враховуються наступні параметри: кількість населення; надходження податку на доходи фізичних осіб за останній звітний бюджетний період (15% до обласного бюджету, 60% до бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад); податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки (10% до обласних бюджетів), індекс податкоспроможності відповідного бюджету [2].

Найбільшу частку у структурі міжбюджетних трансфертів Державного бюджету України складає реверсна дотація (кошти, що надходять до державного бюджету з місцевих бюджетів. За період 2011–2015 рр. вона коливалася від 83% у 2012 р. до 92,2% у 2014 р. Однак у 2015 р. відбулося її падіння на 7,4%, що становило 84,8%. Відповідно незначну питому вагу у загальному обсязі трансфертів державного бюджету складали субвенції з місцевих бюджетів на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів (2011 р. – 8,8%, 2012 р. – 17%, 2013 р. – 8,7%, 2014 р. – 7,8%, 2015 р. – 15,2%) (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка структури міжбюджетних трансфертів у доходах Державного бюджету України у 2011–2015 рр.

Примітка. Складено на основі даних Державної казначейської служби України.

Із впровадженням нової моделі організації міжбюджетних відносин значно збільшилась кількість бюджетів, яким передбачена реверсна дотація, що свідчить про підвищення рівня фінансової самодостатності місцевих бюджетів. Так, реверсна дотація, яка була передбачена у 2015 р. у державному бюджеті обсягом 3644,2 млн. грн. перераховувалась із 6 обласних бюджетів, 71 бюджету міст обласного значення, 25 бюджетів районів. У 2016 р. реверсну дотацію до державного бюджету перераховували 6 обласних бюджетів, 52 бюджети міст обласного значення, 99 районних бюджетів, 16 бюджетів об'єднаних територіальних громад. У 2017 р. у порівнянні з 2016 р. кількість бюджетів, яким передбачена реверсна дотація зросла на 46, а її обсяг заплановано у сумі 3922,9 млн. грн.

Загалом міжбюджетні трансферти у формуванні дохідної частини державного бюджету не відіграють значної фіскальної ролі, але ефективна організація міжбюджетних відносин має надзвичайно вагомe значення у розвитку системи державних фінансів країни. Завдяки міжбюджетним трансфертам має здійснюватись справедливе фінансове вирівнювання обсягів фінансових ресурсів між бюджетами різних рівнів бюджетної системи. А також в результаті, зповинні меншуватись значні відмінності в соціально-економічному розвитку регіонів, забезпечуватись належний рівень соціального добробуту населення та економічне зростання країни.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Лободіна З.М. Міжбюджетні трансферти: реалії надання та шляхи удосконалення в контексті зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування / З.М. Лободіна // Економіка, фінанси, право. –2016. – №7. – С.23–25.

Дзюбій Ілона

*Студентка групи ФУДзм-21
Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.*

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

Значні обсяги державного боргу України та стрімка динаміка його зростання упродовж останніх декількох років створюють передумови для формування серйозних боргових загроз для національної економіки. У цьому контексті важливими завданнями державної ваги є не лише постійний моніторинг загального обсягу державного боргу України з

метою недопущення його збільшення понад безпечну межу, а й пильне спостереження за динамікою складових державного боргу та оптимізація його структури. Адже структура державного боргу, будучи важливим унаочненням основних боргових параметрів, визначає характер та, певною мірою, інтенсивність впливу державного боргу на соціальні й економічні процеси у державі.

Насамперед, варто зазначити, що в Україні визначають і статистично обліковують державний та гарантований державою борг. Таким чином, за ознакою умовності державний борг класифікують на прямий та

гарантований. При цьому прямий державний борг утворюється внаслідок безпосередніх запозичень уряду, а гарантований – внаслідок позик та кредитів, залучених суб'єктами господарювання – резидентами України під державну гарантію виконання боргових зобов'язань [4, с. 38].

Поточна економічна ситуація в Україні характеризується вагомим зростанням боргового навантаження, що виступає одним з базових факторів гальмування розвитку економіки країни. Основними причинами зростання обсягу державного боргу в 2014–2015рр. стали наступні:

- політична криза, анексія АР Крим та тривалий військовий конфлікт на сході країни;

- глибока економічна рецесія, викликана перегрупуванням економічних зав'язків з міжнародними партнерами та руйнуванням інфраструктури та промислових об'єктів на частині території країни;

- фінансування за рахунок державних запозичень дефіциту державного бюджету, зростання якого обумовлене в значній мірі збільшенням видатків на оборону та обслуговування державного боргу;

- необхідність потужної державної підтримки державних підприємств та банків, зокрема НАК «Нафтогаз України» тощо.

За підсумком останніх двох років сукупний обсяг державного боргу зріс більш ніж на 40% до 1 571,77 млрд. грн. (табл. 1). Загалом динаміка державного прямого та гарантованого боргу у період 2007–2015 рр. характеризується зростанням у 17,7 разів, а у відсотках до ВВП – на 67,1%.

Характерною особливістю структури джерел фінансування Державного бюджету України є домінування у ній зовнішніх та внутрішніх запозичень. Так, за аналізований період динаміка зовнішнього державного боргу вказує на зростання цього показника з 53,5 млрд. грн. до 825,9 млрд. грн. або у 15,4 раза, а внутрішнього державного боргу з 17,8 млрд. грн. до 508 млрд. грн. або у 28,5 раза.

Використання позикових ресурсів для покриття дефіциту основного фінансового плану України, який у 2009 – 2015 рр. перевищував економічно безпечний рівень 3% від ВВП, призвело до нарощення боргових зобов'язань держави і погіршення стану її боргової безпеки.

**Динаміка державного й гарантованого державою боргу
України у 2007–2015 рр.**

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Державний прямий та гарантований борг:									
у млрд. грн.	88,7	189,4	317,9	432,3	473,1	515,5	584,4	1100,8	1571,8
У% до ВВП	12,3	19,9	34,8	39,9	35,9	36,5	39,9	70,3	79,4
Державний прямий борг України., млрд. грн.	71,3	130,7	227,0	323,5	357,3	399,2	480,2	947,0	1333,9
у тому числі:									
зовнішній	53,5	86,0	135,9	181,8	195,8	208,9	223,3	86,0	825,9
внутрішній	17,8	44,7	91,1	141,7	161,5	190,3	256,9	461,0	508,0

Примітка. Розраховано та побудовано автором за даними [1; 3].

Зважаючи на те, що проблема навантаження державного боргу є більш гострою у випадку із зовнішнім боргом (адже країна може потрапити в політичну чи економічну залежність від кредиторів, стикається із явищем втечі капіталу за кордон тощо), в теоретичному плані внутрішня заборгованість держави вважається більш привабливою, ніж зовнішня. Тому, зовнішні позики спричинюють ризики, котрі відсутні у випадку із внутрішніми запозиченнями [1, с. 51]. А тому в останні роки спостерігається значне зростання внутрішньої заборгованості держави внаслідок випуску і поширення облігацій внутрішньої державної позики.

Важливою ж позитивною рисою й перевагою внутрішніх державних позик є те, що кредитори-резиденти, виявляючи довіру до держави, одночасно стають більш зацікавленими в ефективному управлінні економікою та у кредитоспроможності уряду. Це посилює політичну активність і громадський контроль за використанням бюджетних коштів. Тому доцільно розміщувати внутрішні державні позики серед якомога ширших верств населення [3].

В Україні з часу здобуття нею незалежності зовнішня складова державного боргу була завжди більшою, ніж внутрішня. Упродовж останніх років спостерігалось поліпшення структури державного боргу України в розрізі його зовнішньої та внутрішньої складових, тобто частка внутрішнього державного боргу зростала і у 2013 р. перевищила частку зовнішнього державного боргу в його загальній структурі.

Багато науковців і практиків зазначають, що зростання в останні роки обсягу державного боргу обумовлено девальвацією національної валюти. Як приклад, рекордне зростання державного боргу в гривневому еквіваленті відбулося в лютому 2015 р. внаслідок різкої девальвації. Нагадаємо, найнижчий офіційний курс гривні було зареєстровано 26 лютого 2015 р. – 3 001,01 грн. за 100 дол. США. При цьому на готівковому ринку курс долара США сягнув, в середньому, 31 грн./дол. США (придбання) та 37 грн./дол. США (продаж).

Однією з ключових актуальних причин девальвації національної валюти виступає скорочення валютних надходжень від експорту. Наразі експорт є практично єдиним джерелом надходження валюти в умовах обмеженого притоку інвестицій і закритого боргового ринку. Підставами для такої тенденції є, поряд із стагнаційними процесами в українській економіці, загальносвітове зниження цін на продукцію хімічної та металопромисловості, сільського господарства тощо, що є основними статтями українського експорту. Крім цього, обмеження транзиту українських товарів через українсько-російську ділянку кордону також призводять до падіння обсягів експорту українських товарів до окремих країн [1].

Одним з положень угод українського уряду з МВФ є досягнення відношення обсягу державного боргу на рівні 70% від ВВП у 2020 р. Згідно з попередніми даними, сукупний обсяг державного боргу, приведений до гривневого еквіваленту, перевищує 100% від ВВП у фактичних цінах за результатом 2016 р.

Для характеристики стану боргової безпеки держави у світовій практиці використовують і показник, який характеризує питому вагу платежів за державним боргом у витратах бюджету. Так, станом на 01.01.2015 загальний обсяг витрат на погашення й обслуговування державного боргу становив 171,8 млрд. грн. або 32,4% усіх витрат державного бюджету, що на 10 в.п. більше порівняно з 2013 р. та на 28,5 в.п. – порівняно з 2008 р. [2, с. 126].

Необхідність збільшення видатків на обслуговування державного боргу з 34,4 млрд. грн. у 2013 р. до 51,0 млрд. грн. у 2014 р. (або на 48,4%) суттєво зменшила можливість фінансування інших статей та ефективність видаткової частини державного бюджету загалом [6, с. 5].

Таким чином, на сьогодні розмір державного боргу України відповідно до наведених вище параметрів є надто загрозливим для економіки.

Як наслідок, не виважена політика боргового фінансування хронічного дефіциту Державного бюджету України, що проводилась упродовж останнього десятиліття призвела до занурення країни у боргову кризу, проявами якої є зростання до загрозливих параметрів боргового

навантаження і, як наслідок, висока ймовірність суверенного дефолту. Тому, підвищення рівня боргової безпеки України вимагає оптимізації не лише боргової, але і фіскально-бюджетної політики. Зокрема, подоланню боргової кризи в Україні сприятимуть:

- активізація структурних реформ у секторі загального державного управління спрямованих на підвищення ефективності використання бюджетних коштів;

- спрямування зовнішніх та внутрішніх запозичень, що залучаються для покриття дефіциту державного бюджету на фінансування інноваційно-інвестиційних проектів;

- оптимізація валютної та строкової структури державних зобов'язань;

- посилення контролю за випадками ухилення від сплати податків;

- зниження вартості обслуговування державного боргу;

- прийняття базового закону про державний борг, який би систематизував усі положення окремих нормативних актів з питань управління, погашення і обслуговування державного боргу.

Оптимізація боргової політики України потребує розробки та впровадження цілісної стратегії, яка поєднуватиме завдання удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення боргової політики, коротко- та середньострокові орієнтири управління державним боргом, інструменти радикального підвищення ефективності інвестиційної складової бюджетних видатків та довгострокові завдання переорієнтації боргової політики, зменшення боргового тягаря та розвитку альтернативних неборгових інструментів фінансування бюджетних видатків [5].

Лише ефективний менеджмент дефіциту державного бюджету та збалансована боргова політика можуть забезпечити міцне підґрунтя для неухильного економічного поступу та здійснення глибоких структурних соціально-економічних перетворень в Україні.

Література:

1. Аналітична записка «Аналіз сучасного стану державного боргу та ключові напрями забезпечення боргової безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_analit/derzh_borg.pdf.

2. Грубляк О.М. Стан та стратегічні напрями боргової політики України в контексті державної фінансової політики економічного зростання / О.М. Грубляк // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2013. – Вип. 4. – С. 251–258.

3. Державний та гарантований державою борг України станом на 31.12.2015 (за ознакою умовності) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/statystichni-materialy-shchodo-derzhavnoho-ta->

harantovanoho-derzhavoiu-borhu-ukrainy-u--rotsi?category=borg&subcategory=statistichna-informacija-schodo-borgu.

4. Лубкей Н.П. Структура державного боргу України / Н.П. Лубкей // Світ фінансів. – 2013. – Вип. 3. – С. 38–48.

5. Мелих О.Ю. Дефіцит державного бюджету як індикатор боргової безпеки України / О.Ю. Мелих // Ефективна економіка. – 2016. – №4.

6. Мелих О.Ю. Бюджетний дефіцит та його вплив на стан боргової безпеки України / О. Мелих // Перші наукові читання пам'яті С.І. Юрія: збірник наукових праць [Тернопіль, 26 листопада 2015 р.] / за ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. – Тернопіль: Видавництво «Вектор», 2015. – С. 123–127.

Дубик Марія

Студентка групи ФУМзм-21

Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасниця О.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ДОМІНАНТИ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

На сьогоднішній день в Україні ключова роль в розвитку системи фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування належить саме реалізації політики бюджетної децентралізації, оскільки основу даної системи складають місцеві бюджети. При цьому слід зауважити, що процес становлення та імплементації положень бюджетної децентралізації в Україні проходить достатньо повільно та з певними складнощами. Питання децентралізації, є особливо актуальним для України, так як вона покликана забезпечити перерозподіл повноважень між рівнями влади, перерозподіл фінансових ресурсів та створення самодостатніх територій.

У 2015 р. було створено 159 об'єднаних територіальних громад, в 2016 р. – ще 198. Тобто, на початок 2017 р. в Україні успішно функціонує 367 об'єднаних територіальних громад. Однак формуванню нових об'єднань територіальних громад часто протидіють на місцевому рівні, через різне бачення доцільності їх створення місцевих осередків партійних організацій, адже розглядають об'єднання територіальних громад не з точки зору подальшого розвитку, а через призму електоральних симпатій виборців на тій чи іншій території [5].

Децентралізація, реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні є вихідною умовою для формування дієвих стимулів регіонального розвитку, для успішного здійснення реформ на місцевому, регіональному рівні, реальним підґрунтям яких є формування дієвих економічних стимулів до саморозвитку територіальних громад.

Децентралізація дала змогу суттєво розширити дохідну частину місцевих бюджетів за рахунок збільшення ставки відрахувань окремих

податків, а також передачі частини податків виключно на місцевий рівень. Важливим завданням впроваджених змін є перехід до системи цільових трансфертів, спрямованих на компенсацію видатків органів місцевого самоврядування, розширення фінансової бази органів місцевого самоврядування та запровадження максимального рівня прозорості використання бюджетних коштів органами місцевого самоврядування. Основною метою, яка покликана здійснити децентралізація – є пошук достатніх обсягів фінансових ресурсів, які б в повній мірі забезпечили фінансову незалежність місцевих бюджетів бюджетної системи України.

Децентралізація також гарантує громадам серйозні владні повноваження. Наприклад, вони зможуть самостійно формувати власний бюджет і розпоряджатися його видатками, матимуть право на планування і реалізацію програми власного економічного розвитку, на підтримку малого і середнього бізнесу, залучення інвестиційних коштів тощо.

Таблиця 1

**Систематизація наукових поглядів щодо трактування поняття
«бюджетна децентралізація»**

Автор	Визначення поняття «бюджетна децентралізація»
О. Василик [1, с. 56]	Процес передачі повноважень (функцій, компетентності, відповідальності) від центральних органів влади до місцевих. Іншими словами, це є перерозподіл функцій і повноважень єдиної державної влади між відповідними органами державної влади з одного боку, і органами регіонального (місцевого) самоврядування з іншого боку
С.Савчук [6, с. 83]	Розподіл повноважень щодо дохідних джерел та видатків за відповідними рівнями бюджетної системи, а також встановлення повноважень, у межах яких місцеві органи влади можуть визначити свої власні доходи і видатки
В. Кудряшов [4, с. 28]	Передбачає реформування бюджетної системи у напрямі формування усіх її ланок як порівняно автономних і фінансово спроможних для виконання прийнятих бюджетних повноважень
І. Усков [7, с. 108]	Передбачає забезпечення місцевих органів влади достатнім обсягом фінансових ресурсів для розвитку власного фінансового потенціалу територій, реалізації інвестиційних програм, стимулювання підприємницької активності на рівні адміністративно-територіальних одиниць
О. Дем'янчук [2, с. 140]	Дане поняття має не лише економічні аспекти міжбюджетних відносин, а й політичні і інституційні, які охоплюють широку сфери діяльності, починаючи від прийняття управлінського рішення органами місцевого самоврядування, щодо виконання як власних, так і делегованих повноважень відповідно до бюджетного законодавства, до удосконалення бюджетного планування видатків із місцевих бюджетів із врахуванням міжбюджетних трансфертів

Щодо визначення сутності поняття «бюджетна децентралізація», то в працях вітчизняних науковців даний процес характеризує розподіл видаткових повноважень між рівнями бюджетної системи, визначає особливості формування доходів місцевих бюджетів, а також характеризує систему міжбюджетних відносин (табл. 1). Тобто бюджетна децентралізація охоплює процес формування та використання фінансових ресурсів, що акумулюються в місцевих бюджетах.

Процеси децентралізації слід реалізовувати на тих рівнях управління, на яких можливе ефективне забезпечення населення суспільними благами. Децентралізація повинна стосуватися насамперед локального рівня з фінансовим підкріпленням функцій та відповідальності місцевого самоврядування базових адміністративно-територіальних одиниць, тоді як питання фінансового посилення регіонів потрібно розглядати у більш віддаленій перспективі [3, с. 275].

На нашу думку необхідно законодавчо закріпити функції, які будуть здійснюватися органами місцевого самоврядування, а які органами державної влади, що дасть змогу уникнути дублювання повноважень та раціональніше використовувати фінансові ресурси.

Принагідно відзначимо, що пріоритетним напрямом розвитку демократичної держави є забезпечення зростання рівня благополуччя кожного окремого громадянина, тому місцеві органи влади повинні бути підзвітні кінцевим споживачам бюджетних послуг – населенню муніципального утворення – за прийняті ними бюджетні рішення.

Подальші процеси децентралізації потрібні для успішного вирішення завдань, спрямованих на зміцнення і розвиток місцевого самоврядування, а як наслідок – розвиток територій та населення в цілому.

Література:

1. Василик О.Д. Бюджетна система України / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
2. Дем'янчук О.І. Децентралізація фінансових ресурсів місцевими бюджетами України / О.І. Дем'янчук // Наукові записки НУ «Острозька академія»: зб. наук. праць / Нац. ун-т «Острозька академія». – Острог, 2013 – Вип. 21. – С.139–143.
3. Квасниця О.В. Децентралізація фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування / О.В. Квасниця // Збірник матеріалів доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток регіонів та громад в умовах адміністративно-територіальної реформи: перспективи та загрози» 2015. – Тернопіль. – Вишівець. ТНЕУ. – 280с. – С.273–276.
4. Кудряшов В.П. Поняття бюджетної системи та її децентралізації / В.П. Кудряшов, Б.П. Селінков // Фінанси України. – 2006. – №8. – С.25-32.
5. Лабазюк С. Реформа децентралізації забуксувала через ряд політичних факторів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ngp-ua.info/2017/01/30987>.
6. Савчук С. Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації / С. Савчук // Наукові записки Тернопільського національного економічного університету ім.

Володимира Гнатюка. Серія: Економіка / Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – 2004. – №16. – С. 81–85.

7. Усков И.В. Децентрализация как основа становления финансово самостоятельных местных органов власти / И.В. Усков// Бизнес Информ: наук журнал. – 2012. – №3. – С.107–111.

Дуда Оксана

Студентка групи ФДГзм-21

Науковий керівник – к.е.н., доцент Булавинець В.М.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Для соціально-економічної структури українського суспільства характерна суттєва диференціація населення за рівнем добробуту, а також значна частка бідного та низька питома вага середнього прошарку населення. За міжнародними стандартами Україна належить до держав з високим ступенем нерівності населення за доходами, і ця нерівність істотно посилилася протягом останніх років. Окрім того, війна, прискорення інфляції та девальвації зумовили виникнення такого нового явища в економіці України, як «раптова бідність», тому дослідження проблем розподілу доходів домогосподарств є сьогодні достатньо актуальним.

Виявленню новітніх закономірностей та обґрунтуванню тенденцій трансформації структури сукупних доходів населення, дослідженню пов'язаних з ними проблем рівня і якості життя населення присвячено наукові праці відомих українських учених В. Близнюк Е. Лібанової, Л. Лісогор, О. Макарової, В. Новікова, С. Полякової, О. Рогожина, У. Садової, Л. Ткаченко, Л. Черенько та інших.

Мета статті полягає в дослідженні проблем, пов'язаних з формуванням доходів населення України. Поставлена мета вимагає аналізу структури й динаміки доходів населення, причин «раптової» бідності, ступеня нерівномірності розподілу доходів населення, перспективних напрямів економічної політики, спрямованих на покращання добробуту населення тощо.

Показники доходів домогосподарств посідають центральне місце в системі визначення та оцінки рівня життя людей. Доходи виступають не лише основним джерелом забезпечення матеріальних і нематеріальних потреб для розвитку особистості та оптимальним інструментом для вимірювання добробуту суспільства, а також головним джерелом формування купівельної спроможності.

Якщо розглянути динаміку показників доходів населення України протягом 2010–2015 рр., то спостерігається досить динамічне зростання номінальних доходів (табл. 1). Проте реальні доходи значно зменшилися. Наприклад, лише за другий квартал 2015 р. реальний наявний дохід населення порівняно з 2014 р. зменшився на 34,0% [5].

Таблиця 1

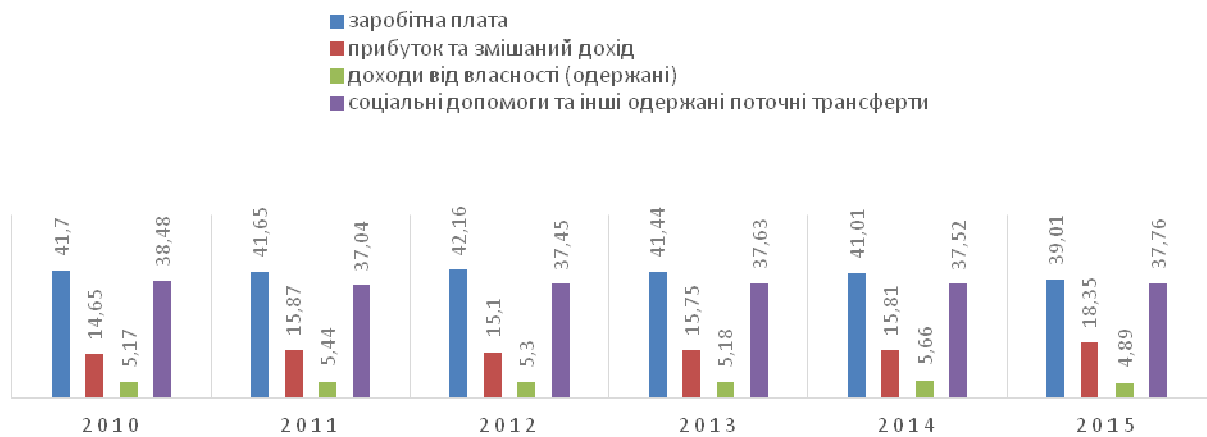
Доходи домогосподарств України, млн. грн.

Показники	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*
Доходи	1101015	1251005	1407197	1529406	1516768	1743979
у тому числі:						
заробітна плата	459153	521066	593213	633737	622087	680386
прибуток та змішаний дохід	161214	198512	212420	240871	239742	319943
доходи від власності (одержані)	56958	68059	74620	79217	85833	85185
соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	423690	463368	526944	575581	569106	658465
у тому числі:						
соціальні допомоги	237776	262744	301044	323847	321697	339142
інші поточні трансферти	32927	33681	33369	51891	57436	78857
соціальні трансферти в натурі	152987	166943	192531	199843	189973	240466

Примітка. Складено автором на основі [5]. * Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

За останні два роки в Україні спостерігається значне зменшення реальних доходів населення. До основних факторів, які вплинули на їх рівень належать: військовий конфлікт і збільшення чисельності внутрішніх переселенців (станом на 01 січня 2016 р. – близько 1,5 млн. осіб), зменшення ВВП (у 2015 р. рівень ВВП знизився на 10%), високий темп інфляції (2014 р. – 25%, 2015 р. – 43%), прискорення девальвації (упродовж 2013–2016 рр. – понад 200%) [5, с. 7], збільшення податкового навантаження (наприклад, запровадження військового збору, збору з продажу-купівлі іноземної валюти, оподаткування частини пенсій, депозитів, підвищення акцизів на тютюнові вироби, алкогольні напої, а також розширення бази оподаткування для податку з нерухомого майна тощо), банкрутство банків і т.д.

Рис. 1. Структура доходів населення України за 2010–2015 рр.,%

Примітка. Складено автором на основі [5].

На рис. 1 подано структуру доходів населення України за 2010-2015 р.р. Основним структурним компонентом доходу є заробітна плата. Відповідно, заробітна плата є головним джерелом і визначальним фактором матеріального добробуту населення. Однак, слід відзначити її низьку питому вагу у сукупних доходах населення України (2015 р. – 39,01%) у порівнянні з відповідним показником у розвинених країнах (Великобританія – 65%, Німеччина – 64%, Італії – 52%, Франція – 58%, Японія – 69%) [8]. Така ситуація не стимулює працююче населення реалізовувати повною мірою свій трудовий потенціал у сфері легітимної зайнятості, тим більше підвищувати власну кваліфікацію і компетентність, ефективність праці.

Як видно з рис.1, мінімальна заробітна плата поступово зростала: на кінець 2012 р. вона становила 1134 грн., 2013 р. – 1218 грн., 2014 р. – 1218 грн., 2015 р. – 1378 грн. та з 1 травня 2016 р. вона становить 1450 грн. [5; 6]. Проте темп підвищення номінальної заробітної плати був значно меншим за темпи зміни рівня інфляції, девальвації, податкового навантаження, тому значна частина населення відчула себе біднішою. Крім того, суттєво зменшилися доходи від активів. Зниження рівня доходів населення зумовило збільшення самозабезпечення за допомогою підсобного господарства, пошук додаткової роботи та розвиток тіньової діяльності [1, с. 306]. За даними Державної служби статистики України, 4,5 млн. осіб за цей період працювало в неформальному секторі [5].

Загалом, у 2015 р. за рівнем купівельної спроможності Україна серед 42 країн опинилася на 41-му місці [8]. На одного жителя України припадало 1 641 євро на рік, або близько 3 500–4 000 грн. на місяць. Проте у більшості областях, у тому числі Волинській, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській середньомісячні ставки заробітної плати були набагато нижчими (як правило, менше 2 700 грн.). Значна

частина населення опинилася за межею бідності [3]. Станом на початок 2015 р. 44% респондентів уважали себе бідними [5].

Крім того, причиною високого рівня бідності є висока нерівномірність розподілу та неефективність перерозподілу з боку держави. Формування економічної системи ринкового типу породжує значну нерівномірність розподілу доходів. Аналізуючи статистику щодо розподілу доходів за перший квартал 2014 і 2015 рр., можемо стверджувати, що в Україні суттєвих змін не відбулося, навіть спостерігалася позитивна динаміка, а саме: скорочення частки осіб, які отримували дохід нижче 1 920 грн. та збільшення частки осіб з доходом понад цю грошову суму. Проте в абсолютному вимірі частка населення із середньодушовими доходами нижче розміру фактичного прожиткового мінімуму (у I півріччі 2015 р. – 2 022 грн., у I півріччі 2014 р. – 1 298 грн.) у січні-червні 2015 р. зросла майже втричі і становила 49%.

Протягом досліджуваного періоду (див. рис.1) спостерігається досить висока частка соціальних трансфертів у сукупній структурі доходів населення України (2015 р. – 37,76%). На перший погляд, складається враження, що держава піклується про своїх громадян, витрачаючи значну частку державного бюджету на утримання соціально незахищених верств населення. Однак, насправді, за рахунок значних недоліків діючої державної системи соціальних виплат, має місце «проїдання» бюджетних коштів. Необхідно стимулювати зростання зайнятості за допомогою державного регулювання економіки і, відповідно, скорочувати соціальні виплати [2].

В Україні значна частка населення отримує соціальну допомогу. У 2015 р. близько 12 млн. осіб отримували пенсії, 15 млн. домогосподарств одержували субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг. У 2013–2015 рр. питома вага тільки видатків ПФУ України у ВВП складала 14–16%. Проте є чимало осіб, які такої допомоги не потребують – псевдоінваліди, особи, які працюють у неформальному секторі, трудові мігранти та низка категорій населення, які користуються безкоштовними послугами, що компенсуються з державного бюджету. Як і раніше, залишається гострим питання низької адресності окремих видів допомог з точки зору підтримки найбільш уразливих верств населення [4, с. 25]. У зв'язку з цим серед напрямів удосконалення соціальної політики вбачаємо вдосконалення обліку та посилення адресного характеру соціальної підтримки незахищених верств населення.

Водночас для України характерний дуже низький рівень заощаджень не лише в кризовий період, але й під час економічної стабільності. Це негативно впливає на внутрішні інвестиційні можливості національної економіки, а відповідно, й на економічне зростання. Для забезпечення підвищення рівня доходів населення та ефективності соціальної політики

необхідно здійснити комплекс соціально-економічних заходів фінансової, монетарної, валютної, соціальної політики тощо. У сучасних умовах необхідно стабілізувати національне виробництво та вийти на зростаючий тренд реального ВВП. Пожвавлення економіки дозволить підвищити рівень зайнятості, номінальні та реальні доходи населення тощо. Для цього необхідно провести системну податкову реформу та знизити рівень корупції в країні.

Одним із пріоритетів є також створення сприятливого бізнес-середовища в Україні, оскільки розвиток малих та середніх підприємств призведе до збільшення доходів населення, наповнення бюджету, скорочення обсягу соціальних допомог. Пріоритетами сучасної соціальної політики мають бути підвищення якості соціальних послуг, розвиток дієвої системи соціального інвестування, активізація використання комерційних організацій для розвитку соціальної інфраструктури. З боку Національного банку України важливо стабілізувати курс валюти, оскільки це зумовлює песимістичні чи оптимістичні очікування суб'єктів господарювання та збільшує попит на іноземну валюту.

Отже, враховуючи вищевикладене можна стверджувати, що в Україні мають місце такі негативні явища, як низький рівень доходів населення, негативна диспропорція в їх структурі, висока регіональна диференціація доходів населення та заробітної плати, низький рівень оплати праці у низці галузей та регіонів країни, а також заборгованість із її виплати. На жаль, офіційна статистика доходів населення в Україні не відтворює в повній мірі реальну картину. Однак, на сьогоднішній день, для основної маси населення ситуацію в сфері доходів можна назвати критичною.

Література:

1. Бервено О. Вплив надмірної нерівності доходів на якість життя / О. Бервено // Проблеми економіки. – 2014. – №1. – С. 304–308.
2. Гуцан Т.Г. Аналіз матеріальної складової рівня життя населення та особливості її регулювання в національній економіці / Т.Г. Гуцан // Бізнес-інформ. – 2013. – №7. – С. 192–196
3. Дубенська О. Економіка після Майдану. Населення України. В лещатах бідності та економії / О. Дубенська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2015/07/15/550667>.
4. Комар Н. Теоретичні підходи до вивчення проблем бідності: глобальний та країниний виміри / Н. Комар // Галицький економічний вісник. – 2011. – №2. – С. 23–33.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.me.gov.ua.

7. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

8. Рейтинг Purchasing Power Europe, 2014–2015 pp. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/purchasing-power-parities>.

Запаранюк Оксана

Студентка групи ФДГзм-21

Науковий керівник – д.е.н., професор Кириленко О.П.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Набуття домогосподарствами України нових рис як самостійних і повноправних учасників фінансового ринку та залучення їх до активної економічної взаємодії породжує низку проблем, які пов'язані з особливостями формування та використання фінансових ресурсів в умовах трансформаційних процесів в економіці.

Фінансові ресурси домогосподарств стали об'єктом ґрунтовного дослідження як вітчизняних так і зарубіжних науковців: С. Белозьорова, Н. Героніної, В. Глухова, Т. Кізими, Д. Нехайчука, М. Тарасюка, І. Санько, В. Суркіна, С. Юрій та інших.

Питання спроможності домогосподарств забезпечувати власний добробут та необхідності самостійно піклуватись про формування належних ресурсів не лише існування, але й розвитку, набуває надзвичайної актуальності саме за умов перебудови економічної системи взагалі, та зміни пріоритетів у взаємовідносинах між державою та домогосподарствами зокрема. Одним з важливих напрямів функціонування домогосподарств, як суб'єкта фінансових відносин, є формування достатньої фінансової бази для можливості повноцінного розвитку кожного з членів домогосподарства – безпосередніх власників та носіїв людського капіталу.

Важливість розробки заходів щодо підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, при здійсненні дослідження формування, розподілу та використання фінансових ресурсів домогосподарства, пов'язана:

– зі складністю розмежування для кожного окремого домогосподарства інвестиційних можливостей та розширення споживчих витрат, з огляду на існуючу переважну більшість домогосподарств, які використовують фінансові ресурси лише на споживання – «проїдання» активних фінансових ресурсів;

– з першочерговістю здійснення певної суми витрат щодо забезпечення життєдіяльності домогосподарства, що обумовлено фізіологічними особливостями індивідів та відрізняє домогосподарство з поміж інших учасників фінансових відносин;

– з необхідністю фінансування не лише своїх поточних потреб, але й фінансового забезпечення у майбутньому, що обумовлено розвитком ринкових відносин та залученням домогосподарств до інвестиційних операцій.

Залучення фінансових ресурсів домогосподарств до функціонування у господарському механізмі країни має вагоме значення для розвитку економічної системи, що обумовлює важливість застосування комплексного підходу до розробки заходів щодо стимулювання використання фінансових ресурсів домогосподарств:

– на рівні домогосподарства – з метою підвищення ефективності використання;

– на рівні держави – з метою удосконалення державного впливу на домогосподарства у процесі використання фінансових ресурсів, які їм належать.

Важливість розробки заходів щодо підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, при здійсненні дослідження формування, розподілу та використання фінансових ресурсів домогосподарства, пов'язана:

– зі складністю розмежування для кожного окремого домогосподарства інвестиційних можливостей та розширення споживчих витрат, з огляду на існуючу переважну більшість домогосподарств, які використовують фінансові ресурси лише на споживання – «проїдання» активних фінансових ресурсів;

– з першочерговістю здійснення певної суми витрат щодо забезпечення життєдіяльності домогосподарства, що обумовлено фізіологічними особливостями індивідів та відрізняє домогосподарство з поміж інших учасників фінансових відносин;

– з необхідністю фінансування не лише своїх поточних потреб, але й фінансового забезпечення у майбутньому, що обумовлено розвитком ринкових відносин та залученням домогосподарств до інвестиційних операцій.

З метою підвищення ефективності використання фінансових ресурсів витрати та заощадження домогосподарств потрібно розмежовувати на:

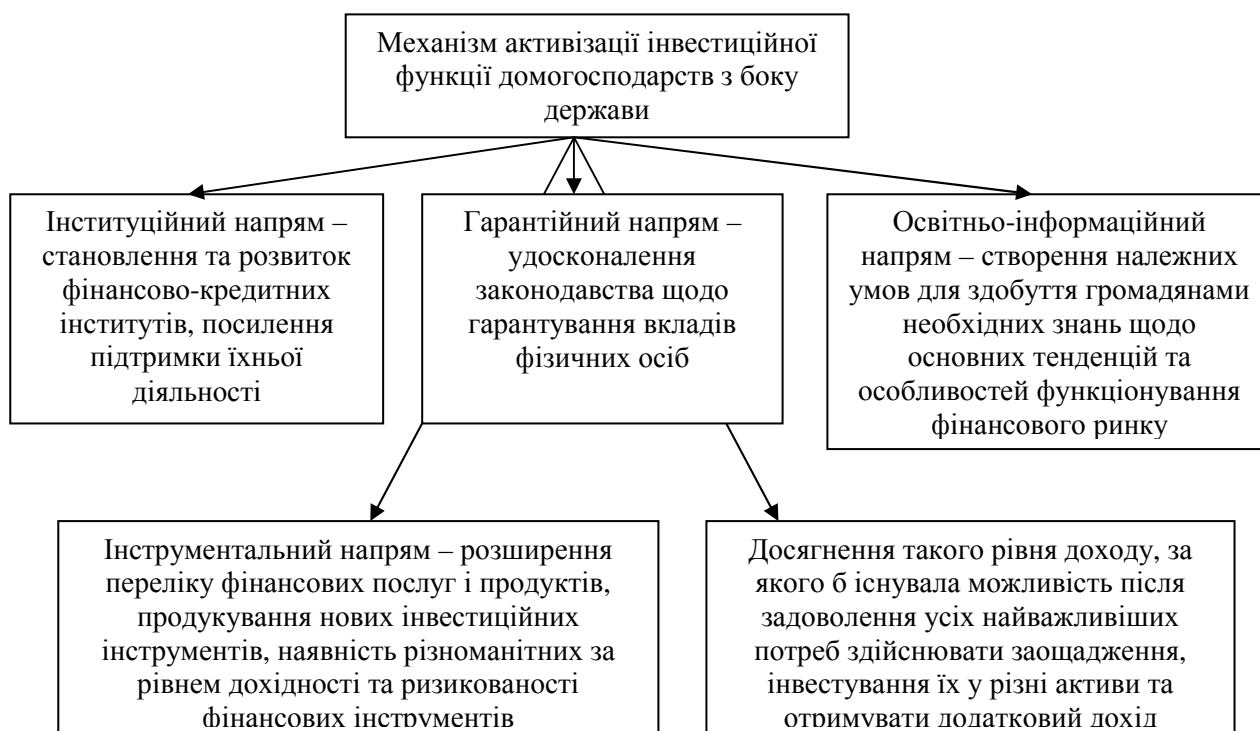
– витрати пов'язані зі сплатою податків та обов'язкових платежів;

– витрати на споживання;

– накопичення фінансових ресурсів (інвестиційні ресурси).

Для підвищення економічної активності домогосподарств державі необхідно, насамперед, підвищити їх реальні доходи та розробити механізми, які будуть забезпечувати прозорість і безпеку інвестування.

Важливою умовою, здатною стимулювати інвестиційну активність домогосподарств, є розвиток інвестиційних інститутів (банків, страхових компаній, пенсійних фондів, різних форм колективного інвестування). Створення їх позитивного іміджу, розширення кількості та якості інвестиційних продуктів сприятимуть припливу фінансових ресурсів населення в економіку країни, розширенню процесів відтворення товарів і послуг та економічному зростанню країни в цілому (рис. 1).

Рис. 1. Механізм активізації інвестиційної функції домогосподарств з боку держави [1, с. 26]

До критеріїв економічної ефективності механізму фінансів домогосподарств доцільно віднести: а) зростання реальних доходів та прибутку; б) оптимізація структури доходів і витрат (у розрізі різних суспільних верств); в) підвищення питомої ваги інвестицій в структурі вкладень вітчизняних домогосподарств [2, с. 39].

Структуризація напрямів реалізації інвестиційного потенціалу домогосподарств, як складової підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, дасть змогу:

- контролю за цільовим використанням з метою недопущення «проїдання» та нецільового використання фінансових ресурсів;
- виявлення ефективності напрямку реалізації потенціалу та здійснення інвестиційних операцій через співставлення інвестиції/дохід;

– формування фінансової бази розвитку людського капіталу членів домогосподарства як передумови збільшення у майбутньому доходної бази формування інвестиційного потенціалу;

– створення фінансових резервів функціонування домогосподарства як основи забезпечення непередбачуваних першочергових витрат.

Реалізація комплексу заходів щодо підвищення ефективності використання фінансових ресурсів домогосподарств, зокрема таких як підвищення рівня фінансової освіченості населення, вирівнювання структурних диспропорцій у доходах, зниження розриву у рівні доходів різних верств, створення передумов для ефективною зайнятості населення, удосконалення системи оподаткування доходів громадян, активізація інвестиційної функції домогосподарств створить передумови для активізації залучення домогосподарств до економічного кругообігу.

Література:

1. Кізіма Т.О. Прагматика та перспективи трансформації заощаджень домогосподарств у інвестиції / Т.О. Кізіма // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – №10. – С. 22–26.

2. Чорна О.М. Концептуальні підходи до розвитку фінансів домашніх господарств в економіці України / О.М. Чорна, К.В. Баранова.// Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції – 2011. – №4.

Ігнатів Андрій

Студент групи ФУМзм-21

Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.

ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ ДІЮЧОЇ СИСТЕМИ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ В УКРАЇНІ

Ключовою ознакою демократичного розвитку будь-якої країни є наявність в ній місцевого самоврядування такого рівня, що дає змогу забезпечити ефективне функціонування територіальних громад та їх соціально-економічний розвиток. Успадкована система влади в Україні вирізнялася надмірною централізацією, що створювало передумови для формування повної залежності територій від центру, розбалансованості системи місцевого самоврядування та слабкості громади. У сучасних соціально-економічних умовах реалізація завдань фіскальної децентралізації потребує формулювання нових підходів до визначення місця міжбюджетних відносин в бюджетній системі держави, упорядкування складу діючих міжбюджетних трансфертів або запровадження нових видів інструментів міжбюджетного регулювання.

В процесі міжбюджетних відносин крім проблеми збалансування доходів і видатків бюджетів повинні вирішуватись і інші завдання, а саме:

- забезпечення рівномірності надходження доходів для запобігання перебоїв у фінансуванні видатків;

- створення матеріальної зацікавленості органів місцевого самоврядування у повній мобілізації доходів на власній території;

- забезпечення самостійності у використанні додатково одержаних коштів у процесі виконання місцевих бюджетів;

- перерозподіл бюджетних ресурсів між «багатими» і «бідними», у фінансовому розумінні, територіями;

- відповідність обсягів одержаної фінансової допомоги з центру конкретними зусиллями по мобілізації податків і зборів, у залученні додаткових дохідних джерел;

- здійснення фінансового вирівнювання [4, с. 194].

Відповідно до внесених змін до Бюджетного кодексу України у Державному бюджеті України можуть передбачатися такі трансферти місцевим бюджетам:

- базова дотація;

- субвенції на здійснення державних програм соціального захисту;

- додаткова дотація на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою;

- субвенція на виконання інвестиційних програм (проектів);

- освітня субвенція;

- субвенція на підготовку робітничих кадрів;

- медична субвенція;

- субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру;

- субвенція на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження;

- субвенція на проекти ліквідації підприємств вугільної і торфодобувної промисловості та утримання водовідливних комплексів у безпечному режимі на умовах співфінансування (5%);

- інші додаткові дотації та інші субвенції [2].

У табл. 1 представлено динаміку, склад і структуру офіційних трансфертів місцевих бюджетів України у період 2012–2015 рр.

Динаміка офіційних трансфертів у складі доходів місцевих бюджетів України у 2012–2015 рр., подана у табл. 1, вказує на їх поступове зростання з 124,4 млрд. грн. у 2012 р. до 173,98 млрд. грн. у 2015 р. з одночасним зростанням їх питомої ваги у структурі доходів місцевих бюджетів з 55,2% до 59,08%. У складі офіційних трансфертів дотації і субвенції мають близькі значення, які зростають у динаміці.

Динаміка, склад та структура офіційних трансфертів у складі доходів місцевих бюджетів України у 2012–2015 рр.

Види доходів	2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.	
	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%
Всього доходів, в тому числі:	225,3	100,0	221,02	100,0	231,70	100,0	294,46	100,0
Офіційні трансферти, з них:	124,4	55,2	115,85	52,41	130,60	56,36	173,98	59,08
Дотації	60,6	28,89	61,22	27,69	64,43	27,80	7,27	2,47
Субвенції	63,8	26,31	54,63	24,72	66,17	28,56	166,71	56,61

Примітка. складено за даними джерела [3].

Так, у період 2012–2014 рр. обсяг дотацій зріс з 60,6 млрд. грн. до 64,43 млрд. грн., а субвенцій – з 63,8 млрд. грн. до 66,17 млрд. грн. У 2015 р. зі змінами, внесеними до Бюджетного кодексу України, дотації складають лише 2,47% усіх доходів бюджету, або 4,18% обсягу офіційних трансфертів місцевих бюджетів. Абсолютний показник дотацій у 2015 р. склав 7,27 млрд. грн. Натомість частка субвенцій зросла з 28,56% у 2014 р. до 56,61% у 2015 р. або у два рази. Динаміка абсолютних показників обсягу субвенцій вказує на її зростання більше як на 100 млрд. грн. у 2015 р. проти 2014 р. (з 66,17 млрд. грн. до 166,71 млрд. грн.).

У складі дотацій місцевих бюджетів у 2015 р. переважає базова дотація, тобто кошти, які передаються з державного бюджету місцевим бюджетам. Їх питома вага становить 72,35% у загальній структурі дотацій. Абсолютний показник базової дотації становив 5,26 млрд. грн. Реверсна дотація, тобто кошти, які передаються з місцевих бюджетів до державного, склала 27,51%, а її абсолютне значення – 2 млрд. грн.

Серед субвенцій у 2015 р. найбільшу питому вагу складала медична субвенція – 26,54% або 46,18 млрд. грн., близькою за значенням є освітня субвенція – 25,33% або 44,08 млрд. грн., а також субвенція на виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям та інвалідам – 24,08% або 41,89 млрд. грн. Зазначені субвенції складають 76% усіх наданих субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання делегованих повноважень.

Чинна система нормативно правового забезпечення міжбюджетних трансфертів має низку неврегульованих питань, зумовлених соціально-економічними чинниками:

– для обрахунку розміру міжбюджетних трансфертів не враховуються внутрішньо переміщені особи з тимчасово окупованих територій;

– при обрахунку розміру фінансового вирівнювання використані статистичні дані щодо фактичного надходження ПДФО та податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки за 2013 р. Враховуючи погіршення макроекономічної ситуації в Україні порівняно з 2013 р., це не відображає реального стану надходження податків;

– у розрахункових показниках міжбюджетних трансфертів не передбачено кошти на здійснення індексації заробітної плати;

– плановий обсяг субвенцій не враховує подорожчання комунальних тарифів на енергоносії, що створює загрозу для повноцінного функціонування бюджетних установ;

– освітня, медична субвенції та субвенція на підготовку робітничих кадрів розподіляються згідно із зазначеними постановами Кабінету Міністрів України помісячно, а перераховуються головними розпорядниками коштів до місцевих бюджетів щодакдно, що спричинює наступні негативні наслідки: помісячний розподіл субвенцій не враховує необхідність оплати фактичного споживання енергоносіїв в опалювальний період, що зумовлює виникнення кредиторської заборгованості із зазначених виплат; щодакдне перерахування освітньої, медичної та субвенції на підготовку робітничих кадрів не відповідає термінам виплати заробітної плати за першу та другу половини місяця;

– неврегульованим питанням залишається необхідність оптимізації мережі бюджетних установ. Нині існуюча мережа бюджетних установ не враховує тенденцій до зміни кількості населення і потреб громад та не відповідає передовому досвіду фінансування, який передбачає, що основним завданням є не збільшення обсягу видатків, а формування оптимальної мережі, яка б забезпечувала надання якісних послуг споживачам;

– доцільним є визначення у чинному законодавстві механізму відмови органів місцевого самоврядування від незабезпечених фінансовими ресурсами делегованих повноважень [1].

Зазначена неузгодженість правових норм щодо ефективності міжбюджетних відносин та системи бюджетного регулювання зумовлює потребу надання додаткових роз'яснень Міністерства фінансів України щодо реформи міжбюджетних відносин.

Таким чином, необхідність внесення змін до діючого механізму надання міжбюджетних трансфертів є очевидною та першочерговою в умовах формування ефективної бюджетної політики та дієвої моделі управління державними фінансами, є запорукою стабілізації динаміки соціально-економічного розвитку та забезпечення реалізації державних

функцій. Період посткризового відновлення формує специфічні вимоги, які обумовлюють необхідність реформування усіх складових бюджетної політики, насамперед, механізмів її формування та реалізації. Реформування її складових потребує певного часу та узгодженого механізму дій усіх його суб'єктів. Формування ефективного механізму надання міжбюджетних трансфертів є однією з умов успішного розвитку та забезпечення прогресивних змін. Світова практика доводить, що найефективнішими стали ті реформи, у яких був чітко узгоджений взаємозв'язок цілей та завдань державної політики, їх системність та прозорість.

Література:

1. Вінницька О.А. Вплив міжбюджетних трансфертів на дохідну частину місцевих бюджетів / О.А. Вінницька // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 14, Ч. 1. – С. 139–142.
2. Бюджетний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, №50–51) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17>.
3. Звіти про виконання місцевих бюджетів України у 2012–2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/>
4. Пріоритети реформування та напрями перспективного розвитку міжбюджетних відносин в умовах бюджетної децентралізації в Україні: аналітична доповідь. – К.: НІСД, 2015. – 92 с.

Килиух Оксана

Студентка групи ФУДзм-21

Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С.Л.

РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

В умовах розбудови ринкової економіки якість виконання державою своїх конституційних функцій та її фінансові можливості залежать від величини бюджету. З метою мобілізації необхідних бюджетних ресурсів держава змушена організовувати розподільчі процеси таким чином, щоб забезпечити надходження до бюджету у терміни та обсяги, потрібні для повноцінної реалізації відповідних повноважень. Тому на кожному етапі розвитку країни актуальними були, є і будуть питання наповнення дохідної частини бюджету, пошуку додаткових резервів їх зростання та оптимізації джерел формування.

Податкові надходження забезпечують виконання державою своїх функцій, пов'язані з оздоровленням фінансово-кредитних відносин,

значною мірою забезпечують формування дохідної частини бюджету. Разом з тим, податки не повинні чинити негативний вплив на економічну активність підприємств. Саме тому, удосконалення системи оподаткування є одним із найголовніших завдань держави.

Неможливо розв'язати проблеми наповнення державного бюджету лише вдосконалюючи чинні правові акти із питань оподаткування. Необхідно удосконалювати фінансові відносини шляхом здійснення макроекономічних перетворень, у тому числі у сфері оподаткування. Саме тому, удосконалення податкової системи має бути спрямоване на зміну структури і принципів розподілу валового внутрішнього продукту між господарюючими суб'єктами і державою.

Проблему побудови ефективної податкової системи як одну з найбільш актуальних, не можливо вирішити без удосконалення податкового законодавства. Податковим кодексом України запроваджено нове податкове законодавство, спрямоване на врегулювання податкових відносин, визначено принципи побудови податкової системи, перелік податків та зборів, які підлягають сплаті до бюджетів всіх рівнів, визначено методику їх обчислення, ставки оподаткування, правовий стан платників податків, порядок адміністрування податків, а також порядок та умови застосування фінансових санкцій до платників податків за порушення податкового законодавства. Одним з головних завдань податкової реформи було підвищення фіскальної ефективності податкових надходжень, а метою – ліквідація дефіциту бюджету.

Податковий кодекс України певною мірою усунув недоліки податкового законодавства та ліквідував багато відомих схем ухилення від оподаткування, але основні причини ухилення не були ліквідовані. До того часу, поки мінімізація податків буде економічно вигідна суб'єктам бізнесу, доти негативні тенденції, які є основою корупції, тіньової економіки і податкового шахрайства, будуть поглиблюватися.

Тінізація економіки України в умовах фінансово-економічної кризи набула тотального характеру і оцінюється Міністерством економічного розвитку і торгівлі України в обсязі 40% до ВВП, який становить реальну загрозу національній безпеці держави [1].

Упродовж останніх років поширеними стали факти ухилення від сплати податків, які раніше мали разовий характер. Протягом I півріччя 2016 р. Державною фіскальною службою України та її територіальними органами проведено активну роботу щодо виявлення суб'єктів мінімізації податкових зобов'язань, які формували фіктивний податковий кредит та надавали його платникам податків реального сектору економіки. Зокрема, в у січні–червні 2016 р. підрозділами податкового та митного аудиту Державної фіскальної служби України проведено понад 9,2 тис. перевірок суб'єктів господарювання (у тому числі 1510 планових та понад 7,7 тис.

позапланових перевірок), за результатами яких сума донарахованих грошових зобов'язань, що підлягає погашенню, становить понад 3,1 млрд. грн. [1].

Органами досудового розслідування ДФС упродовж I півріччя 2016 р. розпочато 4092 кримінальних проваджень, у яких закінчено досудове розслідування, направлено до суду 437 кримінальні провадження стосовно 479 осіб. Забезпечено відшкодування збитків за закінченими кримінальними провадженнями на суму більше 423,8 млн. грн. [1].

Враховуючи розмах тіньової економіки в Україні, необхідно внести зміни та доповнення у законодавство України, які обмежать тіньовий сектор, зменшать його обсяг і, відповідно, збільшать дохідну частину бюджету. Значні обсяги тіньової економіки викликані корупцією в органах влади, низькою кваліфікацією менеджменту підприємств.

На нашу, з метою зниження обсягів тіньової економіки необхідно здійснити наступні заходи:

- посилити відповідальність за податкові злочини (підвищити розміри штрафів аж до конфіскації майна);

- створити прозору, просту для платників податків та ефективну, з погляду наповнення бюджету, податкову модель, за якої ухилятися від податків стане не вигідно, тобто витрати по здійсненню податкових махінацій та ризик бути викритим і покараним, не покриватимуться відповідною грошовою компенсацією.

На сучасному етапі Україні необхідна нова модель оподаткування, при якій тіньовий сектор буде сплачувати податки з доходів – незалежно від того, як, коли і де їх було отримано. Податкова система має бути переорієнтована із оподаткування доходів за місцем їх отримання на оподаткування за місцем їх використання. Іншими словами, необхідно розробити таку систему оподаткування, яка зробить доходи всіх суб'єктів прозорими. У таких умовах тіньова економіка зникне як економічне явище і трансформується на додаткову базу оподаткування, оскільки нова система оподаткування передбачатиме облік всіх грошових коштів у момент їх використання на споживання товарів, послуг і робіт. Така система повинна забезпечити звільнення системи оподаткування від адміністративного тиску на процес формування податкових надходжень, діяти за принципами самоорганізації, що притаманне внутрішній сутності самої податкової системи.

Проблеми з формування дохідної частини бюджету та зростаючий рівень тінізації економіки змусили уряд переглянути орієнтири податкової політики і визнати необхідність зниження податкового навантаження. Проте, дану проблему не можливо вирішити за короткий термін часу.

Література:

1. Тенденції тіньової економіки України за I півріччя 2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>.

Корнелюк Володимир

Студент групи ФУДзм-21

Науковий керівник – к.е.н., доцент Русін В.М.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТУ ЗА ДОХОДАМИ

На кожному етапі розвитку суспільства важливо забезпечити створення такої системи виконання бюджету, яка би дозволяла контролювати відповідність державних доходів і видатків прийнятому закону про бюджет на поточний бюджетний період та забезпечувати рівномірний розподіл бюджетних коштів. Принципи мобілізації грошових коштів, структура доходів і видатків бюджетів значною мірою залежать від форм і методів господарювання та соціально-економічних завдань, що вирішуються суспільством. У світовій практиці залежно від історичних і національних особливостей організації державного устрою та фінансової системи використовують банківську, казначейську або змішану системи касового виконання бюджетів [1].

Термін «казна» і «казначейство» мають різні тлумачення в різних країнах. Це пояснюється еволюцією казни як суспільного фінансового інституту. Функції казначейства різних країн змінювались з часом і з урахуванням регіональних особливостей практики їх діяльності: до функцій казни додавались нові завдання або виключалися деякі обов'язки.

Наявність окремого уповноваженого органу в системі виконавчої влади держави, який мав відповідати за розробку та здійснення державної фінансової політики, є закономірністю для всіх епох та всіх країн.

Структура і роль казначейства в окремих країнах визначаються історичними і культурними факторами, а також економічною ситуацією та розподілом повноважень між різними державними установами. Так, сучасна практика свідчить, що існують казначейства із широкими функціями, які несуть відповідальність за розроблення і проведення державної економічної та фінансової політики. До цієї групи належать казначейства США, Великобританії, Франції та інші.

У США до органів управління фінансами належить, насамперед, Міністерство фінансів (Казначейство). Воно є представником уряду, розробляє фінансову і податкову політику, здійснює емісію грошових

знаків і випуск монет, займається питаннями внутрішніх позик та управлінням державним боргом, контролює виконання фінансового законодавства, збір внутрішніх доходів, грошовий обіг. Друге фінансове відомство в США – Адміністративно бюджетне управління при президенті. Воно складає видаткову частину федерального бюджету і розробляє фінансові програми, організовує оперативний контроль з управління бюджетом і є провідним органом виконавчої влади [2].

Управління виконанням бюджету розділено в США між Міністерством фінансів, митною службою та Бюро з алкогольних напоїв, тютюнових виробів і вогнепальної зброї. Міністерство фінансів проводить збір внутрішніх доходів, що входять у федеральний бюджет. Основним фінансовим джерелом діяльності органів державного управління в регіонах (у США це штати, муніципалітети, графства та ін.) є на третину міжурядові надходження, здійснювані за допомогою розгалуженої системи територіальних органів Казначейства, іншу третину становлять власні надходження, і частина, що залишилася, поповнюється за рахунок різних платежів і добровільних пожертвувань. Регіональні та місцеві органи влади самостійно контролюють виконання своїх бюджетів. Однак ліміти на їх потреби в запозиченні встановлюються в рамках загальних потреб у запозиченні державного сектору.

У Великобританії органом державного управління фінансами виступає Казначейство. Воно керує розробкою, складанням і виконанням державного бюджету, визначенням податкової політики, фінансово-економічним прогнозуванням, міжнародними фінансовими відносинами, здійснює контроль за витрачанням коштів державними підприємствами.

Відмінною особливістю британського регіонального управління бюджетними коштами регіону є той факт, що місцеві органи влади є активними підприємцями – більше третини надходжень в регіональну і місцеву скарбницю припадає на оренду державної власності, а також на різні платні послуги з боку місцевих органів виконавчої влади. На регіональні та місцеві органи державного управління поширюються численні механізми контролю з боку центрального уряду в особі територіальних управлінь Казначейства, зокрема ліміти на запозичення і контроль над рівнем місцевих податків. Вони володіють обмеженою самостійністю у питаннях запозичення без чітких гарантій центрального уряду [2].

У Франції управління фінансами здійснює Міністерство економіки, фінансів і бюджету. У його функції входять: розроблення державного бюджету та контроль за його виконанням, касове обслуговування бюджету; збір податків, мита та інших надходжень; контроль за фінансовими операціями; здійснення зв'язку держави з підприємствами як акціонера, кредитора або гаранта; громадський облік і контроль

(розподілені між відповідними управліннями). Сьогодні казначейство входить до складу Міністерства економіки та бюджету Республіки Франція як відокремлений Департамент і налічує близько 100 регіональних управлінь (за числом департаментів, включаючи заморські території), а також підпорядковані їм підрозділи відповідно до подальшого територіального поділу країни. Характерною особливістю казначейства Франції є той факт, що воно не тільки здійснює облік, розподіл і централізацію зібраних податковою службою податків і зборів, а й безпосередньо займається збором деяких з них, зокрема прибуткового податку, а також митних зборів на рівні комун або їх об'єднань. Державне казначейство може одержувати позики Державного банку для забезпечення обіговими коштами уряду Французької Республіки, які призначені головним чином для фінансування поточних операцій (залучення позикових коштів здійснюється в межах, встановлених Парламентом). Крім цього, казначейство, втручаючись в банківську систему країни, здійснює емісію платіжних засобів поряд з уповноваженими комерційними банками та Емісійним банком Франції, випускає бони Уряду, здійснює їх передплату та облік. Директор Державного казначейства входить до складу Комітету кредитних установ, здійснює опіку деяких спеціальних кредитних установ, і відіграє важливу роль у прийнятті рішень, що стосуються діяльності комерційних банків. Директор Державного казначейства також входить до Банківської комісії, яка контролює операції комерційних банків, і стежить за тим, щоб банки дотримувалися банківського законодавства Франції. Головною особливістю регіонального управління бюджетними коштами у Франції є їх тісна прив'язаність до центральних органів влади. Близько 95% коштів регіональних бюджетів проходять через Генеральну Дирекцію державного обліку та територіальні управління Казначейства[2].

В Італії управлінням фінансами зайняті чотири державних органи: державними витратами і фінансовим контролем – Казначейство; доходами – Міністерство фінансів; складанням державного бюджету і координуванням фінансових ресурсів – Міністерство бюджету і планування; місцевими фінансами – Міністерство внутрішніх справ.

Таким чином, у певних країнах Казначейський департамент, відповідальний за макроекономічну політику і збір надходжень, має рівень міністерства, в США Міністерство Фінансів (Казначейство) має практично необмежений рівень влади і підпорядковується безпосередньо президенту країни, у Великобританії ж є дві казначейські служби – Казначейство і Відомство Генерального скарбника, які також виконують широке коло обов'язків, включаючи формування бюджетної політики та управління державним боргом. У Бразилії, Франції, Іспанії казначейства – всього лише підрозділи другого рівня в Міністерстві Фінансів, а в Японії

навіть підрозділи третього рівня – відділи усередині різних бюро, які виконують різні казначейські функції.

У тих державах, де роль казначейства є великою (Австралія, Великобританія, США), казначейство підпорядковується безпосередньо представницьким органам влади, в країнах з незначною роллю казначейства воно підпорядковується виконавчим органам влади в особі Міністерства фінансів та його підрозділів.

Згідно з дослідженнями науковців Міжнародного валютного фонду, в умовах щодо нестабільної економіки, які характерні для України, більшу увагу потрібно приділяти таким функціям, як виконання бюджету та фінансовим операціям, що дадуть змогу бюджетному регулюванню швидко й ефективно реагувати на зміни економічної обстановки. До того ж, внаслідок відносної слабкості Міністерства фінансів і необхідності ефективного фіскального контролю в Україні, необхідно вжити всіх можливих заходів для надання виконавчій владі достатніх повноважень – і особливо Міністерству фінансів, а також казначейству, як основному виконавчому органу міністерства фінансів – для управління бюджетом.

Надання максимально можливих повноважень для казначейства як для органу, тільки виконуючого, але і керуючого бюджетним процесом, передбачає активну участь цього органу не тільки на стадії виконання бюджету, а й на стадії фінансового прогнозування і планування, що досить актуально сьогодні. Виконання бюджету є найбільш базовою та основоположною діяльністю казначейства у всіх зарубіжних країнах. Воно включає контроль за всіма надходженнями і виплатами по рахунках уряду, а також операційну діяльність у процесі збирання надходжень і творення платежів. Варто відзначити той факт, що контроль за виконанням бюджету для органів казначейства більшою мірою пов'язаний з виконанням бюджету за видатками, оскільки доходи бюджету контролюються здебільшого податковими органами. Наприклад, в Японії казначейство не бере участі в зборі надходжень, доходи бюджету збираються Податковою службою та Митним комітетом і надходять на рахунок банку Японії. В інших країнах, таких як Франція, Іспанія, Великобританія, Бразилія, казначейство тільки контролює та координує надходження доходів на єдиний рахунок казначейства. У США та Австралії казначейство бере активну участь у процесі збирання податкових надходжень, безпосередньо контактує з платниками податків [3].

Варто відзначити чіткий розподіл повноважень серед органів державної влади, тому для української казначейської системи виконання бюджету рекомендують функції загальної координації та контролю за надходженням грошових доходів від податкових органів. Рекомендують забезпечувати контроль за своєчасністю та повнотою надходжень

податкових коштів до державного бюджету, регулювати обсяги вхідних засобів та гармонізувати міжбюджетні відносини шляхом розподілу податкових надходжень відповідно до затверджених нормативів. Якщо звернути увагу на досвід зарубіжних держав, то знову можна зробити висновок про те, що роль казначейства у виконанні бюджету в різних країнах знаходиться в діапазоні від пасивної, коли казначейство лише виділяє ресурси бюджетним установам згідно з їх затвердженими лімітами, до повністю активної, коли казначейство має право встановлювати ліміти на зобов'язання та оплату витрат або навіть має право дозволяти робити окремі витрати на основі заздалегідь встановлених критеріїв. Аналогічно, казначейство може різною мірою ділити з центральними банками відповідальність за управління державним боргом. Також казначейство може відповідати або не відповідати за виконання облікових функцій в рамках центральних органів управління [4].

Що стосується операційної діяльності в рамках процесів збирання надходжень і проведення платежів, то обов'язки, що покладаються у цьому зв'язку на казначейство, дуже різні в різних країнах. У країнах, де казначейство не бере на себе всю відповідальність за цю діяльність, йому часто також «допомагає» по графі надходжень установа або установи, відповідальні за збір податків, та, по графі витрат, ті, хто відповідає за виконання бюджету. Так, у регіонах збір податкових надходжень здійснюється як податковими інспекціями, так і (в деяких країнах, наприклад, у США) регіональними відділеннями казначейства на єдиний рахунок. Неподаткові надходження (наприклад ліцензійні збори) збираються в багатьох зарубіжних країнах регіональними органами казначейства та акумулюються на єдиний рахунок [4].

Отже, в умовах політичної та економічної нестабільності в Україні пріоритетним напрямом діяльності органів державної казначейської служби залишається виконання бюджету і контроль за цим процесом. Незважаючи на той факт, що на розвиток казначейської системи виконання бюджетів значно впливають політичний устрій країни, а також традиції та особливості економіки (завдяки чому існують найрізноманітніші форми казначейського обслуговування бюджетів), все ж можна і треба використовувати досвід зарубіжних країн для вдосконалення вітчизняного управління коштами бюджетів всіх рівнів. Проведені дослідження показали, що існує ціла низка функцій у зарубіжних казначействах (наприклад: фінансове планування, приймання рішень на локальному рівні, управління коштами ЄКР і їх розміщення на фінансових ринках тощо), впровадження яких в Україні дасть змогу істотно підвищити якість і ефективність функціонування Державної казначейської служби.

Література:

1. Казначейська система виконання бюджету: навч. посіб. / В.І. Стоян, В.М. Русін. – Тернопіль: Астон, 2015. – 372 с.
2. Зарубіжний досвід функціонування органів Казначейства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kniga.scienceontheweb.net/214-zarubejnyiy-opyit-funktsionirovaniya-18366.html>.
3. Загальна характеристика зарубіжних казначейських систем [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/1018040664176/finansy>.
4. Казначейська система: підруч. / В.І. Стоян, О.С. Даневич, М.І. Мац. – Вид. 3-тє, [зміненою доповнено]. – Тернопіль: Вид-во «Центр учбової літератури», 2014. – 727 с.

Пінчук Альона

*Студентка групи ФУДзм-11
Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.*

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Зважаючи на проголошення України соціально-орієнтованою державою постає питання щодо ефективності виконання її соціальної функції, яка передбачає забезпечення високих стандартів рівня та якості життя громадян. При цьому все більшого значення набуває ефективна бюджетна політика, здатна сприяти створенню необхідного середовища задля успішного функціонування і розвитку соціальної сфери. Особливо гостро дана тема постає сьогодні в умовах постійного зростання бідності населення, майнового розшарування суспільства, погіршення стану здоров'я громадян, зниження якості надання соціально значимих послуг, що створює підґрунтя для виникнення нових та загострення існуючих соціальних ризиків. Зважаючи на вище зазначене сумнівним видається доцільність використання діючого механізму бюджетної політики у фінансуванні та сприянні розвитку соціальної сфери [2].

Бюджетна політика держави – це діяльність органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування з визначення стратегічної мети, напрямів, завдань і пріоритетів розвитку бюджетних відносин та засобів бюджетної тактики для їх досягнення і застосування [4].

На практиці бюджетна політика проявляється шляхом формування бюджету держави, його збалансування та розподіл бюджетних коштів, і до бюджетної політики відносять визначення засад бюджетного устрою країни, бюджетної системи та міжбюджетних відносин [6].

Термін «бюджетна політика» має різнобічне змістове наповнення. Здебільшого сутність бюджетної політики розглядається з позиції суб'єктивізму як сукупність дій і заходів держави та інших суб'єктів фінансових відносин з метою розробки пріоритетних напрямів, вирішення чи досягнення конкретних завдань соціально-економічного розвитку держави. Водночас не можна відкидати об'єктивні витoki характерні для бюджетної політики як явища, що формується і реалізується у реальному економічному середовищі в межах об'єктивних економічних відносин та дії економічних законів розвитку суспільства.

Як зазначає Сергієнко Л.К., поєднання та взаємозв'язок об'єктивного і суб'єктивного визначає єдність бюджетної політики, при цьому кожна складова зберігає свою самостійність як окремий елемент, перший із яких функціонує у базисі, а інший – у надбудові. Неврахування такої структури може спричинити негативний вплив на економічне середовище в цілому [4, с. 740].

Бюджетна політика спрямована на оптимізацію формування бюджетних доходів, використання бюджетних ресурсів, управління дефіцитом бюджету та державним боргом, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин з метою забезпечення ефективності державних інвестицій та соціальної справедливості в процесі перерозподілу національного доходу. З огляду на це бюджетна політика включає чотири базові складові: політику у сфері доходів бюджету; видатків бюджету; бюджетного дефіциту та державного боргу; бюджетного регулювання та міжбюджетних відносин.

Розглядаючи бюджетну політику у соціальній сфері необхідно відмітити, що серед її складових прямиий вплив на функціонування соціальної сфери здійснює політика у сфері видатків бюджету та політика бюджетного регулювання і міжбюджетних відносин. Політика у сфері видатків бюджету сприяє забезпеченню прямого бюджетного фінансування соціальної сфери, а політика у сфері бюджетного регулювання і міжбюджетних відносин сприяє розподілу трансфертних платежів для забезпечення функціонування закладів і установ соціальної сфери шляхом перерозподілу бюджетних коштів.

Політика у сфері доходів бюджету та бюджетного дефіциту і державного боргу опосередковано впливає на функціонування соціальної сфери через формування фінансової основи для виконання покладених на державу функцій шляхом мобілізації бюджетних ресурсів та здійснення запозичень.

Досліджуючи формування і реалізацію бюджетної політики у соціальній сфері Овчарова Н.В. визначає сутність державної політики в соціальній сфері як складову фінансової політики країни, яка забезпечує реалізацію соціальної функції держави щодо виконання державних

соціальних гарантій через комплекс заходів та дій уповноважених органів державної влади з управління бюджетними відносинами, які виникають при формуванні, розподілі та перерозподілі бюджетних ресурсів у соціальній сфері з метою досягнення стратегічних соціальних цілей суспільства, що сприяють підвищенню рівня життя населення [3, с. 4].

Таблиця 1

Динаміка, склад і структура видатків зведеного бюджету на соціальну сферу у період 2010–2015 рр.

Роки		Всього видатки зведеного бюджету, в тому числі:	Всього видатки на соціальну сферу, з них:	охорона здоров'я	духовний і фізичний розвиток	освіта	соціальний захист і соціальне забезпечення
2010	млрд. грн.	404,34	245,81	44,63	11,94	82,30	106,94
		377,84	240,62	44,75	11,52	79,82	104,53
	частка,%	100,0	63,51	11,84	3,04	21,12	27,66
	рівень вик-я,%	93,4	97,9	100,2	96,4	96,9	97,7
2011	млрд. грн.	444,25	256,26	49,14	11,34	88,78	107,00
		416,85	251,39	48,96	10,75	86,25	105,43
	частка,%	100,0	60,30	11,74	2,57	20,69	25,29
	рівень вик-я,%	93,80	98,09	99,63	94,79	97,15	98,53
2012	млрд. грн.	533,12	308,56	60,01	15,13	104,74	128,68
		492,45	298,95	58,45	13,64	101,56	125,30
	частка,%	100,0	60,70	11,86	2,77	20,62	25,44
	рівень вик-я,%	92,37	96,88	97,40	90,15	96,96	97,37
2013	млрд. грн.	554,50	339,91	64,96	15,42	111,96	147,57
		505,84	325,81	61,56	13,66	105,53	145,06
	частка,%	100,0	64,41	12,17	2,70	20,86	28,68
	рівень вик-я,%	91,22	95,85	94,76	88,58	94,25	98,29
2014	млрд. грн.	588,23	345,67	64,11	16,43	113,00	152,13
		523,12	309,11	57,15	13,85	100,11	138,00
	частка,%	100,0	59,08	10,92	2,64	19,13	26,38
	рівень вик-я,%	88,93	89,42	89,14	84,29	88,59	90,71
2015	млрд. грн.	717,2	392,86	75,44	17,86	121,13	178,43
		679,8	377,77	71,01	16,23	114,19	176,34
	частка,%	100,0	55,57	10,44	2,38	16,79	25,94
	рівень вик-я,%	94,78	96,15	94,12	90,87	94,27	98,82

Примітка. Складено автором за даними джерела [2].

У табл. 1 подано динаміку, склад та структуру видатків зведеного бюджету України на соціальну сферу. Дані, представлені у табл. 1 зображають тенденцію до поступового зростання видатків зведеного бюджету України на соціальну сферу з 240,62 млрд. грн. у 2010 р. до 377,77 млрд. грн. у 2015 р., тобто за останні шість років дана група видатків зросла на 137,15 млрд. грн.

У структурі видатків зведеного бюджету частка видатків на соціальну сферу знаходиться в межах 64,41% – 55,57% з характерним її зменшенням у 2014–2015 рр. За період 2010–2015 рр. питома вага видатків зведеного бюджету на соціальну сферу скоротилася на 8,84 відсоткових пункти. Так, якщо у 2010 р. на 1 грн. видатків зведеного бюджету України 63,51 коп. поступало на фінансування соціальної сфери, то у 2015 р. – лише 55,57 коп.

Рівень виконання показників зведеного бюджету за видатками на соціальну сферу вказує на те, що у жодному з років у період 2010–2015 рр. 100-відсоткового виконання плану чи його перевиконання не було досягнуто.

Не зважаючи на постійне зростання абсолютних показників бюджетних видатків на соціальну сферу, демографічні показники, показники стану здоров'я, рівня життя населення та забезпеченість об'єктами соціальної інфраструктури здебільшого мають негативні характеристики. На соціальній сфері негативно відбилася: значне розшарування населення за рівнем достатку, поширення бідності, послаблення соціального захисту, занепад галузей соціальної інфраструктури, погіршення умов праці та відпочинку, структури харчування населення. Наявні соціальні процеси мають довготривалі соціально-економічні наслідки. Значний рівень депопуляції та старіння населення зумовлюють подальше скорочення бази відтворення людського капіталу, збільшення навантаження на працездатне населення та соціальні статті бюджету, збільшення соціальної напруженості [3, с. 138].

Зазначимо, що структура видатків зведеного бюджету України в основному відповідає структурі видатків бюджетів країн Європейського Союзу, у якій пріоритетне значення посідає бюджетне фінансування соціальної сфери. Проте, існують суттєві відмінності у механізмі розподілу цих коштів між окремими установами і організаціями бюджетної сфери. Так, якщо в Україні фінансування установ соціальної сфери здійснюється на основі норм і нормативів бюджетної забезпеченості за усіма однотипними закладами, то у країнах ЄС в основі державного фінансування таких бюджетних структур лежить результативність їх діяльності (наприклад, в освіті – рівень успішності,

учня, студента, результати ЗНО для шкіл, рівень підготовки дітей до школи – в дошкільних навчальних закладах та інше).

Такий підхід дозволяє уникнути соціального паразитизму, утриманства, невиправданих витрат та нецільове використання бюджетних коштів.

Література:

1. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України / В.Г. Дем'янишин: моногр. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 439 с.

2. Звіти про виконання зведеного, державного та місцевих бюджетів України у 2010–2015 рр., представлені Державною казначейською службою України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>

3. Овчарова Н.В. Виконання бюджетної політики в соціальній сфері: аналіз непрямих соціальних показників / Н.В. Овчарова // Фінансовий простір. – 2011. – №3. – С. 133–138.

4. Сергієнко Л.К. Теоретичні основи формування національної бюджетної політики України / Л.К. Сергієнко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 7. – С. 738–742.

5. Сидор І.П. Бюджетна політика у функціонуванні соціальної сфери: проблеми визначення ефективності / І.П. Сидор // Світ фінансів. – 2016. – №3.

6. Федосов В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: моногр. / В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін; за наук. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2002. – 387 с.

Романюк Юлія

Студентка групи ФДГзм-21

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізима Т.О.

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ.

На початковому етапі свого функціонування податкова система України спричинила кризові явища у механізмі розподілу фінансових ресурсів громадян на користь держави, а тому сформувала чіткий стереотип несправедливості, який трансформувався в досить розвинений інститут приховування доходів. У цій ситуації податкове законодавство довело свою неієздатність в пошуку оптимального співвідношення податкових ставок та податкових пільг, які б враховували складну соціально-економічну ситуацію в країні на фоні кризових явищ у всіх сферах суспільного життя.

У більшості країн світу податок на доходи фізичних осіб з початку запровадження і до сьогоднішнього часу відіграє роль не тільки джерела формування дохідної частини бюджетів, а й механізму перерозподілу доходів між різними верствами населення, чого не можна сказати про податкову систему України [1, с. 53].

Податок на доходи фізичних осіб є одним з найвагоміших податків, що виконує важливу соціальну функцію та стягується з платників податків у більшості країнах світу. Базою оподаткування, як правило, є чистий річний оподатковуваний дохід, який визначається шляхом зменшення загального оподаткованого доходу на суму податкової знижки звітного року.

Ставки податку на доходи фізичних осіб в різних країнах світу подано у табл. 1.

Таблиця 1

Ставки податку на доходи фізичних осіб в різних країнах світу [2]

Країна	Ставка
Україна	18%
Білорусь	12%
Болгарія	10%
Швеція	0–45%
Великобританія	0–45%
Німеччина	14–45%
Франція	5,5–41%
Японія	5–50%
Італія	23–43%
США	0–35%

Отже податкова ставка, за якою справляється податок з доходів фізичних осіб, на сьогодні в Україні значно нижча, ніж у країнах-члена Європейського союзу. Зарубіжний досвід прибуткового оподаткування свідчить, що в більшості країн світу шкала ставок податку з доходів фізичних осіб прогресивна і максимальний їх розмір сягає значних величин. Безперечно, це країни з високим рівнем життя та з суттєвим рівнем доходів на душу населення. Україна ж створила систему прибуткового оподаткування зі значним податковим навантаженням на малозабезпечених громадян, що не є справедливим, адже громадяни, в яких місячний дохід більший 10 мінімальних заробітних плат, сплачують податок за ставкою 18%, так само як і громадяни з порівняно низькими доходами.

Відтак зазначимо, що багаторічна світова практика може слугувати одним з критеріїв вибору методів удосконалення оподаткування доходів

домогосподарств в Україні. І, звичайно, ж можна абсолютно погодитись з твердженням А. Крисоватого, що «сучасне оподаткування країн із розвиненою ринковою економікою – це той еталон, до якого необхідно наблизити вітчизняне оподаткування у перспективі. Основна проблема полягає у тому, щоб знайти оптимальну комбінацію прогресивних податкових інструментів і час від часу її переглядати разом зі змінами економічних, соціальних а також інституційних умов» [3, с. 66].

Це можливо змінити, якщо використовувати зарубіжний досвід оподаткування. Наприклад, в багатьох країнах світу громадяни з невисокими заробітними платами звільняються від сплати податку на доходи фізичних осіб. Також, беручи до уваги низький рівень доходів більшості громадян та враховуючи рівень безробіття в нашій країні, при оподаткуванні доходів фізичних осіб доцільно використовувати сукупний дохід усієї родини. Такий порядок можна запровадити як обов'язковий для всіх платників податку, а також як альтернативу до загальної системи оподаткування.

Отже, можемо стверджувати, що оподаткування доходів домогосподарств в Україні потребує удосконалення, яке має базуватися на використанні передового зарубіжного досвіду, а не зводиться лише до копіювання моделі оподаткування інших країн.

Література:

1. Борейко В. Напрями посилення регулюючої функції податків з громадян / В. Борейко // Економіка України. – 2009. – №1. – С. 50–57.
2. Ставки оподаткування доходів фізичних осіб (прибуткового податку) у країнах світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldwide-tax.com>.
3. Крисоватий А. Інституційна трансформація теорії податкової політики соціально-ринкової держави / А. Крисоватий // Світ фінансів. – 2010. – Вип. 1. – С. 62–73.

Слоєва Тетяна

Студентка групи ФУМзм-11

Науковий керівник – к.е.н., доцент Мокрицька А.Б.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРИ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність теми. Формування дохідної бази Державного бюджету є важливим показником ефективності функціонування бюджетної системи країни, а отже процес оптимізації структури доходів бюджету потребує

значної уваги. На сьогодні оптимальна структура доходів є не лише бажаною, а й необхідною, оскільки вона гарантуватиме економічну та соціальну стабільність, а також належний рівень життя населення.

Постановка проблеми. Збільшення диспропорції між доходами і видатками державного бюджету активізує питання розробки нових підходів до планування та організації структури доходів бюджету держави. Структурна оптимізація доходів бюджету значною мірою залежить від факторів, які є унікальними для певної країни, через що теоретично малоімовірним є існування єдиної універсальної структури доходів державного бюджету, яка повною мірою задовольняла б потреби бюджетного механізму будь-якої держави. У сучасних наукових дослідженнях вітчизняних вчених приділяється увага лише окремим аспектам підвищення ефективності функціонування дохідної частини бюджету, від так запровадження міжнародного досвіду є доцільним на всіх рівнях бюджетної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки питання впровадження зарубіжного досвіду відносно зміни структури доходів бюджету держави у своїх працях досліджували такі науковці Василик О.Д., Опарін В.М., Мозковий О.М., Савлук М.І., Огонь Ц.Г., Тимченко О.М., Пасічник Ю.В. та інші. Розуміння шляхів вирішення проблеми наповнення дохідної частини бюджету у даних науковців не збігалось, проте спостерігалось багато спільних рис щодо введення нових методів орієнтації бюджетної системи на зарубіжну практику, що забезпечуватиме головну мету бюджетно-фіскального реформування, а саме наповнення бюджету новими джерелами доходів. Тому метою дослідження є аналіз шляхів оптимізації структури доходів бюджету країни на основі ефективного досвіду за кордоном, з урахування особливостей сучасного бюджетного процесу України та підвищення ефективності та мобільності їх надходження до бюджету.

Виклад основного матеріалу. Оптимізацію структури дохідної частини бюджету можна розглядати як мінімум з двох аспектів. По-перше, оптимізація передбачає максимізацію податкових надходжень до бюджету, оскільки за інших рівних умов держава зацікавлена у отриманні додаткових фінансових ресурсів для ефективнішого перерозподілу ВВП і забезпечення соціальних гарантій. По-друге, оптимізація передбачає мінімізацію соціальної несправедливості.

У країнах, де найбільша частка в структурі доходів бюджету припадає на непрямі податки, держава керується першим принципом. Такий сценарій виправданий за умов низької культури сплати податків населенням країни, високого рівня тінізації економіки, а тому спостерігається переважно в країнах, що розвиваються, та в країнах з перехідною економікою, в тому числі й в Україні. Оскільки ухилення від

непрямих податків практично неможливе, то за допомогою податку на додану вартість та інших непрямих податків держава забезпечує стабільно високий рівень податкових надходжень.

З іншого боку, розвинуті країни здебільшого керуються принципом соціальної справедливості. Так, у дохідних частинах бюджетів розвинутих країн непрямі податки традиційно займають невелику частку, причому найбільш соціально несправедливий за своєю сутністю податок на додану вартість присутній лише у 40 країнах світу. Податки, що передбачають прогресивну шкалу оподаткування, забезпечують поповнення бюджету за рахунок забезпечених верств населення на користь соціально незахищених, а тому серед доходів державних бюджетів розвинутих країн переважають надходження від податку на доходи фізичних осіб та від податку на прибутки юридичних осіб. Так, у більшості розвинутих країн надходження від особистого прибуткового податку становлять понад 30% доходів державного бюджету, тобто у 6 разів більшу частину, ніж в Україні [1]

Англосаксонській бюджетній системі притаманна відносно висока частка податкових надходжень від доходів фізичних осіб, невисока частка надходжень від податку на прибуток та зовсім мала – від податку на додану вартість (який у США не існує на загальнодержавному рівні, проте має відповідники на федеральному рівні у межах певних штатів). Так, у США особистий прибутковий податок формує близько 50% дохідної частини бюджету, тоді як у Великій Британії цей показник складає близько 30%. Іншим важливим джерелом є податок на соціальне страхування та соціальні внески: 20% і 34% доходів державного бюджету у Великій Британії та США відповідно. Крім того, характерною є низька частка податку на прибуток корпорацій – близько 11% у Великій Британії та близько 12% у США [2].

На відміну від традиційної англосаксонської структури доходів державного бюджету, французькій притаманна вища частка податку на прибуток підприємства – близько 19%. Японська система ще більшою мірою покладається на результати діяльності підприємств, оскільки відповідна частка дохідної частини бюджету складає близько 30%.

Іншим важливим показником є частка неподаткових надходжень. Типовим для розвинутих країн є значення цього показника у межах 10–15%, проте є винятки з правил, наприклад Японія, де до основних неподаткових надходжень належать доходи від орендної плати, продажу, штрафи, доходи від лотереї, позики [3].

Вартим наслідування є стягнення податку на реєстрацію автомобілів у Великій Британії, за рахунок якого державний бюджет поповнюється приблизно такими ж обсягами, як за рахунок податку на додану вартість. Крім того, такий податок стимулює населення до зменшення забруднення

навколишнього середовища вихлопними газами, а також сприймається як справедливий, особливо коли йдеться про автомобіль у контексті предмету розкошу, про що може свідчити наявність у власника декількох автомобілів. Іншим успішним світовим досвідом є запровадження екологічних податків. Такі податки не викривлюють ринкових стимулів та допомагають до певної міри інтерналізувати негативні екстерналиї, пов'язані з викидом шкідливих речовин. В Україні існують екологічні податки, але ставки оподаткування є низькими та не забезпечують значних надходжень до бюджету. У зв'язку з цим доцільно підвищити ставку податку на викиди CO₂, обсяг якої в Україні складає 0.2 грн. на тонну, тоді як в середньому для розвинутих країн дана ставка складає близько 20 євро на тонну [4].

Таким чином, загальносвітові тенденції вказують на доцільність розширення оподаткування особистих доходів, що пов'язано зі зростанням доходів громадян і їх долученням до вищих груп прогресивної шкали оподаткування. Іншим напрямом модернізації є перегляд податків на споживання, а також зменшення впливу податків на прибуток корпорацій [5].

Зарубіжна практика формування доходів місцевих бюджетів не має особливих відмінностей з вітчизняною, проте у доходах місцевих бюджетів Бельгії неподаткові надходження дещо перевищують 30%, у доходах муніципалітетів Швеції – 15%, Норвегії – 14,5%, Австрії та Великобританії – 14% [6]. В окремих країнах доходи місцевих бюджетів формуються по-різному, проте виділяють чотири основні джерела наповнення місцевих бюджетів: податки, неподаткові надходження, субсидії та дотації з центрального бюджету, позики (кредити). Головним джерелом наповнення бюджетів є податки, рівень доходів від податкових надходжень коливається в значних межах, а саме в Італії, Ірландії і Нідерландах він найнижчий і становить 10% від доходів місцевих бюджетів. У Бельгії, Німеччині, Великобританії доходи від місцевих податків перевищують 20% доходів бюджету. У Франції і Данії даний показник досягає 40% [7].

Висновки. Кожна країна має свою унікальну бюджетну систему і для забезпечення ефективного припливу коштів до бюджету потребує врахування усіх відмінностей від загальноприйнятих понять управління структурою доходів країни. Структурна оптимізація дохідної частини бюджету держави перебуває у стані постійної перебудови та реформації, що свідчить про недостатню раціональність надходження податків та інших джерел до бюджетів, тому в Україні варто використати міжнародний досвід для покращення структури доходів державного бюджету, що допоможе вирішити першочергові проблеми наповнення бюджетів. На жаль, податок на доходи фізичних осіб на даному етапі

високої тінізації економіки не здатний забезпечувати бюджет такою мірою, як це робить менш справедливий податок на додану вартість. У перспективі, за умови збільшення прозорості української економіки та зростання податкової культури населення, безумовно доцільно максимально змістити податковий тягар з соціально незахищених верств населення на забезпечені, задля чого основну частину доходів бюджету слід залучати шляхом надходжень від прогресивного оподаткування податку на доходи фізичних осіб.

Література:

1. Василик О.Д. Теорія фінансів: підруч / О.Д. Василик. – К.: НІОС, 2013. – 416 с.
2. Фінанси: курс для фінансистів: навч. посіб. / [В.І. Оспіщев, О.П. Близнюк, Л.І. Лачкова та ін.]; за ред. В.І. Оспіщева. – К.: Знання, 2011. – 567с.
3. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: навч. посіб. / Ю.В. Пасічник – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2010. – 523 с.
4. Маслюківська О.П. Використання податку на двоокис вуглецю як інструмент енергозбереження в Україні // Зб. наук. праць / РВПС України НАН України. – К.: РВПС України НАН України, 2010. – С. 174–180.
5. Ванькович Д.В. Особливості розвитку фінансово-кредитних систем країн Центральної та Східної Європи / Д.В. Ванькович // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №7. – С.10–13.
6. Міхеєнко Т.В. Формування доходів місцевих бюджетів / Т.В. Міхеєнко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №12 (66). – С. 39–44.
7. Михайлишин Л. Фінансове забезпечення місцевого управління: зарубіжний досвід для України / Л. Михайлишин // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. – Вип. 23. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2010. – С. 343–351

Смаглюк Тетяна

Студентка групи ФУДзм-21

Науковий керівник – д.е.н., професор Дем'янишин В.Г.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ

Провідна роль у забезпеченні виконання державою функцій щодо регулювання економічних процесів належить податкам. В усіх державах на різних етапах їхнього історичного розвитку податки виконували перед усім фіскальну функцію, тобто забезпечували централізацію певної частини ВВП в державному бюджеті з метою фінансування державних витрат.

Питання вдосконалення оподаткування знаходяться в центрі уваги наукової і громадської думки з отримання незалежності України. Крім цього, сьогодні на державному рівні визнано гостроту проблеми

оподаткування, пов'язаної з надмірністю податкового тягаря. Останній і є однією з причин фінансової нестабільності підприємств, зменшення сукупного попиту і економічної кризи.

Неврахування досвіду податкового регулювання у розвинутих країнах світу становить одну з причин негараздів податкової системи України. Наша країна, якщо вона хоче стати розвинутою повинна вивчати досвід податкового регулювання у розвинутих країнах світу таких як: Німеччина, Франція, Швеція, США.

Податкова система в кожній державі є однією з базових підвалин її економічної системи. У зв'язку з цим податки мають розв'язувати два завдання. Вони слугують державі для отримання тих доходів, які необхідні для розв'язання її завдань. Поряд з цим фіскальним призначенням стягнення податків слугує для здійснення певних політичних ідей завдяки тому, що вони сприяють чи ускладнюють певні економічні процеси.

Аналіз податкової системи України та шляхи її покращення, опрацьовані багатьма науковцями, а саме О. Василюком, Т. Єфіменко, С. Юрієм, а також іншими вченими, які досліджували у своїх працях питання у сфері оподаткування. Однак наявність великої кількості наукових праць так і не сприяло вирішенню проблеми. Податкова система України все ще далека від досконалої.

Принципи оподаткування були сформульовані одним із основоположників податкової теорії А.Смітом:

- податки повинні рівномірно розподілятися між джерелами доходів, а кожен окремий податок повинен однаково припадати на те джерело, на яке він спрямований;

- час сплати, спосіб сплати і розмір податку повинні бути чітко визначені;

- податок повинен стягуватись у такій формі і таким способом, які найбільш зручні для платника;

- податок повинен стягуватись таким чином, щоб на його вилучення витрачалось якомога менше грошей, що надходять до Державного казначейства.

За роки незалежності в Україні відбулися значні позитивні зрушення: зменшено кількість податків і податкових пільг, знижено податкові ставки і розширено базу оподаткування, істотно поліпшилася практика адміністрування податків. Запроваджено спрощену систему оподаткування малого та середнього бізнесу, скасовано збір до Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення, удосконалено механізм розрахунків між бюджетом і платниками податків.

Протягом восьми місяців 2015 р. до державного бюджету зібрано податків у сумі 925,1 млн. грн. Найбільші надходження складають

податок на додану вартість та податок на доходи фізичних осіб – 326,2 млн.грн. та 235,5 млн.грн. відповідно.

До місцевого бюджету спрямовано 1 мільярд 261 мільйон гривень податків і зборів, що в порівнянні з 2014 р. на 110,4 мільйони гривень, або на 10% більше. Найбільшу питому вагу в доходах місцевих бюджетів області займає податок на доходи фізичних осіб – 53,4%, якого протягом січня – серпня поточного року зібрано 673,4 млн. грн.

Також, вагоме місце у переліку бюджетоутворюючих податків і зборів для місцевих бюджетів займає плата за землю, – платниками земельного податку та орендної плати за землю перераховано 237,1 млн. грн.

З початку року фіскальниками спрямовано до бюджету 2,1 млрд. грн. єдиного соціального внеску.

На сьогоднішній день вітчизняна податкова система ще не використала всіх резервів для підвищення ефективності свого функціонування, проте більшість суб'єктів господарювання приховують свої доходи від оподаткування, тому що податкове навантаження є досить значним. Саме тому обсяги тіньової економіки в Україні становлять близько 74% від обсягів офіційного ВВП, при цьому 14%, оприлюднені офіційно, а 60% не враховані і не надходять до бюджету.

Пристосування сучасної податкової системи до ринкових умов господарювання дасть змогу платникам податків та податковим органам підготуватися до змін у законодавстві. Тому умовно реформування податкової системи можна поділити на три послідовні етапи.

На першому етапі реформування відбувається розроблення принципів кодифікації законів у сфері оподаткування і прийняття Податкового кодексу.

Другий етап передбачає розробку нормативно-правового забезпечення для впровадження Податкового кодексу, зокрема щодо спрощення системи адміністрування податків і зборів.

Третій, заключний етап полягає у закріпленні здобутих результатів, саме реформування податкової системи України відповідно до стандартів ЄС.

До основних напрямів реформування податкової системи України можна віднести:

- зниження фіскального тиску, а поряд з цим зниження ставок податку на прибуток підприємств і додану вартість, що призведе до стимулювання підприємницької та інвестиційної діяльності;

- податковий та бухгалтерський облік повинен бути взаємопов'язаним та доповнювати один одного, що надасть змогу ефективно вести свою діяльність та поряд з цим формувати звітність;

- податкове законодавство повинно регулювати відносини тільки у сфері оподаткування, щоб не виникало спірних питань;
- підвищення ефективності роботи, пов'язаної з нарахуванням та стягненням податкових платежів, а саме удосконалити процедуру взяття на облік, забезпечити ефективну діяльність податкових органів;
- зменшення податкового навантаження серед непрямих податків, підвищення ролі місцевих податків у структурі доходів місцевих бюджетів, враховуючи особливості територіальних громад;
- використання регулюючої функції мита за допомогою ставок, які відповідатимуть вимогам СОТ.

Світовий та вітчизняний досвід переконує, що не існує і не може існувати податкової політики, котра задовольняла б усіх платників податків і державу в цілому одночасно. Тому держава, розглядаючи фіскальну функцію податків, повинна враховувати також, що на величину податкових надходжень впливає і таке явище, як ухилення від сплати податків. Органи місцевого самоврядування повинні мати право запроваджувати на своїй території власні податки і збори, а центральний уряд може лише контролювати загальний рівень оподаткування. Річ у тім, що на місцях завжди є свої особливі об'єкти оподаткування, які можуть відчутно наповнити місцеві бюджети, а отже, дати змогу спрямувати додаткові кошти на розв'язання економічних і соціальних проблем регіонів.

Саме відсутність традицій сплати податків в Україні ще довго даватиметься взнаки, і це одна із причин того, що прогресивне податкове законодавство в Україні дає менший ефект, ніж у тих же розвинутих європейських країнах.

Як свідчить практика, неможливо побудувати ефективну податкову систему, не сформувавши платника податку як елемент податкової системи, як суспільний інститут. Для цього доцільно проводити всебічну організаційну і просвітницьку роботу з платниками податків, урегульовувати і вдосконалювати інформаційні потоки між платниками податків та органами контролю за їх сплатою, а також враховувати соціально-культурні й психологічні особливості громадян країни, традиції при прийнятті рішень у галузі оподаткування.

Однак готовність платити податки у демократичних суспільствах вища саме тому, що платник має достатньо інформації для того, щоб бачити напрями використання бюджетних коштів. Тоді він може порівняти суму своїх сплат до бюджету із вигодами, які отримує він, або оточуючі його. Тільки так платник податку оцінює ефективність податків.

Тому, формуючи податкову політику, вдосконалюючи податкове законодавство, потрібно дотримуватися принципу соціальної справедливості. Між величиною рівня оподаткування та розміром

повернення раніше сплачених податків існує певна залежність. Причому збільшення норми оподаткування в державі приводить до абсолютного зростання розміру трансфертних платежів із бюджету. Але темпи зростання фінансованих із бюджету суспільних благ відстають від темпів зростання рівня оподаткування.

На основі проведеного нами дослідження можливо зробити наступні висновки та пропозиції.

Оскільки відповідно до статті 1 Конституції Україна є соціальною правовою Державою, то її податкова система має відповідати вимогам соціальної держави, передусім щодо рівня фінансування суспільних благ. Податкова система, сформована внаслідок податкової реформи, має забезпечувати акумуляцію фінансових ресурсів, достатніх для виконання конституційно закріплених функцій держави.

Результативність податкової реформи залежатиме від вирішення проблеми забезпечення ефективного та цільового використання бюджетних коштів і на цій основі – безпосереднього взаємозв'язку між обсягом сплачених податків та обсягом і якістю суспільних благ, отриманих платниками. Податкова реформа має передбачити й удосконалення бюджетної політики держави. Метою реформування податкової системи України має бути створення податкової системи, сприятливої для економічного зростання.

Основними завданнями податкової реформи в Україні мають бути:

- формування нового інституційного середовища оподаткування, сприятливого для реалізації принципу рівності всіх платників перед законом,

- недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації, формування відповідального ставлення платників до виконання своїх податкових зобов'язань;

- підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази, покращання адміністрування, зменшення масштабів ухилення від сплати податків;

- підвищення регулюючого потенціалу податкової системи на основі запровадження інноваційно-інвестиційних преференцій з податку на прибуток підприємств;

- забезпечення більш рівномірного розподілу податкового тягаря між платниками податків;

- демократизація податкової служби України, а саме зміна ідеології її функціонування на основі реформування податкової служби.

Література:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>.

2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>.

3. Податкова політика України: стан, проблеми, перспективи: моногр. / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, З.С. Варналій та ін / за ред. д.е.н. З.С. Варналія. – К.: Знання України, 2008. – 675 с.

4. Ярошенко Ф.О. Історія оподаткування [Ярошенко Ф.О, Мельник П.В., Андрущенко В.Л., Мельник В.М. та ін.] Історія оподаткування. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – 242 с.

5. Десятнюк О.М. Аксіологія ризикованості сфери оподаткування / О.М. Десятнюк // Фінанси України. – 2009. – №2. – С. 51–59.

6. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави (національна доповідь) / [Хвесик М.А., Бандур С.І., Корецький М.Х. та ін.]; за заг. ред. В.М. Гейця та ін. – /РВПС України НАН України/. – К.: НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.

7. Величко О. Іноземний досвід реформування податкової системи / О. Величко, І. Дмитренко // Економіст. – 2009. – №7. – С. 120–123.

Таран Дмитрій

Студент групи ФДГзм-21

Научний керівник – д.е.н., професор Кириленко О.П.

ВЛИЯНИЕ ВАЛЮТНЫХ ПЕРЕВОДОВ НА ЭКОНОМИКУ СТРАНЫ

Международная миграция, характерная для современного глобализированного мира, сопровождается одним из самых мощных международных финансовых потоков, который формируется благодаря переводам мигрантов заработанных за рубежом средств – своим семьям на родине. По объемам частные трансферты сравнимы с международной финансовой помощью и прямыми иностранными инвестициями; они оказывают влияние не только на благосостояние домохозяйств-получателей, но и на макроэкономические показатели на уровне государств. Украина получает из-за рубежа значительные суммы частных трансфертов. По данным Национального банка Украины в 2012 г., частными лицами в страну было перечислено 7,5 млрд. долларов США (табл. 1), что почти равно объему прямых иностранных инвестиций (7,8 млрд. в 2012 г.).

Значение переводов для Украины убедительно было доказано в годы кризиса. По данным НБУ, в 2015 г. от частных лиц поступило на 20% меньше средств, чем в 2014 г., однако на фоне значительного падения экономической активности их соотношение к ВВП выросло с 4,8% до 5,7% [1]. Устойчивость переводов в кризисных условиях объясняется тем, что количество мигрантов не уменьшилось, а лишь «затормозились»

темпы роста их доходов. Еще одним фактором сохранения объемов переводов было возвращение или планы на возвращение части мигрантов, переводили в связи с этим свои сбережения домой. Заработанные мигрантами за рубежом средства оказывают влияние прежде всего на благосостояние их домохозяйств, поскольку главным образом расходуются на потребление. По данным обследования населения Украины о трудовой миграции, проведенного Госстатом в 2014 г., в совокупном доходе семьи, члены которых работают за рубежом, полученные от них средства составляли в среднем 42,6% [2]. Таким образом, переводы способствуют повышению уровня жизни, уменьшению бедности. Анализ, проведенный Международным валютным фондом по 101 стране мира, доказал, что десятипроцентное увеличение переводов в расчете на душу населения обеспечивает уменьшение бедности на 3,5% [3].

Таблица 1

Динамика частных переводов из заграницы

(млн. дол. США)

Показатели	2011	2012	2013	2014	2015
По путям поступления переводов:					
1. Через корсчета банков	3252	3278	3293	2410	2006
2. Через международные платежные системы	2804	3213	4084	3190	2135
3. Неформальными каналами	963	1035	1160	889	1013
По источникам формирования переводов:					
1. Оплата труда (без учета налогов и расходов в стране пребывания)	4022	4619	5652	4318	3452
2. Частные трансферты	2997	2907	2885	2171	1702
в том числе:					
- денежные переводы работников, работающих больше года	1890	1749	1531	1165	1016
- другие частные трансферты	1107	1158	1354	1006	686
Всего	7019	7526	8537	6489	5154
Объем переводов у% до ВВП	4.1	4.1	4.5	4.8	5.7

Примечание. Составлено по данным Национального банку Украины.

Под влиянием переводов меняется структура расходов домохозяйств: они направляют меньшую долю доходов на питание и жилье, большую на образование, лечение, отдых, приобретение товаров длительного пользования. Все это способствует накоплению человеческого капитала. Исследования, проведенные во многих странах мира, свидетельствуют, что благодаря переводам растет образовательный

уровень молодежи, сокращается детская смертность. После удовлетворения основных потребностей семьи часть переводов направляется на сбережения и инвестирование, то есть обеспечение будущих доходов. Это несравнимо меньше, чем тратится на потребление. Однако подсчитано, что, например, в Мексике 1/5 капитала, инвестированного в микропредприятия, обеспечено средствами мигрантов. Исследования в 13 странах Карибского бассейна показали, что увеличение переводов на 1% приводит к росту частных инвестиций на 0,6%. Такую же закономерность было обнаружено по данным семи стран Средиземноморья [4].

В Украине по данным различных опросов для открытия или расширения бизнеса за счет заработанных за рубежом средств, прибегают только 7-8% мигрантов. Причина в недостаточных для серьезных инвестиций суммах заработков, недоступности дешевых кредитов, неблагоприятном для малого бизнеса инвестиционном климате в стране. Вместе с тем, сравнение характеристик мигрантов и всего населения дает основания для вывода, что миграция определенным образом все же связана с развитием предпринимательства [5].

В то же время, необходимо учитывать косвенное влияние переводов на инвестиции. Во-первых, они снижают инвестиционные риски домохозяйства, во-вторых, высвобождают другие средства для инвестиций. В-третьих, поскольку переводы уменьшают риски нестабильности отечественной экономики, они могут повышать привлекательность инвестиций. В-четвертых, превращаясь в сбережения, накапливаясь в финансовых учреждениях, переводы способствуют удешевлению кредитов, что может привести к увеличению инвестиций за счет заемных средств. Причем заимствования могут быть больше, чем поступления от мигрантов, с расчетом, что долг будет обслуживаться из будущих переводов. Однако, направленные на потребление заработки мигрантов также могут иметь положительное влияние на экономику благодаря мультипликативному эффекту. Например, согласно расчетам, что в Мексике каждый доллар переводов, полученный городскими домохозяйствами, способствовал увеличению валового национального продукта на 2,69 доллара, а сельскими – на 3,17. В Бангладеш было подсчитано, что эффект мультипликации переводов составляет 3,3 относительно ВВП, 2,8 – в отношении потребления, 0,4 – в отношении инвестиций [6].

При этом влияние переводов на экономику неоднозначное. Они действительно способствуют уменьшению бедности, однако в то же время приводят к росту имущественного расслоения. По данным обследований бюджетов домохозяйств Украины переводы составляли 4,5% в доходах самых бедных домохозяйств и 6% – в доходах самых богатых [5].

Определенные вызовы возникают и в связи со вкладыванием переводов в накопление человеческого капитала, если рост спроса на образование не сопровождается повышением ее качества, а структура выпускников вузов не соответствует потребностям экономики. Не срабатывает автоматически и мультипликативный эффект переводов. Он работает, когда отечественная экономика гибко реагирует на рост потребительского спроса. В других же случаях речь может идти о росте цен, инфляции, импорта и дефицита торгового баланса. Есть также свидетельства того, что переводы обуславливают нравственные проблемы, увеличивают потребительские настроения, особенно среди молодежи, обесценивают авторитет труда, провоцируют снижение экономической активности и ориентацию на выезд за границу, что может привести к дефициту рабочей силы, затормозить будущий экономическое развитие.

На основе анализа ситуации во многих странах-реципиентах переводов мигрантов исследователи обратили внимание на обусловленные ими политико-экономические проблемы. Поскольку переводы являются источником доходов, независимым от внутренней экономической ситуации, получая их, граждане теряют мотивацию к контролю над деятельностью своих правительств [6]. По мнению исследователей, это может способствовать ухудшению качества управления, росту коррупции, использованию власти в интересах обогащения, обуславливает консервацию неблагоприятной экономической ситуации и продолжению эмиграции [5]. Таким образом, для использования позитивного потенциала переводов необходимо создать благоприятные для этого условия. Вместе с тем в Украине четкой политики в отношении переводов не выработано.

Литература:

1. Національний банк України. Огляд приватних грошових переказів в Україну, що відображаються в статистиці платіжного балансу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/econom/Balans/Ogl_grosh_perekaz.pdf.
2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
3. Ratha D. Leveraging remittances for development /Migration Policy Institute. – Policy brief. – June. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.migrationpolicy.org/pubs/MigDevPB_062507.pdf.
4. Світова міграція у 2010 р. Звіт МОМ: «Майбутнє міграції: Розбудова дієвості заради змін» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iom.org.ua>.
5. Глущенко Г., Пономарев В. Миграция и развитие. – М.: Экономика, 2013. – 156 с.
6. Населення України. Трудова еміграція в Україні. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.

МОТИВАЦІЙНА СКЛАДОВА ІНВЕСТУВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Трансформаційні зміни, які відбувалися упродовж останнього двадцятиліття в Україні, відповідним чином позначилися на адаптації домогосподарств до ринкових відносин. Проте окремі проблеми та недоліки реформ, відсутність цивілізованого ринку інвестицій, належної державної політики щодо формування інвестиційного потенціалу, його гарантування та реалізації негативно позначаються на економічній поведінці домогосподарств та рівні довіри. Фінансова незахищеність інвестицій не дає впевненості потенційно спроможним до інвестування домогосподарствам та робить інвестування досить ризикованим (зокрема, попередня негативна практика стосовно інвестування домогосподарств через фінансових посередників, зокрема участь в іпотечному кредитуванні, втрати банківських вкладів, відсутність дивідендів за простими акціями тощо).

Таким чином, актуалізуються питання зміни діючої моделі інвестування домогосподарств та визначення відповідних механізмів і передумов її реалізації в Україні. У цьому зв'язку важливе наукове і практичне значення має визначення економічної сутності мотиваційної передумови придбання на ринку інвестиційних продуктів та програм.

Критичний аналіз підходів, наведених у науковій літературі, щодо економічної поведінки домогосподарств дає можливість виділити два її види за критерієм сприйняття змін.

До першого виду поведінки, що спостерігається в процесі прийняття рішення про інвестування та придбання інвестиційних програм, віднесено ординарну поведінку, сформовану під впливом існуючих на певній території традицій, фінансової обізнаності тощо. До прихильників першого підходу належить Г. Беккер [1], який у своїй роботі «Економічний підхід до людської поведінки» розкриває результати спостереження за поведінкою людини і визначає типові рішення щодо максимізації вигід. Г. Беккер зазначає, що поведінка є передбачуваною, беручи до уваги рішення домогосподарств щодо витрачання часу на отримання освіти, а також слідування загальноприйнятими звичаям і традиціям щодо шлюбу, розлучення, вибору кар'єри, проведення відпусток та інших аспектів стилю життя тощо. Передбачуваність поведінки домогосподарств дає можливість сформувати стандартні інвестиційні продукти (пенсійні програми, контракти страхування дітей та

інших членів домогосподарства, програми участі домогосподарств у капіталі нефінансових корпорацій, ОВДП та облигації підприємств та інші програми, які передбачають одержання доходу).

Дж.М. Кейнс у роботі «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей» [2] визначив такі основні психологічні та ділові мотиви:

- створення резерву на випадок непередбачених обставин (застережний);

- забезпечення майбутнього (мотив життєвого циклу);

- забезпечення доходів у вигляді процента і використання ефекту зростання вартості майна, оскільки більшому реальному споживанню у майбутньому віддають перевагу над меншим поточним споживанням (мотив міжчасового заміщення);

- можливість збільшувати свої видатки у майбутньому (мотив очікування поліпшення);

- формування почуття незалежності і свободи дій (мотив незалежності);

- можливість здійснювати ризикові ділові операції (мотив підприємництва);

- залишити спадок (мотив спадку);

- формування почуття скнарості (мотив жадібності).

До другого виду економічної поведінки домогосподарств віднесено ірраціональну поведінку, що ґрунтується під впливом економічної колективної паніки та економічних шоків. Прикладом цього може бути поведінка населення, спрямована на придбання іноземної валюти у передкризових очікуваннях, або зменшення споживання та нарощення заощаджень без подальшого їхнього інвестування у період кризи для домогосподарств з високим рівнем доходів; збільшення рівня споживання продуктів харчування, порівняно з іншими витратами, витрачання заощаджень на поточні потреби – для домогосподарств, що мають доходи на рівні прожиткового мінімуму.

Таким чином, ординарна (звичайна) поведінка домогосподарств в умовах кризи або значних коливань на фінансових ринках, пов'язаних з економічними шоками, спонукає їх до ірраціональної поведінки.

Насамкінець відмітимо, що реалізація мотивів обмежується існуванням значних ризиків процесу інвестування. Відсутність державних гарантій не спонукає домогосподарства здійснювати інвестиції. Тому інші фінансові важелі стимулювання заощаджень (податки, норми і нормативи у цій сфері) є недостатньо дієвими. Роль держави у формуванні мотиваційної складової інвестування домогосподарств має полягати насамперед у наданні державних гарантій та удосконаленні існуючих і формуванні нових інститутів розвитку, що також будуть підтримкою і запорукою довіри домогосподарств.

Література:

1. Becker G. The Economic Approach to Human Behavior / G.Becker // University of Chicago Press, 1978. – 320 p.
2. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М.Кейнс. – Пер. с англ. – М.: Экономика, 1978. – 496 с.

Уляницька Вікторія

Студентка групи ФУМм-21

Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасниця О.В.

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

Економічна ситуація, що склалась в Україні, характеризується загрозливим зростанням боргового навантаження, що є одним з базових факторів гальмування розвитку економіки країни. В умовах невизначеності напрямків боргової політики, відсутності цілісної системи законодавчого регулювання порядку утворення, обслуговування і погашення державного боргу останніми роками в Україні спостерігається стрімке нагромадження його обсягів.

Загрозливі тенденції в борговій сфері впродовж останніх декількох років посилюються внаслідок ескалації політичних кризових явищ на тлі продовження воєнного конфлікту на сході країни, продовження економічної рецесії, накопичення проблем з функціонуванням фінансової системи в умовах зниження кредитних рейтингів України, підвищення соціального напруження в суспільстві.

В сучасних умовах нестабільності глобальних фінансових ринків та одночасно зростаючих потреб країн у дефіцитному фінансуванні об'єктивною вимогою часу є перегляд існуючої практики управління державним боргом і трансформація цього процесу на якісно новий рівень. Як переконує світова практика, ключовими факторами в реалізації цього завдання є створення дієвого механізму управління державним боргом, що передбачає використання сучасних технологій та методів управління, застосування інструментів і важелів, націлених на мінімізацію ризиків і негативних наслідків державних запозичень та підвищення ефективності стратегічного управління державним боргом. Зокрема, необхідно особливу увагу акцентувати на таких трьох критеріях політики управління державним боргом, наведених в порядку їх пріоритетності: управління ризиками державного боргу; визначення середньозваженого терміну погашення боргових зобов'язань держави та управління ліквідністю [2, с. 10].

Наявність суттєвих деформацій у структурі державного боргу України та позичкового фінансування дефіциту державного бюджету вимагають адекватних заходів, спрямованих саме на мінімізацію ризиків боргового фінансування – відсоткового, валютного і ризику пролонгації боргу, які у країнах з ринками, що формуються, демонструють тісний ступінь взаємозалежності [1, с. 36]. Цільова функція управління державним боргом має зводитися до «мінімізації ризиків у поєднанні з низькою вартістю обслуговування боргу». Відтак, управління ризиками боргового портфеля держави є комплексом взаємопов'язаних дій, ключовими складовими яких є оцінка та аналіз основних ризикових факторів, безпосереднє управління ідентифікованими ризиками із застосуванням різноманітних методів впливу на них (їх нейтралізації) [3].

Управління ризиками державного боргу є системним і комплексним процесом, що реалізується у двох площинах:

- на макроекономічному рівні з точки зору оцінки та аналізу взаємного зв'язку формування портфеля боргових зобов'язань із загальнодержавними економічними процесами, необхідності взаємного балансування грошових потоків та розробки стратегічних орієнтирів;

- на рівні сформованого портфеля боргових зобов'язань шляхом управління внутрішньою структурою зобов'язань, зокрема через оптимізацію боргового портфеля щодо валют запозичення, ставок, джерел, термінів запозичення тощо з метою збалансованого поєднання вартості та ризику.

Зважаючи на необхідність уникнення негативних наслідків державного боргу для фінансової системи та економіки загалом у більшості країн з розвиненими ринками (а також у деяких країнах з ринками, що формуються) почали звертати значну увагу на управління ризиками державних боргових зобов'язань, яке з часом виокремилася у відповідну сферу управління державним боргом – борговий ризик-менеджмент. Варто зазначити, що визначення суті ризику, який притаманний державному боргу, і його видів є початковими стадіями ризик-менеджменту. Важливим аспектом мінімізації ризиків є визначення підходів до формування оптимальної структури боргу за ознаками валюти, відсоткової ставки і термінів виконання зобов'язань [4, с. 5].

Реалізація повноцінного боргового ризик-менеджменту є можливою за умов усвідомлення його важливості та необхідності на усіх стадіях процесу управління державним боргом. А основою якісного управління ризиками є комплексність, безперервність, наявність відповідної інформаційної бази для визначення ризикових факторів і їх подальшої оцінки.

Одним із ефективних заходів щодо зменшення ризиків, пов'язаних з управлінням державним боргом в Україні, є створення стабілізаційного

фонду, котрий наповнювався б у період сприятливої кон'юнктури та міг би використовуватися на фінансування дефіциту та інших статей бюджету за рахунок своїх активів. Це надасть додаткові можливості для зменшення валютних ризиків, підвищення рівня кредитоспроможності країни та відповідного зниження вартості державних запозичень для уряду.

Література:

1. Бенч Л.Я., Корнацька Р. М. Боргова політика в Україні: реалії та перспективи / Л.Я. Бенч, Р.М. Корнацька // Бізнес Ін форм. – 2014. – №2. – С. 35–39.
2. Богдан Т. Сучасні підходи до управління ризиками державного боргу / Т. Богдан // Вісник НБУ. – 2011. – №11. – С. 10–17.
3. Основні питання управління державним боргом [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://fnrep.kiev.ua/structure/govsecurities/general_ua.php.
4. Квасниця О.В. Теоретичні підходи до обґрунтування ризиків державного боргу / О.В. Квасниця // Економічний аналіз. – 2014. – Том 18. – №1. – С. 162–68.

Чонка Наталія

Студентка групи ФДГзм-11

Науковий керівник – к.е.н., доцент Булавинець В.М.

ЧИННИКИ ДИФЕРЕНЦІАЦІ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Згідно міжнародних стандартів, доходи населення є індикатором соціально-економічного розвитку держави та важливим показником суспільного добробуту. Характерною рисою сучасного українського суспільства є суттєва диференціація населення за рівнем доходів, котра істотно посилилася протягом останніх років. Причиною цього став військовий конфлікт на сході та складна суспільно-політична ситуація в країні в цілому. Все це поглибило системну кризу, зумовило виникнення нового явища в економіці України під назвою «раптова бідність» та призвело до появи нових обмежень і ризиків у процесі формування доходів домогосподарств в Україні. Через економічні й соціальні негаразди спостерігається значне падіння реальних трудових доходів населення, знизилася його купівельна спроможність, зростає рівень безробіття, відбувається стрімкий відплив висококваліфікованих кадрів за кордон, загострюються проблеми бідності та нерівності. Саме тому, дослідження проблем формування та розподілу доходів вітчизняних домогосподарств є сьогодні досить актуальним і необхідним.

Нерівність доходів притаманна усім економічним системам, однак, вона не завжди є негативним явищем. Так, незначна диференціація доходів навіть може стимулювати економічний розвиток. Проте, високий

рівень диференціації гальмує економічне зростання, адже підриває стимули до праці та знижує її ефективність, а це, в свою чергу, негативно впливає на темпи економічного розвитку. Окрім цього, надмірна диференціація доходів погіршує становище вразливих верств населення, призводить до скорочення середньої тривалості життя, погіршення фізичного здоров'я, соціальної деградації членів домогосподарств, а також обумовлює зростання обсягів соціальних трансфертів і відповідних бюджетних видатків та створює загрозу соціальних конфліктів. Тому, в демократичних державах, де уряд турбується про дотримання принципів справедливості і рівності громадян, надмірне багатство одних і бідність інших визнаються неприпустимим явищем, а політика у сфері регулювання доходів населення є одним з найважливіших аспектів управління соціально- економічним розвитком [1]. На жаль, в Україні економічна система не містить ефективних механізмів перерозподілу доходів у національному масштабі, результатом чого є наявність значної диференціації доходів домогосподарств.

Диференціація доходів може відбуватися під впливом різноманітних політичних, економічних, географічних та демографічних чинників. Загалом, фактори, що впливають на формування доходів домогосподарств можуть бути трьох рівнів:

– фактори, що залежать від самої людини (мезорівень): фізичні та інтелектуальні здібності і таланти, рівень освіти, професійної підготовки та кваліфікації, досвід, вид зайнятості, посадовий статус; схильність до ризику і здатність до ведення бізнесу; професійна ініціативність, мотивація і працьовитість; володіння власністю (ресурсами, цінними паперами, майном); кількісна та статеві-вікова структура сім'ї (дорослі та неповнолітні члени родини, працездатні й непрацездатні особи), тощо;

– фактори, пов'язані з трудовою діяльністю людини (мікрорівень): галузь, до складу якої входить підприємство, установа, організація, фірма; форма власності, його організаційно-правова структура; місце на товарному та фінансовому ринках і ринку праці; технічна оснащеність, місце розташування; розвиненість соціально-трудових відносин у колективі, тощо;

– фактори, пов'язані з економікою країни в цілому і регіональною економікою зокрема (макрорівень): економічний потенціал, ефективність суспільного виробництва, величина валового національного продукту і національного доходу, цінова політика та система оподаткування, розвиненість інститутів соціального партнерства при регулюванні трудових відносин, тощо. Важливе значення при формуванні доходів мають також природно-кліматичні особливості місця проживання і роботи, щільність і характер розселення, національні особливості регіону, менталітет населення, яке проживає у ньому [2, с. 80]. Таким чином,

перелічені фактори вказують на залежність доходів від: ставлення індивіда до праці та його можливостей і заслуг; індивідуальних і колективних результатів праці; ефективності економіки в цілому.

З метою виявлення впливу різних чинників на доходи вітчизняних домогосподарств, проаналізуємо відповідні показники за період з 2010 по 2015 рр. Дані таблиці 1 свідчать про динамічне зростання номінальних доходів за всіма видами. Однак реальні доходи населення України за останні два роки значно зменшилися. Так, лише за другий квартал 2015 р. реальний наявний дохід населення у порівнянні з 2014 р. зменшився на 34,0% [4].

Таблиця 1
Доходи домогосподарств України за 2010–2015 рр.
(млн. грн.)

	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*
Доходи	1101015	1251005	1407197	1529406	1516768	1743979
у тому числі:						
заробітна плата	459153	521066	593213	633737	622087	680386
прибуток та змішаний дохід	161214	198512	212420	240871	239742	319943
доходи від власності (одержані)	56958	68059	74620	79217	85833	85185
соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	423690	463368	526944	575581	569106	658465
у тому числі:						
соціальні допомоги	237776	262744	301044	323847	321697	339142
інші поточні трансферти	32927	33681	33369	51891	57436	78857
соціальні трансферти в натурі	152987	166943	192531	199843	189973	240466

Примітка. Складено автором за даними [4]. * Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

Чинниками, що призвели до зменшення реальних доходів домогосподарств України є: зростання інфляції (43% у 2015 р. проти 25% у 2014 р.); зменшення у 2015 р. розміру валового внутрішнього продукту на 10%, у порівнянні з попереднім періодом; військові дії на сході країни та зростання чисельності внутрішньо переміщених осіб (в межах 1,5 млн. чол., станом на 1 січня 2016 р.); зростання податкового навантаження (військовий збір, податок на нерухоме майно, оподаткування пенсій, депозитів, підвищення акцизів на алкогольні та тютюнові вироби); скорочення чисельності банківських установ, їх банкрутство; зростання безробіття тощо [3].

Розглядаючи структуру доходів домогосподарств України за 2014 та 2015 рр., яка подана у таблиці 2 бачимо, що найбільшу частку у загальній структурі грошових доходів домогосподарств України у 2014 та 2015 рр. становили заробітна плата і соціальні трансферти. Це свідчить про те, що заробітна плата є основним структурним компонентом доходів домогосподарств та визначальним фактором їх матеріального добробуту. Однак, її питома вага у сукупних доходах населення України є досить низькою, порівняно з відповідним показником розвинених країн (Японія – 69%, Великобританія – 65%, Німеччина – 64%) [3; 4].

Таблиця 2

Структура грошових доходів домогосподарств України

(%)

Види доходів	2014 р.	2015 р.
Заробітна плата	40,5	39,0
Прибуток та змішаний дохід	16,8	18,3
Доходи від власності	5,6	4,9
Соціальні допомоги та інші трансферти	37,1	37,8

Примітка. Складено автором за даними [4].

Разом з тим слід зауважити, що у 2015 р. розмір показника соціальної допомоги зріс на 0,7% порівняно з 2014 р., що є наслідком зростання цін на комунальні послуги та свідчить про неефективну політику соціального захисту, котра не стимулює зростання зайнятості населення.

Незначна частка доходів від власності у структурі доходів домогосподарств України (5,6% у 2014 та 4,9% у 2015 р.) є свідченням того, що законодавча база та політика уряду в даній сфері є недосконалою, що призводить до існування тіньового сектору та приховування значної частини прибутків від підприємницької діяльності та від операцій з нерухомим майном [4].

На основі вищевикладеного можна зробити висновок, що в нинішніх умовах соціально-економічної нестабільності структура доходів домогосподарств України характеризується негативними диспропорціями:

– існує тісна залежність доходів домогосподарств від державних гарантій, котрі, в той же час, не забезпечують належного рівня життя більшій частині населення країни;

– для економічно активного населення у переважній більшості регіонів відсутні джерела формування доходів, що спонукає до трудової міграції або призводить до соціальної деградації членів домогосподарств.

Все це є наслідком неефективної політики у сфері регулювання доходів населення, яка призводить до їх надмірної диференціації та зростання бідності. Нещодавні дослідження рівня життя домогосподарств в Україні, які проводили експерти ООН, показали, що близько 80% українців живуть за межею бідності. Працюючий українець на добу може дозволити собі витратити лише 1,9 долара, тоді, як для європейських країн нормою є 17 доларів. За таких умов створюються всі можливості щодо посилення соціальної та політичної нестабільності суспільства.

Тому, вважаємо, що для вирішення проблем надмірної диференціації доходів населення в Україні необхідно підвищити ефективність державної політики, а саме:

- забезпечити реальне зростання виробництва, що дасть змогу збільшити кількість робочих місць та підвищити рівень зайнятості населення;
- створити умови для зростання доходів, одержуваних від трудової діяльності та узгодити динаміку оплати праці з її продуктивністю;
- стимулювати розвиток малого і середнього бізнесу;
- провести повномасштабну пенсійну реформу, основою якої стане стимулювання економічної активності населення працездатного віку;
- реформувати систему соціального захисту в напрямку посилення адресності соціальної допомоги для підтримки вразливих верств населення [5].

Література:

1. Чурбанов К.Р., Пушкар О.І. Диференціація розподілу доходів як фактор впливу на економічний розвиток країни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/portal>.
2. Волинський Г. Про соціальну диференціацію населення / Г. Волинський // Економіка України. – 2008. – №2. – С. 79–84.
3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
4. Обстеження умов життя домашніх господарств: «Витрати і ресурси домогосподарств України» // Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Булавинець В. Диференціація доходів домогосподарств через призму сучасних реалій / В. Булавинець // Другі наукові читання пам'яті С.І. Юрія: збірник наукових праць / За ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. – 28 лист. 2016., м. Тернопіль. – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – С. 12.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Закономірним та необхідним атрибутом кожної країни є наявність бюджету держави. Саме через бюджет відбувається узгодження економіки та політики країни, інтересів населення, держави та суб'єктів господарювання. Роль Державного бюджету України є основною у виконанні державою своїх

функцій, а саме забезпечення соціальної стабільності, освіти, охорони здоров'я, правопорядку, підтримання конституційного ладу, судочинства, управління. Мобілізуючи кошти в державному бюджеті, держава підтримує належний соціальний клімат та стимулює розвиток економіки в країні рівномірно по всій території; впливає на національні, демографічні, екологічні та регіональні процеси, задіюючи до цього практично всіх членів суспільства.

У фінансовій системі лише державний бюджет здійснює такий багатопрофільний перерозподіл фінансових ресурсів по вертикалі і горизонталі економіки. Від фінансової політики держави залежить добробут населення та фінансова стабільність. Тому розгляд основних недоліків у використанні та формуванні державного бюджету є важливим для виявлення проблем функціонування фінансової системи України. Так, основні проблеми бюджетного планування постають вже на стадії прийняття бюджету. Зокрема:

- несвоєчасність прийняття бюджету;
- непрозорість бюджетного процесу;
- низька якість планування бюджету;
- відсутність чіткої стратегії щодо складання бюджету.

Для України залишається актуальною потреба посилення ролі науково

– обґрунтованого перспективного бюджетного прогнозування та планування

– показників бюджету із запровадженням стратегічного бюджетного планування. Згідно з бюджетним законодавством, в Україні застосовується середньострокове планування бюджетів, що має вдосконалити управління бюджетною системою, дати можливість достовірно планувати, корегувати дані та стабілізувати бюджетний процес у країні. Проте на практиці достовірне планування та прогнозування не відбувається. Зокрема, прогнозовані макропоказники Міністерства

фінансів України відрізняються від показників Міністерства економічного розвитку та торгівлі України і Рахункової палати України. Тому постає потреба в законодавчому закріпленні методології бюджетного прогнозування [1].

З року в рік змінюються стратегічні орієнтири України. Хоча програма соціально-економічного розвитку України розробляється на перспективу, мінімум як на 5 років, проте вона не має реального поєднання з бюджетним плануванням. Тому актуальним питанням є поєднання програм соціально-економічного розвитку країни з плануванням бюджету держави в цілому.

У результаті оцінки стратегічних напрямів розвитку України вважаємо, що для нашої країни необхідно у першу чергу забезпечити: орієнтовану структурно-інноваційну модель економічного розвитку, підвищення добробуту населення, стабілізацію державних фінансів, застосування середньострокового планування, зростання інвестицій в реальний сектор економіки, сприяння розвитку бізнесу, стабільність соціального захисту населення, підвищення конкурентоспроможності економіки держави, модернізацію базових галузей економіки держави. Затверджені стратегічні напрями розвитку України повинні мати більш директивне спрямування, потребує конкретність написаних положень та визначення термінів і відповідальних за їх здійснення.

У програмі соціально-економічного розвитку України, як і потім у законах про державний бюджет, є можливість закласти прогнозні тенденції економіки (при визначенні негативних тенденцій варто зазначати одразу необхідні заходи для нейтралізації або зменшення впливу), визначити пріоритети реформ та виділити на них відповідні кошти, внести стабільність у законодавчу базу та проведення державної політики в цілому, а також закріпити відповідальних за проведення тих чи інших завдань.

Для подолання зазначених проблем варто використати зарубіжний досвід. Так, із 2002 р. до 2012 р. значних успіхів в оздоровленні бюджету за допомогою чіткої середньострокової бюджетної стратегії досягла Болгарія. Розширення часових меж бюджетної політики сприяло у цій країні забезпеченню макроекономічної та фінансової стабілізації, зміцненню бюджету. Основною умовою успішного здійснення середньострокової бюджетної стратегії у Болгарії стало формування політичного консенсусу щодо її головних цілей з тією метою, щоб у випадку зміни уряду не припинялося виконання програми [9, с. 110].

С.М. Фролов наводить приклад Канади, де основна частина статей бюджету плануються на чотири роки, а щороку їх лише уточнюють. При цьому відхилення від того показника, що планувався з урахуванням інфляції, не повинно перевищувати 5%. Програми ж мають закінчений

характер і плануються на весь термін їх дії. Таким чином, політичні пристрасті вирують навколо 5% всього обсягу публічних фінансів та щодо нових програм, які впроваджуються [15].

Варто розглянути і досвід Європейського Союзу, зокрема прийнятої економічної стратегії – «Європа-2020», яка покликана зробити ЄС економічно потужнішим, а громадян – заможнішими. Ця стратегія концентрується на ключових сферах, щодо яких потрібно діяти: знання та інновації, більш стала економіка, вища зайнятість та соціальне забезпечення.

В Україні ж для стабілізації економіки країни Кабінет Міністрів України в період фінансової кризи 2008–2009 та 2012–2014 рр. розробив і направив до Верховної Ради України понад 360 законопроектів, які мали антикризовий характер. Антикризові заходи стосувалися посилення фінансово-бюджетної дисципліни, фінансової стабілізації, врегулювання валютних відносин, заходів із макроекономічного врегулювання, підтримки соціальної сфери. Проте всі вони були спрямовані переважно на недопущення подальшого розвитку кризової ситуації та підтримку хиткої макроекономічної стабільності. Водночас не було головного – обґрунтування стратегії розвитку національної економіки у нових післякризових умовах, яка щонайменше мала бути розрахована на середньотермінову перспективу й базуватися на інноваційній моделі [11].

Таким чином, для вирішення проблем з плануванням Державного бюджету України, потрібно переглянути визначення стратегічних орієнтирів України, забезпечити здійснення середньострокового планування. Це дозволить покращити бюджетну дисципліну, обговорення питань, які потребують вирішення, розширити аналіз науковців та аналітиків. Для дієвості бюджетного процесу варто також здійснювати його прозоріше обговорення, надавати та розглядати звіти про його виконання під час поточного року, визначати відповідальних за порушення термінів подачі та розгляду бюджетних документів, що покращить планування державного бюджету на наступні роки.

Література:

1. Державний бюджет: проблеми фінансування та використання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eprint.oa.edu.ua>.
2. Лебеда Г.Б. Податково-бюджетна політика та економічне зростання / Г.Б. Лебеда // Економіка і прогнозування. – 2002. – №1. – С. 93–101.
3. Михайленко С.В. Актуальні проблеми розвитку бюджетного менеджменту як науки і мистецтва / С.В. Михайленко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №1 (115). – С. 4–8.
4. Фролов С.М. Дослідження проблем організації і реалізації бюджетного процесу в Україні / С.М. Фролов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/>.

СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Рішення, які приймають домашні господарства в процесі формування та реалізації своєї кредитної поведінки, докорінно відрізняється від рішень, що приймають інші суб'єкти економічної діяльності як за механізмом їх прийняття, так і цільовою спрямованістю. Це, передусім, пояснюється тим, що у переважній більшості випадків доступний кредит дозволив громадянам, не здатним раціонально розпоряджатися своїми доходами, отримувати блага, які раніше не були їм доступні не через відсутність широкого асортименту товарів, низьких доходів, високих цін, а через ставлення людини до грошей, через те, що у момент купівлі в кредит індивід не відчуває відповідальності за свій завтрашній день. Крім того, кредит дає ілюзію нашим можливостям, оскільки, щоб виділитись серед інших осіб, не потрібно шукати додатковий дохід, професійно розвиватись, скорочувати витрати та вести помірний спосіб життя.

Зазначимо, що останнім часом українці звикають жити в кредит. Водночас представники банківських структур вимушені визнати, що число проблемних кредитів зростає, і розробляють власні механізми боротьби з неплатниками. Однак в розмові про так звані проблемні іпотечні кредити експерти, як правило, прагнуть провести чітку грань між простроченим кредитом і неповерненим у зв'язку з фінансовим дефолтом позичальника [1, с. 73].

Отже, з огляду на вищезазначене вважаємо, що кредитна поведінка домогосподарств є одним із дієвих механізмів ринкової економіки, що дозволяє залучати кошти громадян в активний економічний обіг і стимулювати їхню споживчу активність. Водночас для домогосподарств кредитування є дієвим механізмом покращення їх життєвого рівня та зміни стандартів життя. Крім того, кредит не тільки сприяє більш повному задоволенню потреб фізичних осіб, а й породжує нові потреби, що безпосередньо впливають на зростання суспільного виробництва товарів та послуг [2, с. 201].

У ринкових умовах господарювання основною формою інституційного кредиту є банківський кредит, який надається банками та іншими фінансово-кредитним установами юридичним особам, населенню, державі, іноземним клієнтам у вигляді грошових позик.

Розвиток ринку кредитування населення пов'язаний з появою і розвитком споживчого кредитування зокрема та розвитком кредитування фізичних осіб в цілому. Ринок кредитування населення представлений різноманітними видами кредитів такими як: споживчий кредит, іпотечний кредит, освітній кредит, товарний кредит, кредит молодій сім'ї і багато інших. Відомо, що кредитування населення залежно від цілей може відрізнятися за термінами і бути короткостроковим (до 1 року), наприклад, на відпочинок; середньостроковим (до 5 років) – на освіту; довгостроковим (більше 5 років) – при купівлі нерухомості.

В системі активних банківських операцій важливе місце посідають споживчі кредити, необхідність існування яких зумовлена постійно зростаючими потребами населення та тимчасовою відсутністю вільних коштів, які можна було б використати для їхнього вирішення. Тому така невідповідність між потребами та наявними засобами для їх задоволення усувається за допомогою залучення споживчих кредитів або продажу продукції у розстрочку. Тобто споживче кредитування вирішує ряд проблем, які зумовлені не лише вищезазначеним протиріччям, а й іншими аспектами суспільного життя, пов'язаними із здійсненням розширеного відтворення, забезпеченням соціально-економічного розвитку країни.

Важливо зазначити, що механізм впливу споживчого кредитування на соціально-економічні процеси у суспільстві полягає у наступному. Насамперед, збільшення обсягів споживчих кредитів, які надаються населенню, сприяє зростанню сукупного попиту на товари і послуги, які за умов відсутності споживчого кредитування практично неможливо задовольнити. Водночас, зростання попиту призводить, відповідно, до зростання сукупної пропозиції, тобто додаткового виробництва товарів і послуг, що відображається на збільшенні доходів бюджетів усіх рівнів у вигляді податків та обов'язкових платежів. Закономірно, що зростання доходної бази бюджетів дає можливість збільшувати обсяги бюджетних видатків, в тому числі соціального спрямування, що, в свою чергу, позитивно впливає на підвищення рівня життя населення.

Разом з тим, цілком очевидно, що розвиток споживчого кредитування став в останні роки фактором, що ускладнює не лише споживчу поведінку населення, а й фінансову поведінку в цілому, оскільки завдяки розвитку безлічі доступних видів споживчого кредиту в сучасній економіці споживчі та ощадні дії втратили колишню альтернативність. Причому, крім рівня добробуту й доступності кредитів, на активність кредитної поведінки домогосподарств, безсумнівно, впливає впевненість потенційних позичальників у «завтрашньому дні», а також суб'єктивна оцінка свого добробуту. У той же час слід констатувати, що сучасний період розвитку економіки характеризується погіршенням настроїв населення у банківському секторі, оскільки має місце збільшення

кількості осіб, які оцінюють теперішній час як несприятливий для співпраці з банками.

Література:

1. Пиголенко І.В. Кредитна залежність – хвороба сучасного суспільства / І.В. Пиголенко, О.М. Раптова // Вісник НТУУ КПІ «Політологія». Соціологія. Право: Збірник наукових праць. – 2010. – №1 (5). – С. 70–74.
2. Шевалдіна В.Г. Кредитування банками домогосподарств / В.Г. Шевалдіна // Фінанси, облік і аудит. – 2010. – №15. – С. 200–211.

Якимечко Андрій

Студент групи ФУМзм-11

Науковий керівник – к.е.н., доцент Русін В.М.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

На сьогоднішній день питання фінансової децентралізації є особливо актуальним для України, проте слід зауважити, що цей процес відбувається досить складно та повільно. І надалі існує нагальна потреба створення нової, більш ефективної системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування, що дозволить збалансувати функції та повноваження громад та органів місцевого самоврядування з їх ресурсними можливостями. У зв'язку з цим великого теоретичного та практичного значення набуває системний аналіз зарубіжного досвіду фінансового забезпечення місцевого самоврядування, передусім досвіду європейських країн, який стосується реалізації принципів Європейської хартії місцевого самоврядування.

Статтею 9 Європейської хартії місцевого самоврядування визначено принципові концептуальні положення щодо формування і розвитку місцевих фінансів:

– органи місцевого та регіонального самоврядування мають право на свої власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень;

– обсяг фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування відповідає функціям, передбаченим конституцією або законом;

– частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується за рахунок місцевих податків та зборів, на встановлення розміру яких вони мають затверджені законом повноваження;

– передача повноважень місцевим та регіональним органам влади повинна супроводжуватися передачею їм фінансових ресурсів, необхідних для виконання цих повноважень [1].

У різних європейських країнах та на різних етапах трансформації було застосовано різні моделі і програми адміністративних реформ, які становили підґрунтя реструктуризації галузі фінансів.

Для нашої держави, яка запровадила фінансову децентралізацію значно пізніше європейських сусідів, критичний аналіз та використання зарубіжного досвіду самоврядування територій та особливостей організації фінансових систем визнані необхідними на найвищому рівні.

Внаслідок реформ у європейських країнах було модернізовано політичні механізми, економічні інститути і способи управління. Наприклад, у Польщі перебіг реформи місцевого самоврядування призупинився приблизно у середині 1990-х рр., і тільки після зміни повноважень місцевої влади у 1990 р. в країні відбулися суттєві політичні й адміністративні перетворення. У Чехії внаслідок здійснення радикальних перетворень інститутів і механізмів місцевої демократії усі функції самоврядування перейшли до муніципалітетів. Але водночас упродовж десятиліття тривали суперечки щодо запровадження уряду проміжного рівня. У Литві результатом реформ місцевого самоврядування у 1995 р. стала заміна дворівневої системи місцевого самоврядування на однорівневу [2, с. 92].

У Франції на початку посткризового періоду (2009 р.) проведено реформу системи фінансового забезпечення базового і проміжного рівнів державного управління. У 2009 р. до Конституції Німеччини введено інструмент боргового стримування (так зване боргове гальмо) з метою забезпечення менш ризикових умов формування бюджетів земель та громад. Зокрема з 2020 р. передбачено подолання структурного дефіциту для всіх місцевих бюджетів. Крім того створено новий інститут – Раду стабілізації – для моніторингу бюджетів усіх рівнів на щорічній основі з використанням загальних критеріїв, контролю державних запозичень та координації середньострокового фінансового планування за рівнями влади. В Іспанії в 2011 р. прийнято поправку до Конституції з метою підтримки фіскальних цілей консолідації для всіх державних адміністрацій відповідно до вимог Євросоюзу, згідно з якою ні центральний, ні місцеві бюджети не можуть затверджуватися з дефіцитом, що перевищуватиме встановлене ЄС максимальне значення. Місцеві органи влади зобов'язані збалансувати свої бюджети, а максимальний структурний дефіцит повинен бути встановлений до закону в процентному відношенні до ВВП. Ці законодавчі обмеження набирають чинності лише з 2020 р. Парламент Ісландії у вересні 2011 р. прийняв новий закон про місцеве самоврядування, який включає два основних

фіскальних правила для місцевих фінансів: перше зобов'язує органи місцевого самоврядування збалансувати поточні доходи і видатки протягом трьох років. Друге правило визначає, що розмір загального боргу й зобов'язань таких органів не може перевищувати 150 відсотків обсягу поточних доходів відповідного місцевого бюджету. Місцеві органи влади, розмір боргу та зобов'язань котрих перевищує закріплений показник, повинні забезпечити його зниження протягом десяти років. У разі, якщо розрахований показник перевищує 250% вони можуть здійснювати рефінансування своєї заборгованості [3].

Об'єднання муніципальних утворень та реформи територіальної організації влади реалізовані в низці країн – Фінляндії, Франції, Греції, Ірландії та Великобританії. Наприклад, Греція у 2010 р. скоротила кількість органів місцевого самоврядування – з 1038 до 325 [3].

В Угорщині розпочалася підготовка нового законодавчого акта з питань місцевого самоврядування, що має на меті розподіл повноважень і компетенцій між центральним урядом та органами місцевого самоврядування (зокрема, в частині трансфертів, обмежень на здійснення запозичень органами місцевого самоврядування – боргових стель, запозичень для реалізації місцевих інвестиційних програм розвитку територій) [3].

У розвитку систем місцевого самоврядування в країнах Центральної та Східної Європи можна виокремити такі етапи: на першому етапі увагу було зосереджено на розробці законопроектів про місцеве самоврядування та вільні місцеві вибори; на другому етапі відбулося законодавче закріплення повноважень місцевої влади, визначено обов'язки державної адміністрації за кожним її рівнем, принципи зміни відносин власності, створено правову основу праці державних службовців і працівників бюджетної сфери [4, с. 31].

Реформування систем місцевого самоврядування у країнах Центральної та Східної Європи характеризується таким напрямом:

– поглиблення децентралізації структури місцевого самоврядування на основі адміністративної реформи (у Словачії), системи прийняття рішень (у Словенії) та зміни відносин між центральним урядом і новими муніципальними адміністраціями;

– підвищення ефективності системи державних послуг на місцевому рівні, удосконалення методів управління, розробка і запровадження нової адміністративної етики (в Естонії та Латвії). Реалізація цього завдання передбачала підвищення кваліфікації державних службовців сфери місцевого самоврядування і муніципальних організацій з надання державних послуг;

– забезпечення прозорості діяльності органів муніципальної влади, активізація участі громадськості у процесі державного управління (у Литві й Словачії);

– реформування фінансової системи місцевого самоврядування (у цьому напрямку першорядними завданнями були: реалізація реформи міжбюджетних відносин і особливо системи трансфертів; збільшення власних доходів місцевих бюджетів; підвищення фінансової автономії органів місцевого самоврядування).

Досвід встановлення місцевого самоврядування в країнах Європи дозволив виробити принципи, які апробовані та втілені у багатьох державах та закріплені в Європейській хартії місцевого самоврядування. В Україні, на жаль, більшість цих принципів залишилось поза межами правової регламентації. Сьогодні, значна частина вимог Європейської хартії щодо фінансової самостійності місцевого самоврядування поки що належно не реалізована. Переважна більшість територіальних громад нашої держави не має необхідних фінансових ресурсів для забезпечення виконання передбачених законодавством завдань та функцій і надання суспільних послуг на рівні європейських стандартів.

Втілення норм Європейської хартії місцевого самоврядування в Конституції України та чинний закон «Про місцеве самоврядування в Україні» дасть можливість:

– створити конституційно-правові засади формування дієздатних та самодостатніх територіальних громад;

– посилить організаційну та матеріально-фінансову самостійність місцевого самоврядування;

– сформує конституційно-правові умови державної фінансової підтримки територіальних громад.

Література:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування // Віче. – 2000. – №3. – С. 46.
2. Барецький В.І. Проблеми фінансового забезпечення розвитку адміністративно-територіальних утворень у контексті Європейської хартії місцевого самоврядування / В.І. Барецький // Наукові праці НДФІ. – №1 (30). – 2005. – С. 90–95.
3. Vammalle C. Sub-national Finances and Fiscal Consolidation: Walking on Thin Ice / C.Vammalle, C. Hulbert // OECD Regional Development Working Papers. – 2013. – Febr. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/5k49m8cckcf3-en>.
4. Хорват Т. Децентралізація: експерименти і реформи в країнах ЦСЄ / Т. Хорват, Г. Петери // Трансформація. Економічний бюллетень про країни з перехідною економікою. – листопад 2000 – січень 2001. – №6. – С. 30–31.

Конкурс студентських публікацій на тему: «ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ БЮДЖЕТУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ»

III етап (1 жовтня 2016 р.)

Глухенький Ігор

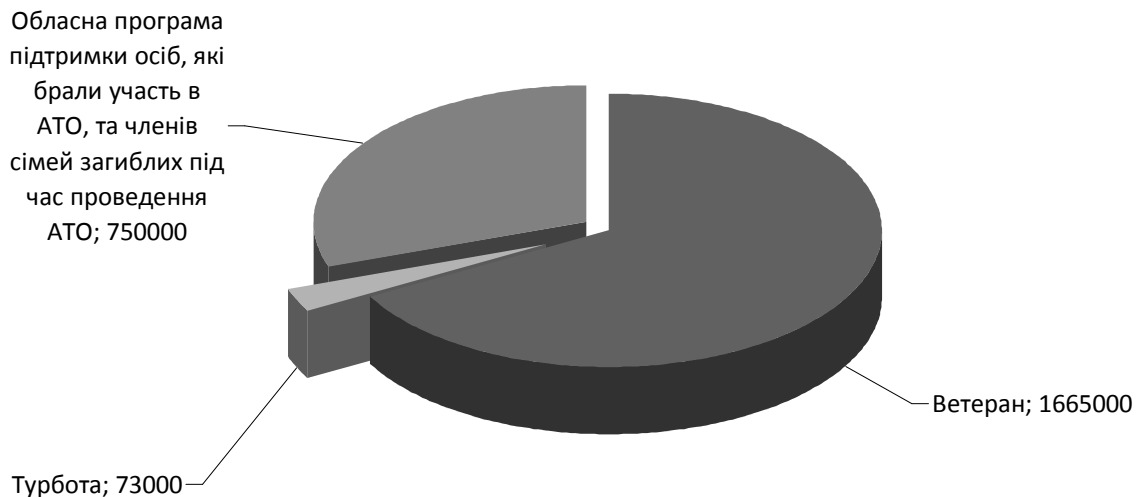
*Тернопільський національний
економічний університет*

АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ ДЕПАРТАМЕНТУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Є чимало напрямків використання бюджетних коштів в країні, а отже й у бюджеті Тернопільської області. Мене зацікавив саме напрямок використання бюджетних коштів, який спрямований на виконання бюджетних програм департаменту соціального захисту населення Тернопільської області. Дана категорія видатків є однією із найбільш болючіших, оскільки допомогу, яку отримують громадяни України є незначною, та для того, щоб її одержати, їм доводиться витратити велику кількість часу. Станом на кінець 1 півріччя 2016 р. в обласному бюджеті Тернопільської області взято до виконання 3 бюджетних програми: «Ветеран», «Турбота», «Обласна програма підтримки осіб, які брали участь в антитерористичній операції, та членів сімей загиблих під час проведення антитерористичної операції». Кожна з цих програм спрямована на надання нецільової матеріальної допомоги особам, котрі й потрапляють до такої категорії громадян. На виконання цих програм з бюджету Тернопільської області заплановано виділити 2488000 грн. (структура даних коштів відображена на рис. 1).

З поданого вище графіку видно, що найбільша частина коштів виділена на бюджетну програму «Ветеран»: у розмірі 1 665 тис. грн. Наступна програма за обсягом виділених коштів на її виконання є «Обласна програма підтримки осіб, які брали участь в антитерористичній операції, та членів сімей загиблих під час проведення антитерористичної операції» – у розмірі 750 тис. грн, і найменше з обласного бюджету виділена сума коштів на виконання бюджетної програми «Турбота» у розмірі – 73 тис. грн. Якщо розглядати стан виконання даних програм, то всі вони виконанні приблизно на 40%, що і показує неефективну діяльність розпорядників бюджетних коштів.

Рис. 1. Структура видатків бюджету Тернопільської області на виконання бюджетних програм Департаменту соціального захисту населення

При розгляді розподілу використання коштів бюджетних програм я помітив деякі розбіжності у обсягах, необхідних для їхнього виконання, а саме: у програмі «Ветеран» у 5 та 6 заходах, які планують здійснити, є розбіжності між фактично необхідними коштами та виділеними коштами на їх виконання. У 5 заході заплановано виділити 1 242,4 тис. грн, а фактично необхідно $485 \times 0,2 \times 12 = 1\,164$ тис. грн, різниця становить $1\,242,4 - 1\,164,0 = 78,4$ тис. грн. На 6 захід заплановано 93 600 грн., а фактично необхідно $200 \times 36 \times 12 = 86\,400$ грн. – різниця становить $93\,600 - 86\,400 = 7\,200$ грн. Тобто ми бачимо очевидне, а саме: на реалізацію даної програми виділено на $78\,400 + 7\,200 = 85\,600$ грн. більше, ніж необхідно. Нагадаю, що на бюджетну програму «Турбота» в цілому виділено всього 73 000 грн.

Дану тенденцію можна прослідкувати і у третій бюджетній програмі «Обласна програма підтримки осіб, які брали участь в антитерористичній операції, та членів сімей загиблих під час проведення антитерористичної операції». У 2 заході для його виконання передбачено 395 000 грн., але фактично необхідно лише $200 \times 110 \times 12 = 264\,000$ грн., тобто коштів виділено на $395\,000 - 264\,000 = 131\,000$ грн. більше, а ніж необхідно.

Провівши такі розрахунки, я дійшов до висновку, що у 2016 р на виконання бюджетних програм було заплановано коштів на $131\,000 + 85\,000 = 216\,000$ грн. більше, ніж необхідно.

Ця тенденція є негативним явищем, що свідчить про неефективне використання бюджетних коштів. Дані кошти могли бути спрямованні на

збільшення розміру допомог або ж на виконання бюджетної програми «Турбота», адже вони перевищують заплановані видатки на дану програму майже у 3 рази.

Виникає запитання, куди дані фінансові ресурси будуть спрямовані, адже дуже рідко розпорядники бюджетних коштів не освоюють виділені їм кошти у повному обсязі.

Дролюк Олександр

*Тернопільський національний
економічний університет*

ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ УПРАВЛІННЯМ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

На сучасному етапі розвитку нашої держави велика увага приділяється реформуванню різних галузей. Особлива увага приділяється розвитку та реформуванню медицини.

За останні роки було багато зроблено для реформування медичної галузі. Відкриваються нові медичні установи, закуповується сучасне обладнання. Головним у програмах охорони здоров'я є забезпечення населення якісними медичними послугами нового покоління. Одним із пріоритетів забезпечення населення якісними медичними послугами є впровадження з 2017 р. страхової медицини.

Велику увагу розвитку медичної галузі приділяється і на Тернопільщині. Основними завданнями управління охорони здоров'я Тернопільської області є:

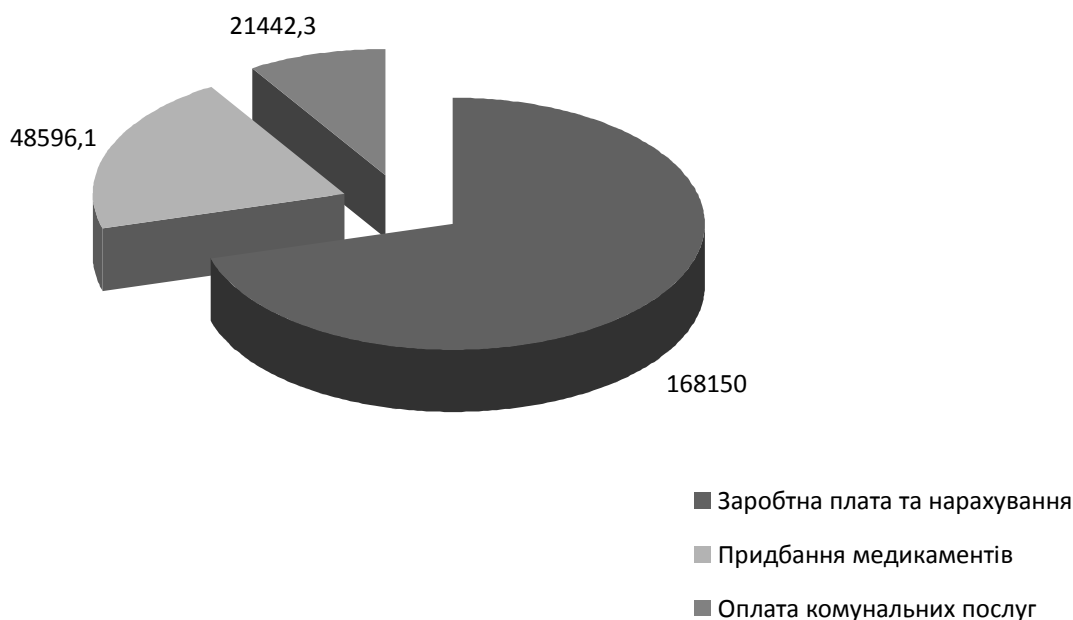
- проведення роботи з питань реформувань в медичній сфері;
- забезпечення реалізації державної політики в галузі охорони здоров'я;
- прогнозування розвитку мережі закладів охорони здоров'я, для нормативного забезпечення населення медико-санітарною допомогою;

Завдяки сучасним технологіям з'явилась можливість дізнаватись, куди витрачаються кошти бюджетів областей, районів, міст, сіл та селищ. З інформацією про те на які потреби та з якою метою витрачаються кошти бюджету Тернопільської області може ознайомитись не лише зацікавлений житель Тернопільщини, а і кожного регіону України. Кожен бажаючий отримує змогу визначити доцільність використання державних коштів і зробити власні висновки, щодо витрат обласного бюджету.

Мене зацікавила інформація про використання коштів управлінням охорони здоров'я.

Ознайомившись із звітом про касові видатки загального фонду за 1 півріччя 2016 р., можна зазначити, що кількість штатних одиниць медичних закладів, які обслуговуються з обласного бюджету становлять 8623,75. На фінансування цих закладів передбачено кошти на 2016 р. в сумі 555754,7 тис. грн. З них профінансовано у 1 півріччі – 261599,4 тис. грн.

Аналізуючи даний звіт, можна сказати, що вагому частину видатків становить заробітна плата та нарахування на зарплату, що складає 64,3% від загальних видатків. На придбання медикаментів витрачено 48596,1 тис. грн., що становить 18,6%, та оплату комунальних послуг 21442,3 тис. грн. – 8,2%.

Рис. 1. Касові видатки загального фонду обласного бюджету за 1 півріччя 2016 р.

Крім коштів загального фонду, медичні заклади мають власні надходження, яких за січень-червень 2016 р. надійшло в сумі 8112,48 тис. грн. Касові видатки за цей період становлять 7632,7 тис. грн. Найбільші власні надходження по Тернопільській обласній комунальній клінічній психоневрологічній лікарні – 868,88 тис. грн., КУТОР Тернопільський обласний наркологічний диспансер 612,5 тис. грн., та КЗ ТОР Тернопільська університетська лікарня – 457,4 тис. грн. Найбільшу частину власних надходжень використано на придбання медикаментів –

2538,5 тис. грн., заробітна плата – 1703,3 тис. грн., та нарахування на зарплату – 372,5 тис. грн.

Із звіту управління охорони здоров'я Тернопільської області, про використання коштів отриманих від благодійних внесків, грантів та дарунків за січень–червень 2016 р., сума благодійних внесків становить 11 398 тис. грн. Слід зазначити, що ці внески надійшли двадцятьом медичним закладам. Найбільшу суму благодійних внесків отримала КЗ ТОР Тернопільська університетська лікарня 4333 тис. грн., більшу частину даних внесків використано на придбання медикаментів 1931,6 тис. грн., придбання предметів та матеріалів 618,8 тис. грн., та капітальні видатки – 1666,3 тис. грн.

Найменше отримали благодійних внесків Заліщицький обласний комунальний дитячий санаторій – 1000 грн.

Загалом видатки з благодійних внесків склали 11 032,6 тис. грн. Серед найвагоміших витрат були витрати на придбання медикаментів, капітальні видатки та придбання предметів, матеріалів, обладнання та інші видатки.

Слід зазначити, що багато медичних закладів, не отримали жодних благодійних внесків. Можливо вони не показали цих надходжень у своїх звітах, тому і не було у них цього додаткового джерела фінансування.

Проаналізувавши звіти про використання коштів обласного бюджету управлінням охорони здоров'я Тернопільської області, можна зробити висновки, що кошти, які виділяються з обласного бюджету, в основному спрямовані на виплату заробітних плат та нарахувань, оплату комунальних послуг, а власні надходження та благодійні внески використані на придбання медикаментів, предметів, матеріалів, обладнання та інвентаря.

З одного боку ці кошти використовуються доцільно, так як вони перекривають першочергові потреби закладів охорони здоров'я, але з іншого боку, як на мене, дана галузь не розвивається так як би хотілось, тому що з бюджету на це кошти не виділяються, а власних надходжень просто не вистачає. Недостатньо коштів на придбання нового, більш сучасного обладнання, на проведення капітальних ремонтів в закладах, на закупівлю потребуючих медикаментів.

Я вважаю, що всі ці проблеми може вирішити впровадження страхової медицини, яка давно існує в європейських країнах, та представляє себе лише з позитивної сторони.

КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК НАСЕЛЕННЯ ЗА БЮДЖЕТНІ КОШТИ

Реалізацію державної політики у сфері культури, охорони культурної спадщини, сприяння розвитку української нації, забезпечення прав національних меншин та права громадян на свободу світогляду і віросповідання в Тернопільській обл. покладено на Департамент культури, релігій та національностей Тернопільської обласної державної адміністрації.

Даний департамент контролює роботу та здійснює фінансування бібліотек, музеїв, театрів, філармонії, центрів творчості, музичних та культурних училищ.

Протягом 2015 р. Департамент культури, релігій та національностей профінансував три регіональні програми (рис. 1).

Рис. 1. Використання коштів обласного бюджету на фінансування регіональних програм Департаментом культури, релігій та національностей протягом 2015 р.

Лише 2% з фінансування регіональних програм відведено на Програму збереження культурної спадщини Тернопільської області. В рамках цієї програми проінвентаризовано 134 об'єкти культурної спадщини, з них: 45 археології, історії – 40 та монументального мистецтва

– 21 на території Борщівського району, 18 археології, історії – 10 на території Бучацького району. Виготовлено 17 схем-планів розташування пам'яток та їх меж у Бережанському та Збаразькому районах. Здійснено заміну віконних блоків в приміщенні Вишневецького палацово-паркового комплексу Збаразького району.

На фінансування Програми забезпечення функціонування Тернопільської обласної комунальної експериментальної комплексної школи мистецтв на 2011–2015 рр. припадає 9% коштів. Ці кошти використано на навчання 350 учнів, які отримали повну середню та мистецьку освіту. Крім цього, з загального фонду обласного бюджету було виділено 6653836 грн. на фінансування даної установи. Основну частину цих коштів було використано на виплату заробітної плати та нарахувань на неї – 4633050 грн. та 1681630 грн. відповідно, 131,5 штатним одиницям.

Основна частина коштів, а саме 89% або 668200 грн., відведено на фінансування Програми поліпшення кінообслуговування населення Тернопільської області на 2012–2016 рр. Майже 82% з цих коштів використано на виплату заробітної плати та нарахувань на заробітну плату працівникам ТОКП «Фірма «Кінодністер» яких налічується 12 штатних одиниць. Ці суми відповідно становили – 408900 грн. та 136100 грн. Решту – 123200 грн. – спрямовано на проведення кінопоказів в області, удосконалення процесу кінообслуговування, оплату комунальних послуг та ремонт автотранспорту. Якщо детальніше, то на оплату комунальних послуг (водопостачання, електроенергію, природній газ) використано 48400 грн. (700 грн., 5700 грн., 42000 грн. відповідно). На оплату послуг, відмінних від комунальних, здійснено фінансування в обсязі 16000 грн. Звідси ми бачимо, що менше 9% (58800 грн.) коштів спрямовано на переведення кінофільмів на цифрові електронні носії, здійснення кінопоказів в закладах області. Це свідчить про те, що кошти виділені на дану програму використовуються неефективно і основна частина бюджетних коштів йде на оплату праці і головне завдання, яке покладене на ТОКП «Фірма «Кінодністер» не виконується.

Кожного року при плануванні бюджету відбуваються дискусії чи доцільно здійснювати дані видатки, чи ефективно працює дане підприємство? Та все ж кошти виділяють. Хоча діяльність цього підприємства не є помітною в сфері кінообслуговування, не відбувається достатній обсяг показу фільмів даною фірмою. І з цього випливає, що діяльність ТОКП «Фірма «Кінодністер» не є достатньо прибутковою і не виправдовує вкладення коштів з бюджету у свою діяльність.

«ВЛАСНИЙ ДІМ» МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Однією з вагомих проблем життя населення є скрутне фінансове становище, неможливість дозволити собі лишні витрати. Багато жителів скаржаться на те що немає можливості утримувати, довести до ладу, збудувати свій власний «дах над головою», щоб жити спокійно.

Однією з вагомих причин є як кризові явища в країні, затяжний фінансовий спад, невміння правильно розпоряджатись коштами як загалом державними так і особистими. Громадяни не довіряють банківським структурам, не прагнуть брати кредит, щоб не впасти в ще більшу боргову яму, адже на сьогоднішній день процентні ставки по кредиту сягають 28%. Але вихід є, потрібно цікавитись і бюджетними програмами, на даний час в тернопільській області діє така програма: обласна програма «Власний дім» на 2016–2020 рр затверджена рішенням сесії Тернопільської обласної ради від 3 березня 2016 р. №112.

Програма індивідуального житлового будівництва на селі «Власний дім» забезпечує доступність житла для більшості громадян, які потребують поліпшення житлових умов у сільській місцевості. Реалізується програма шляхом надання довготермінових пільгових позик сім'ям, які проживають у селі на будівництво, добудову, купівлю житла та його інженерне забезпечення.

Дана програма буде виконуватись у декілька етапів, зокрема у 2016 р. заплановано 6300 тис. грн. ресурсного забезпечення. Обсяги фінансування здійснюються з різних бюджетів (рис. 1).

Рис. 1. Обсяги фінансування програми індивідуального житлового будівництва на селі «Власний дім» на 2016 р., тис. грн.

Умови пільгового кредиту є достатньо вигідними, адже річний процент рівний 3% (багатодітним сім'ям, військовослужбовцям – 0% річних), термін кредитування 20 років (а для молодих сімей до 30 років).

Розмір кредитування від 300 000 грн. (нове будівництво) до 50 000 грн. (спорудження інженерних мереж).

Рис. 2. Розмір кредиту за відповідними напрямками, грн.

Протягом 2011–2015 рр. програмою «Власний дім» було заплановано фінансування в обсязі 63890 тис. грн., але фактично профінансовано 8563,8 тис. грн., отож лише 13,4%. Зокрема, можливістю розпочати нове будівництво скористалось 26 сімей, провести добудову – 111, придбати житло – 5 сімей.

У першому півріччі 2016 р. укладено 8 кредитних угод за цільовою програмою підтримки індивідуального житлового будівництва в сільській місцевості «Власний дім», з них 6 кредитних угод профінансовано на суму 300 000 грн.

На мою думку дана програма є ефективною і необхідною для населення, адже забезпечує їх більшими фінансовими можливостями на вигідних умовах. Проте на даний час, більшість жителів сільської місцевості про неї не можуть дізнатись, адже програма не популяризується бюджетними установами. Не кожен житель на селі має можливість скористатись глобальною мережею інтернет, щоб переглянути інформацію про послуги які надаються за бюджетні кошти. Тому обласній раді та бюджетним установам необхідно розповсюджувати інформацію шляхом рекламних роликів, повідомлень у газетах, тощо.

Також вагомими недоліками даної програми є те, що не має інформації про аудит (ревізія) виконавця даної програми, відсутня інформація про одержувачів пільгових кредитів, наявну заборгованість щодо їхнього погашення та заявників на одержання кредитів. Виконання програми не призвело до помітних позитивних результатів, що свідчить про її низьку ефективність.

Отож, мрія про власний дім може стати реальністю! Проте потрібно забезпечити прозорість надання та повернення пільгових кредитів,

механізм інформування суспільства про видані пільгові кредити та про можливості програми «Власний дім» загалом.

Підгрушна Юлія

*Тернопільський національний
економічний університет*

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ СПОРТУ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

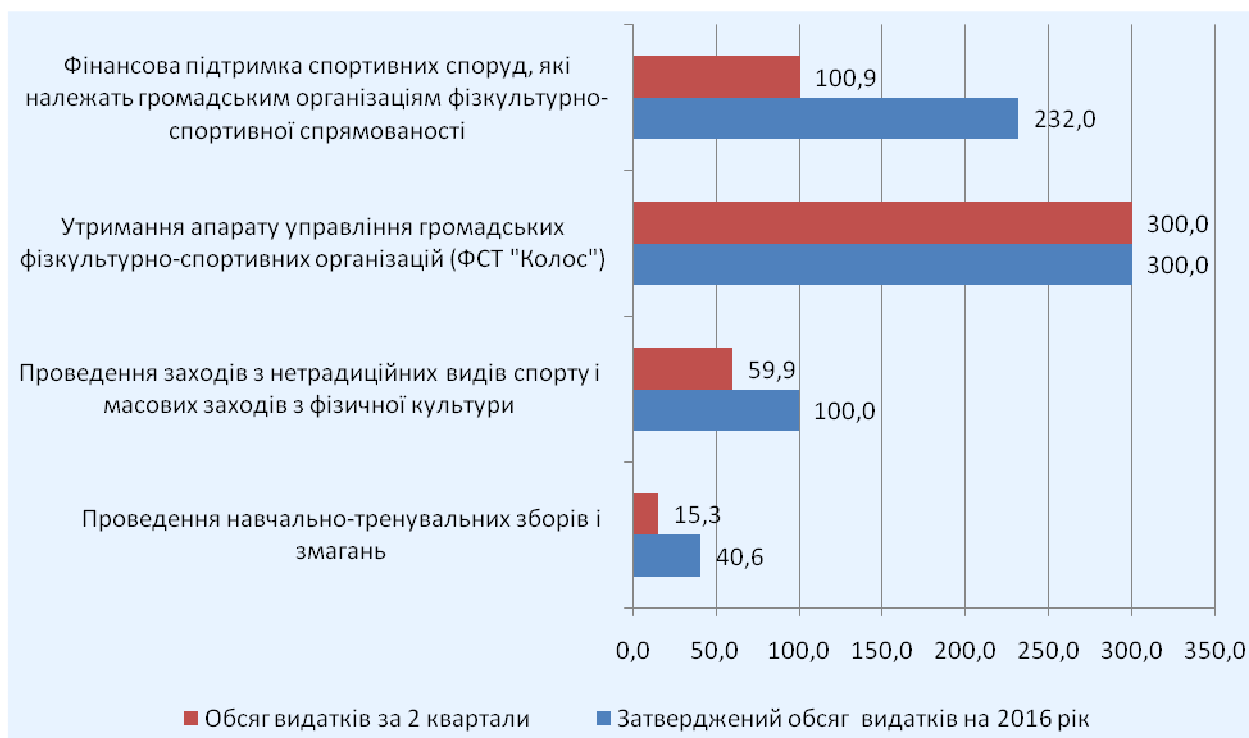
Однією із проблемних сфер фінансування із обласного бюджету є фізична культура та спорт. Розвиток спортивної діяльності є досить важливим для нашої області. Ми маємо великий потенціал у цій сфері, адже Тернопільщина багата на талановитих спортсменів, майстрів своєї справи. Проте, з власного досвіду можу сказати, що фінансування спорту є не достатнім. Неодноразово спортсменам доводиться самостійно оплачувати переїзди на тренувальні збори, харчування, проживання, тощо. Невже люди, котрі їдуть представляти нашу область на різноманітних змаганнях не заслуговують на те, щоб як мінімум їм надавалася фінансова допомога в організації навчально-тренувальних зборів?

Аналізуючи звіти, які наводить Управління фізичної культури та спорту мене зацікавили дані по Тернопільському обласному фізкультурно-спортивному товариству «Колос» агропромислового комплексу.

Опрацювавши дані по видатках за перше півріччя 2016 р., ми бачимо, що найбільшу частку мають видатки на Утримання апарату управління громадських фізкультурно-спортивних організацій (ФСТ «Колос») в сумі 300,0 тис. грн, при чому затверджений обсяг видатків на 2016 р. становить 300 тис. грн. Тобто на утримання апарату управління за півроку ми уже виділяємо суму, яка передбачається на весь рік. Чому ж тоді, наприклад, на проведення навчально-тренувальних зборів і змагань (які проводяться громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості) із запланованих 40,6 тис. грн. було виділено лише 15,3 тис. грн. Нам залишається, виходить, лише сподіватися на те, що решта з цієї суми таки «підє» за призначенням, а не буде закривати «дірки» у кошторисі.

Також, на мою думку, сума яка виділяється на обладнання та інвентар є недостатньою. Із загальної суми в 100,9 тис. грн. лише 3,9 тис грн. виділяється на інвентар. У зв'язку з таким недофінансуванням нашим спортсменам доводиться самостійно закупляти необхідні речі для тренувань. Невже це буде стимулом для спортсмена здобувати високих

результатів, якщо крім затрат свого здоров'я, йому доведеться витратити ще й чи немалу суму коштів, щоб мати необхідне екіпірування?

Рис. 1. Видатки обласного бюджету на Тернопільське обласне фізкультурно-спортивне товариство «Колос» агропромислового комплексу

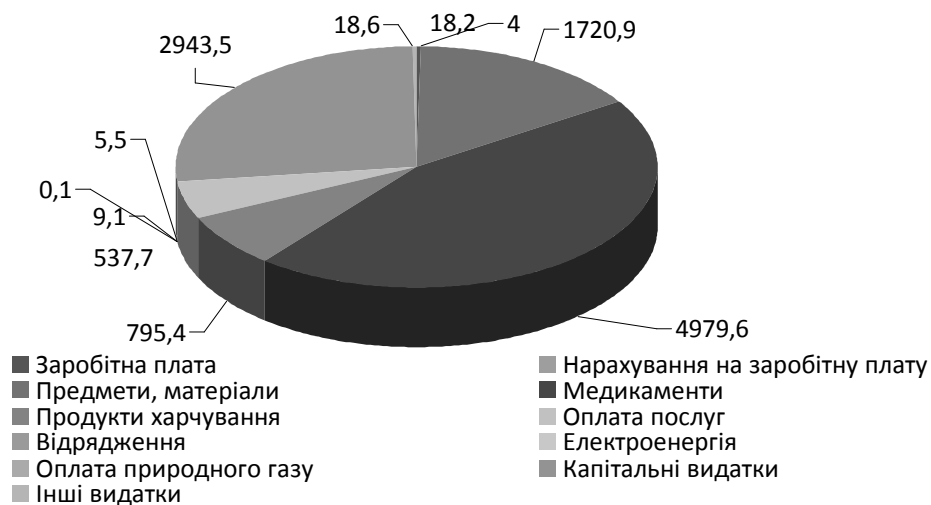
Варто звернути увагу також на інформацію, наведену в реєстрі договорів укладених Тернопільським обласним фізкультурно-спортивним товариством «Колос» агропромислового комплексу, щодо договору із ТОВ «Торговий дім «Авіас». По цих договорах «Колос» отримує і оплачує бензин в сумі 3450 грн. і 3150 грн. Знаючи ситуацію, як спортсмени самі добираються на навчально-тренувальні збори, їх тренера заправляють машини самостійно, постає питання куди іде бензин який закупляється по даних договорах? Хто ним користується?

Наша країна в даний час знаходиться в досить не простій як політичній, так і економічній ситуації. Багато хто може сказати, що в такий період думати про якийсь спорт, змагання, тощо недоречно, проте «спорт – це життя», тому ним варто цікавитися, нашу молодь потрібно залучати до здорового способу життя. Нам потрібно слідкувати куди і як виділяються наші кошти.

БЛАГОДІЙНІ ПОЖЕРТВИ, ВНЕСКИ, ГРАНТИ ТА ДАРУНКИ ЯК НЕОБХІДНЕ ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКИХ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

На даний час реформування охорони здоров'я є чи не одним із головних завдань в нашій державі. Відповідно до статті 49 Конституції медицина в Україні повинна бути безкоштовною. Однак це лише ілюзії, оскільки, заклади охорони здоров'я не отримують достатнього фінансування і змушені залучати інші джерела надходжень, зокрема благодійні внески, які мають добровільно-примусовий характер. Кошти, які надаються з бюджету даним закладам покривають лише оплату праці медичним працівникам і нарахування на неї, а також витрати на комунальні послуги та продукти харчування. Тому мене зацікавило саме використання коштів отриманих від надходжень благодійних внесків, грантів та дарунків тернопільськими медичними закладами.

На що ж витрачаються дані кошти?

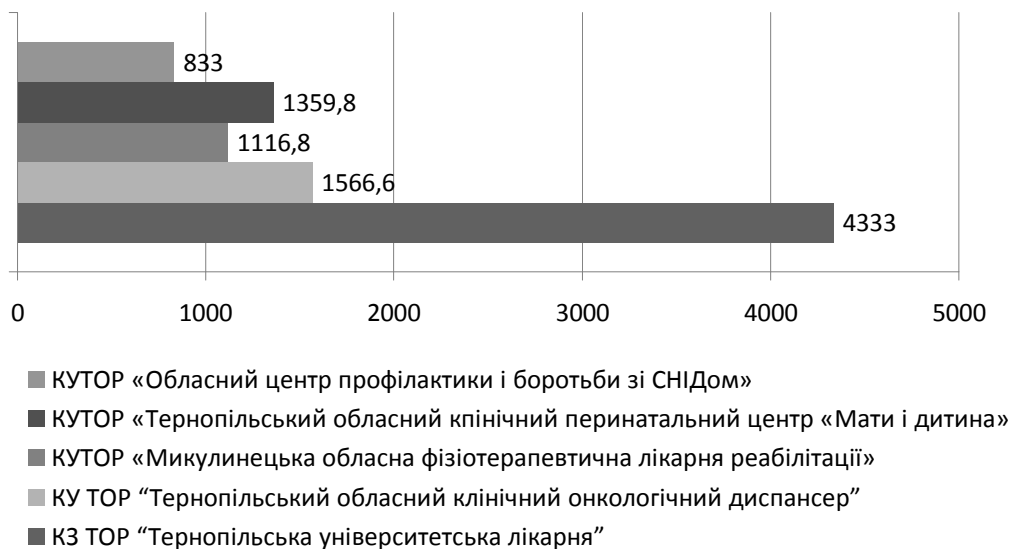
Рис. 1. Структура використання коштів отриманих від надходжень благодійних внесків, грантів та дарунків за січень-червень 2016 р., тис. грн.

У звіті відділу охорони здоров'я Тернопільської обласної державної адміністрації за I півріччя 2016 р вказано, що загальна сума надходжень від благодійних внесків, грантів та дарунків, становить 11 398 тис. грн, витрати з даної суми становлять 11 032,6 тис. грн. Перше місце по використанню даних коштів посідає придбання медикаментів

4 979,6 тис. грн, які тернополянам не дозволено купляти самостійно в аптеках (наркотичні та психотропні речовини), друге – капітальні видатки (2 943,5 тис. грн), третє – предмети та матеріали (1 720,9 тис. грн) (рис. 1.).

Згідно з даним звітом лідером із зібраних благодійних пожертв, внесків, грантів та дарунків у Тернополі є КЗ ТОР «Тернопільська університетська лікарня», якою було зібрано 4 333 тис. грн, КУ ТОР «Тернопільський обласний клінічний онкологічний диспансер» – 1 566,6 тис. грн, КЗ ТОР «Тернопільський обласний клінічний перинатальний центр «Мати і дитина» – 1 359,8 тис. грн, КУТОР «Микулинецька обласна фізіотерапевтична лікарня реабілітації» – 1 116,8 тис. грн, та КУТОР «Обласний центр профілактики і боротьби зі СНІДом» – 833 тис. грн. (рис. 2). Інші медичні центри отримали допомоги в межах 200–300 тис. грн.

Якщо порівнювати з попередніми роками, то розмір благодійних внесків суттєво зменшився, це можна пояснити високою збіднілістю населення у зв'язку з інфляцією у державі. Відповідно до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» примушування до сплата таких внесків є незаконні, оскільки в даному законі під благодійною діяльністю розуміють добовільну особисту та/або майнову допомогу, що не передбачає одержання благодійного прибутку

Рис. 2. Обсяг зібраних благодійних пожертв, внесків, грантів та дарунків у Тернополі медичними закладами за січень–червень 2016 р., грн.

Бюджетне фінансування закладів охорони здоров'я справді є недостатнім для надання якісних та в повному обсязі медичних послуг. Благодійні внески можуть покривати нестачу необхідних коштів, а також

призвести до непрозорих корупційних схем, для запобігання яким необхідно вимагати від керівництва медичного закладу підтверджуючі документи про наявність потрібного благодійного фонду та свідоцтво про його державну реєстрацію.

Скобляк Тетяна

*Тернопільський національний
економічний університет*

СВОБОДІ СЛОВА: БУТИ ЧИ НЕ БУТИ? АБО ПРО БЮДЖЕТНЕ ФІНАСУВАННЯ МІСЦЕВИХ ЗМІ

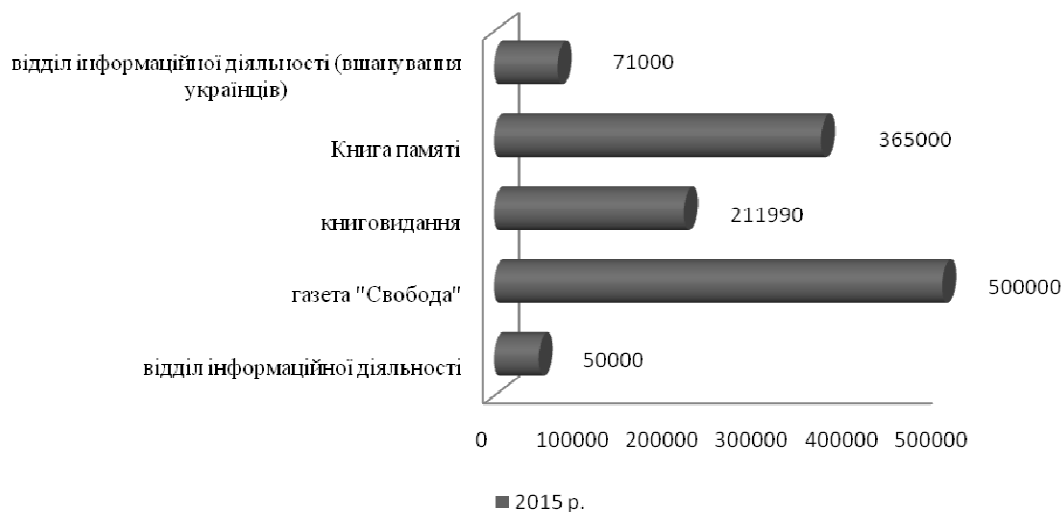
«Вільна преса буває хорошою чи поганою,
це правда. Але ще більша правда те, що
невільна преса буває тільки поганою».
Альбер Камю

Україна вже не та, що була колись. Мені пощастило народитись у вільній державі, але ще занадто молодій для того, аби бути процвітаючою. Я щаслива, що моя країна намагається змінюватись, покращуватись і горджусь тим, що це, в основному, завдяки свідомим громадянам, а не успішному уряду. Ми давно зрозуміли, що на це сподіватись марно або принаймні дуже довго. Все починається з малого. Зміни запроваджуюся на найвищому – державному рівні, але результати їхньої діяльності (якщо вони справді є) ми можемо побачити на місцях, до прикладу області.

Аналізуючи «свіжі» реформи в дії мою увагу привернула «Реформа роздержавлення комунальних друкованих ЗМІ». Спочатку я засумнівалася в доцільності даного законопроекту. Але уважно проаналізувавши дані виникло питання: «А чому б і ні?». Коли газета приватна, вона позбавлена прив'язаності до влади і може висвітлювати не лише багатогранну діяльність державних службовців, а й приховану бездіяльність. Що ж до питання про рентабельність приватної газети, то так перспектива не весела – виживуть сильніші. Редакції зможуть втриматись на ринку, коли будуть висвітлювати правдиву, а головне потрібну та цікаву для громадян інформацію. До того ж не малий відсоток прибутку газетних видавництв становлять доходи від розміщення реклами, а саме за попередніми оцінками це до 40%. Та все ж контрольні 60% прибутку – за тиражем, тобто за вибором громадян (зі щорічного аналітичного звіту «Світові тенденції у пресі» (World Press Trends), який був оприлюднений 13 червня 2016 р. Всесвітньою Асоціацією Видавців Газет та Новин (World Association of Newspapers and News Publishers, WAN-IFRA)).

Реформа з роздержавлення в Україні проводиться у два етапи: перший – протягом одного року з дня набрання чинності цим законом (2016 р.), а другий – протягом наступних двох років (2017–2018рр.). На першому етапі вже 9 районних видань Тернопільської області і 1 обласне видання зголосились на приватизацію. Оскільки завдання полягає у дослідженні виконання обласного бюджету, то до прикладу можу привести лишу одне видання, яке має статус обласної газети – «Свобода». Але це і так достатньо яскравий приклад. Я вважала, що газетам важко буде розпрощатись з органом влади як співзасновником, а саме з численними дотаціями. Та ситуація зі «Свободою» дещо інша: весь колектив редакції підтримує приватизацію, а от співзасновники, а саме Тернопільська обласна державна адміністрація та Тернопільська обласна рада, не спішать прощатися з виданням. І не зважаючи на процес збору необхідних документів для роздержавлення, з обласного бюджету у 2016 р. виділено 300 000 грн. на діяльність газетного видання.

Також хочу звернути увагу на фінансування видавничої діяльності з боку обласної ради, а саме в її доцільності. ТОДА щороку витрачає 1 197 990 грн. (звіт за 2015р.) бюджетних коштів на діяльність відділу інформаційної діяльності (рис. 1).

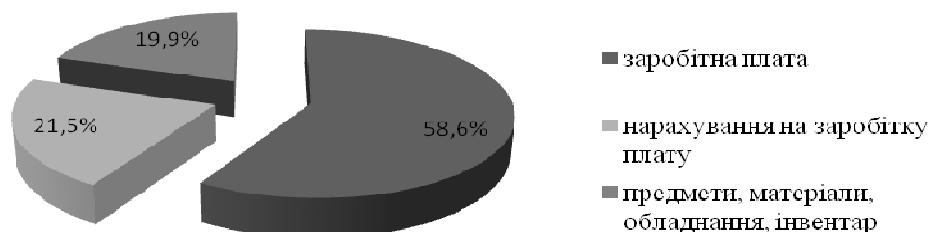

Рис. 1. Касові видатки загального фонду обласного бюджету за 2015 р. відділу інформаційної діяльності ТОДА

Аналіз звіту про використання коштів обласного бюджету Тернопільської області дозволив констатувати, що близько 42% загального обсягу фінансування інформаційної діяльності або 500 000 грн. у 2015 р. виділено на газету «Свобода», фінансування друкованого видання «Книга пам'яті» – 65 000 грн., книговидання – 211 990 грн.

Необхідно зазначити, що лівова частка коштів обласного бюджету на фінансування газети «Свобода» спрямована на оплату праці

журналістів (рис. 2). Останні ж не мотивовані покращувати якість видання, оскільки не залежать від кількості передплатників. Таким чином, редакції державних та комунальних друкованих ЗМІ в переважній більшості можуть не перейматися якістю поширюваного ними контенту – адже зменшення аудиторії зовсім не позначиться на їхніх доходах.

Рис. 2. Структура видатків обласного бюджету на фінансування газети «Свобода» у 2015 р.

Але чи є це доцільним? Уся інформація подана на сайті, на якому інформація є широкодоступною та безплатною, і до того ж приватні видання самі оцінять діяльність ТОДА з позиції незалежного експерта. Зважаючи на постійний дефіцит бюджетних ресурсів та постійно зростаючі потреби у фінансових ресурсах місцевого господарства необхідність багатотисячного фінансування місцевої преси видається абсурдним. Тим більше, що доступ громадян до сайтів органів влади є безкоштовним, тоді як за друковані ЗМІ потрібно платити.

Таким чином, в умовах, коли основним джерелом фінансування преси є кошти місцевої влади, вона ніколи не наважиться критикувати владу, яка її фінансує. То чи бути свободі слова? Відповідь на це питання ми зможемо дати по закінченні реформи у 2019 р.

Сліпець Катерина

Тернопільський національний економічний університет

ОЦІНКА БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ СФЕРИ ОСВІТИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

«Українська нація наукою й освітою приростати буде» – саме так вважав відомий в Україні та й за її межами учений С.І.Юрій [1, с. 12]. В усьому світі освіта розглядається як головний фактор соціально-

економічного прогресу, оскільки найважливішою цінністю та основним капіталом сучасності є людина.

Разом з тим, міжнародні порівняння й рейтинги показують, що рівень освітніх послуг в Україні є недостатнім; не повністю реалізуються програми розвитку освіти, ускладнюються й сповільнюються процеси її реформування. На розвиток освіти спрямовуються обмежені обсяги фінансових ресурсів, що не сприяє накопиченню людського капіталу. Так, видатки на освіту у 2013 р. склали 20,86% загальних видатків зведеного державного бюджету, у 2014 р. – 19,14%, 2015 р. – 16,8% [2]. Як бачимо, видатки Зведеного бюджету України на сферу освіти упродовж останніх 3 років мали тенденцію до спаду. Однією з вагомих причин такої ситуації є, наприклад, скорочення кількості дошкільних навчальних закладів країни з 15,01 тис. у 2014 до 14,8 тис. у 2015 р. Спостерігається також зменшення кількості відвідувань дітей з 1294,2 тис. до 1291,2 тис. дітей в аналізований період [3].

Що стосується фінансування сфери освіти на регіональному рівні Тернопільської області, то не відслідковується сталої тенденції. Так, питома вага видатків на освіту в загальній сумі видатків склала 36,2% у 2013 р., 32,6% – у 2014 р. та 36,2% – у 2015 р. Якщо аналізувати видатки на освіту за основними статтями, то бачимо збільшення видатків на дошкільну освіту. Якщо в 2013 р. обсяг таких видатків становив 262 млн. грн., то в 2015 р. він дорівнював 349,9 млн. грн., або в 1,3 рази більше (табл. 1). Така ситуація була зумовлена тим, що у Тернопільській області кількість дошкільних навчальних закладів з 2013 по 2015 рр. зросла на 14 і становить 577 одиниць, також спостерігається збільшення кількості дітей з 31351 до 31769 осіб [4].

Разом з тим має місце тенденція до скорочення загальноосвітніх навчальних закладів Тернопільської області з 2013/2014 по 2015/2016 навчальні роки з 855 до 837, що спричинило і зменшення кількості учнів з 107,9 тис. осіб до 106,3 тис. осіб. Така ситуація зумовлена політикою держави, спрямованою на оптимізацію кількості шкіл, особливо сільських, внаслідок затяжної економічної кризи й обмеженості фінансових ресурсів [4].

Найвагомішою статтею видатків у сфері освіти є видатки на загальну середню освіту. У 2015 р. їх питома вага склала 66,6%, що дало змогу 10,0 тис. випускникам отримати свідоцтво про базову загальну середню освіту та 5,9 тис. випускникам отримати атестат про повну загальну середню освіту. Завдяки фінансуванню спеціалізованих шкіл-інтернатів, яких на початок 2015/16 навчального року в області налічувалось 9, загальноосвітніх шкіл-інтернатів та 6 спеціальних шкіл, дало змогу навчатись та перебувати відповідно 2,2 тис. та 1,0 тис. дітей.

Спостерігається зростання з 2013 по 2015 рр. питомої ваги видатків на фінансування професійно-технічної освіти з 7,8% до 9,0% відповідно. Це дало змогу працювати в області 23 професійно-технічним навчальним закладам, та навчатись 10,4 тис. учням.

У 2015 р. видатки на фінансування вищої освіти Тернопільської області становили 146,24 млн. грн., що на 8,39 млн. грн. більше ніж 137,85 млн. грн. у 2014 р. Це дало змогу у 2015/16 навчальних роках працювати 20 вищим навчальним закладам різних рівнів акредитації і навчатись 40,7 тис. студентам. В даний період ВНЗ I–II рівнів акредитації закінчили 2,4 тис. осіб, а ВНЗ III–IV рівнів акредитації – 8,4 тис. осіб.

Найбільшу частку серед випускників ВНЗ I–II рівнів акредитації склали фахівці із галузі знань «медицина» (30,9%), ВНЗ III–IV рівнів акредитації – «економіка та підприємництво» (33,7%). Проте, лише 16,0% (1,7 тис.) із загальної кількості випускників отримали направлення на роботу [4].

Таблиця 1

Структура видатків місцевого бюджету Тернопільської області на освіту за 2013–2015 рр.

Видатки	2013 р.		2014 р.		2015 р.	
	Сума (млн. грн.)	% до заг. суми	Сума (млн. грн.)	% до заг. суми	Сума (млн. грн.)	% до заг. суми
Дошкільна освіта	262,00	14,1	284,17	14,7	349,91	15,1
Загальна середня освіта	1251,26	67,5	1286,14	66,7	1540,32	66,6
Загальноосвітні навчальні заклади	1162,87	92,9	1194,42	92,9	1425,93	92,6
Загальноосвітні спеціалізовані та спеціалізовані школи-інтернати	88,39	7,1	91,72	7,1	114,39	7,4
Професійно-технічна освіта	144,06	7,8	153,01	7,9	207,86	9,0
Вища освіта	136,85	7,4	137,85	7,2	146,24	6,3
Вищі заклади освіти I та II рівнів акредитації	102,40	74,8	103,76	75,3	110,63	75,6
Вищі заклади освіти III та IV рівнів акредитації	34,45	25,2	34,09	24,7	35,61	24,4
Післядипломна освіта	9,25	0,5	10,05	0,5	9,85	0,4
Інші видатки на освіту	51,12	2,8	56,28	2,9	59,47	2,6
Разом	1854,54	100,0	1927,50	100,0	2313,65	100,0

Примітка. Розраховано автором за даними джерела [6].

Основною проблемою працевлаштування випускників вищих навчальних закладів та працездатного населення на ринку праці Тернопільщини є недостатня кількість вільних робочих місць і вакантних посад з гідними умовами та оплатою праці. Так, на одне вільне робоче місце припадає 13 безробітних, що ускладнює вибір потенційному роботодавцю [5].

Сьогодні можна констатувати, що інтерес випускників вищих навчальних закладів до післявузівської професійної освіти й отримання наукового ступеня зростає – збільшується загальна кількість аспірантів, кількість захистів дисертаційних досліджень. Все це є переконливим доказом життєстійкості та прогресивності системи післявузівської професійної освіти. Так, загальна кількість аспірантів з 2013 р. по 2015 р. зросла з 377 до 439 осіб. Також спостерігається збільшення кількості докторантів упродовж останніх трьох років з 17 до 24 особи [4].

Аналізуючи ситуацію в освітній сфері, можна зробити висновок про недосконалість механізму її фінансування, що призвело до зниження якості освітніх послуг. Це пов'язано з недостатнім фінансуванням держави, неефективним розподілом наявних ресурсів та недостатньою диверсифікацією джерел фінансування. Особливу роль повинна відігравати система управління та контролю за діяльністю бюджетних установ щодо ефективності використання фінансових ресурсів держави. Для поліпшення становища, що склалося, політику фінансування освіти потрібно формувати відповідно до соціально-економічної доцільності здійснених бюджетних видатків та поєднання вітчизняного й світового досвіду. Це в свою чергу сприятиме вихованню всебічно освіченої особистості, з притаманним їй системним світоглядом і логічним мисленням, знання та навички якої відповідатимуть профілю її діяльності.

Література:

1. Економічні проблеми XXI століття: міжнародний та український виміри / За ред. С.І.Юрія, Є.В. Савельєва. – К.: Знання, 2007. – 595 с.
2. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Офіційний сайт Головного управління статистики у Тернопільській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.te.ukrstat.gov.ua/>.
5. Офіційний сайт Тернопільського регіонального центру зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/ter/control/uk/index>.
6. Офіційний сайт Тернопільської ОДА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oda.te.gov.ua/>.

**Конкурс публікацій студентів і молодих вчених на тему:
«ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ БЮДЖЕТУ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ»**

IV етап (1 грудня 2016 р.)

Баранець Ярослав

*Тернопільський національний
економічний університет*

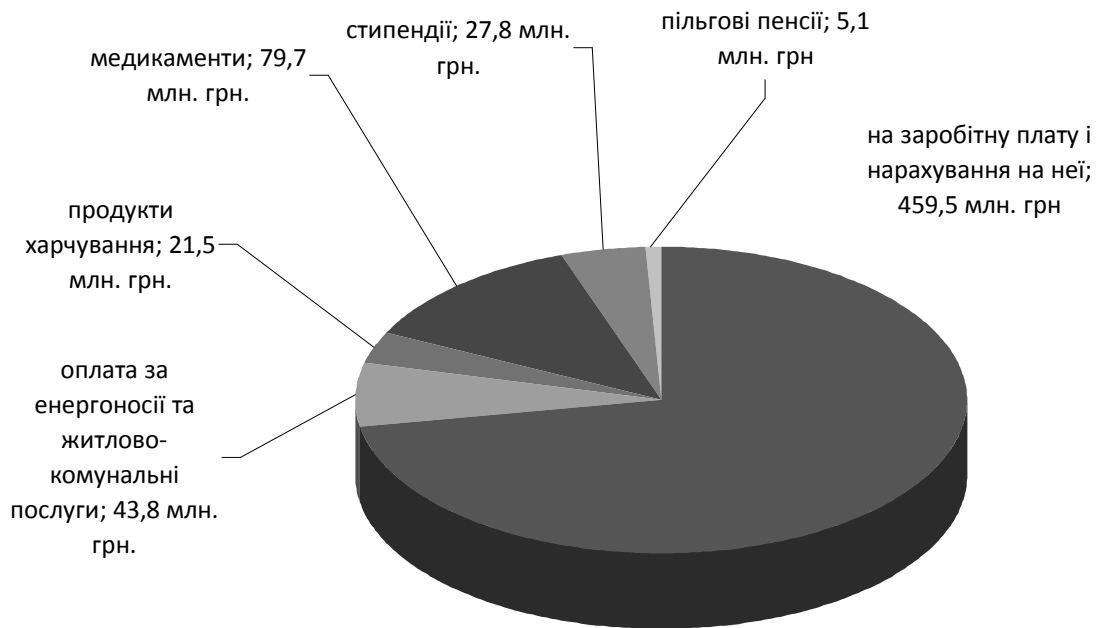
**ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ
БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ – ОДНЕ З ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ
ВИКОНАННЯ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ
ОБЛАСТІ**

Робота, яка проводиться в питаннях прийняття та виконання обласного бюджету яскраво відображена в рішенні Тернопільської обласної ради від 4 січня 2016 р. №38 «Про обласний бюджет на 2016 рік» та в 7, прийнятих на сесіях обласної ради в 2016 р., рішеннях про внесення змін до обласного бюджету.

Прийняті рішення спрямовані на розвиток позитивних процесів в соціально-економічному розвитку області, направлені на вжиття заходів по збільшенню надходжень в обласний бюджет Тернопільської області доходів, посилення контролю щодо раціонального та ефективного використання бюджетних коштів.

Загальний обсяг видатків обласного бюджету Тернопільської області на 2016 р. із врахуванням трансфертів з державного бюджету був визначений в сумі 4407,0 млн.грн. в тому числі обсяг загального фонду склав 4313,3 млн.грн., спеціального фонду – 93,7 млн.грн. Обсяг трансфертів з державного бюджету, який розподілений районним та міським (міст обласного значення) становив 3213,1 млн.грн. Видатки за 9 місяців поточного року загального фонду з урахуванням міжбюджетних трансфертів склали 3423,3 млн.грн.

Для галузей соціально-культурної сфери із загального обсягу видатків на заробітну плату з нарахуваннями на неї направлено 459,5 млн.грн., оплату за спожиті бюджетними установами енергоносії та житлово-комунальні послуги 43,8 млн.грн., продукти харчування – 21,5 млн.грн., медикаменти – 79,7 млн.грн., стипендії – 27,8 млн.грн., пільгові пенсії – 5,1 млн.грн. (рис. 1).

Рис. 1. Порівняльна характеристика видатків на галузі соціально-культурної сфери Тернопільської області

Передбачені кошторисними призначеннями видатки бюджетних установ своєчасно профінансовані, забезпечено у встановлені терміни виплати заробітної плати. Цьому в повній мірі сприяла робота обласної ради, яка відповідно до наданих Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Бюджетним кодексом України повноважень розгляду та затвердження щоквартальних звітів про виконання обласного бюджету, проведення їх аналізу, на підставі чого ухвалювались рішення, спрямовані на забезпечення ефективного використання коштів обласного бюджету.

Незважаючи на певні складнощі в умовах обмежених фінансових ресурсів на відміну від попередніх років, в яких основною проблемою обласного бюджету у плануванні його видатків, була покладена доцільність підтримання сформованої мережі бюджетних установ та комунальних підприємств. У 2016 р. вдалося знайти можливості додаткового збільшення бюджетних асигнувань і спрямувати їх на фінансування ряду найбільш необхідних, соціально-значимих видатків.

За рахунок коштів обласного бюджету в 2016 р. вирішувались питання фінансової підтримки окремих громад. Це стосується закладів соціально-культурної сфери в Монастириському, Козівському, Бережанському, Буцацькому та Чортківському районах, яким надано понад 2,5 млн.грн. субвенцій. Також передбачено і спрямовано в 2016 р.

на співфінансування з обласного бюджету органам місцевого самоврядування області 2,8 млн.грн.

На підтримку фінансово-господарської діяльності підприємств та установ спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Тернопільської області (комунальне автотранспортне підприємство, Тернопільське обласне комунальне підприємство «Фірма «Тернопільавтотранс», Тернопільське обласне виробничо-торгове аптечне об'єднання), з обласного бюджету в 2016 р. спрямовано 4,3 млн.грн.

При внесенні змін до обласного бюджету на 2016 р. враховано спрямування коштів на життєво-необхідні для населення області цілі, а саме:

- комунальній установі Тернопільської обласної ради «Тернопільська обласна дитяча клінічна лікарня» для придбання медичного обладнання і предметів довгострокового користування виділено 4,2 млн.грн.;

- комунальній установі Тернопільської обласної ради «Тернопільський обласний клінічний онкологічний диспансер» виділено 1,1 млн.грн. для закупівлі джерел іонізуючого випромінювання та проведення робіт по їх заміні;

- субвенція обласному бюджету Львівської області в сумі 0,3 млн.грн. для лікування хворих з серцево-судинними захворюваннями жителів Тернопільської області у Львівській обласній клінічній лікарні;

- на фінансову підтримку осіб, які брали участь в антитерористичній операції та членів сімей загиблих під час проведення антитерористичної операції у рамках відповідних обласних програм та заходів спрямовано 2,2 млн.грн., оздоровлення дітей – 5,7 млн.грн.

В 2016 р. вдалося в певній мірі забезпечити фінансове обґрунтування інвестиційного розділу програми соціально-економічного розвитку області на 2016 р.

В обласному бюджеті передбачено і спрямовано:

- видатки в сумі 10,0 млн.грн. на співфінансування проектів, що фінансуються з державного фонду регіонального розвитку;

- субвенція 16 районним бюджетам та 5 бюджетам об'єднаних територіальних громад в сумі 28,0 млн.грн. на придбання шкільних автобусів для перевезення дітей, що проживають у сільській місцевості (на даний час вже придбано 31 автобус);

- субвенція 16 районним бюджетам та усім бюджетам об'єднаних територіальних громад в сумі 10,0 млн.грн. на оснащення опорних освітніх закладів сучасною матеріально-технічною базою (засобами навчання, навчальними комп'ютерними комплексами та мультимедійним обладнанням, впровадження енергозберігаючих технологій, тощо).

При затвердженні звіту про виконання обласного бюджету за 2015 р. обласна рада рекомендувала управлінням освіти і науки, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту обласної державної адміністрації розглянути питання і підготувати пропозиції щодо оптимізації мережі бюджетних установ та одержувачів бюджетних коштів з метою збільшення фінансування провідних напрямків діяльності. Нажаль, процес триває досі без належних висновків щодо реалізації системних напрямків удосконалення і формування оптимальної мережі бюджетних установ.

Посиленої уваги із сторони місцевих органів влади, головних розпорядників бюджетних коштів на даний час вимагає робота пов'язана із затвердженням бюджетного 2016 р. та формуванням бюджету 2017 р. і включає в себе здійснення комплексу заходів, направлених на економію бюджетних коштів та раціональне їх використання, оскільки складання і затвердження реальних та збалансованих показників місцевих бюджетів є запорукою ефективного управління бюджетними коштами і відповідно якісного виконання місцевими органами влади своїх повноважень.

Грема Катерина

*Тернопільський національний
економічний університет*

СТРАТЕГІЯ Є, ЧИ БУДУТЬ РЕЗУЛЬТАТИ?

Малий та середній бізнес сьогодні – це соціально-економічний фундамент, без якого не може розвиватися будь-яка держава. Розвиток малого та середнього підприємництва є найважливішим чинником забезпечення зайнятості та створення робочих місць, наповнення ринку новими товарами та послугами, ефективного використання місцевих сировинних ресурсів, а також чинником, що визначає добробут населення.

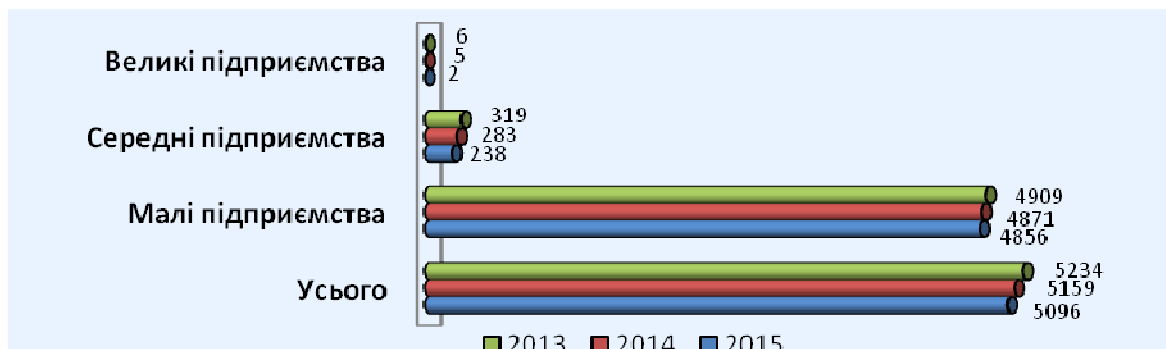
Останнім часом за дуже незрозумілих причин ставлення до підприємців в Україні є неоднозначним. А що буде у випадку, коли мінімальна заробітна плата зросте удвічі з 1 січня 2017 р.? Чи продовжать функціонувати підприємства? Чи зможу я знайти собі роботу в Україні, чи, як свідчать сьогоднішні реалії, поїду закордон?

Для того щоб країна досягла значних успіхів в економічному поступі, треба створити умови для розвитку малого та середнього бізнесу. А що ж робить наша влада, щоб забезпечити сприятливе середовища для функціонування суб'єктів малого та середнього підприємництва?

Побувавши на публічному звітуванні головних розпорядників коштів обласного бюджету, а саме департаменту економічного розвитку, інвестиційної діяльності та міжнародного співробітництва, мала можливість ознайомитись зі звітом про використання коштів на виконання регіональної програми розвитку малого і середнього підприємництва. Здивував мене той факт, що при такій добре продуманій Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва Тернопільської області на 2016-2020 рр., в дійсності мало що було реалізовано. Як вказано у звіті за III квартал 2016 р., проводилися семінари, наради, конференції для обговорення різних проблемних питань, загалом фактичні обсяги фінансування яких склали 34302,54 грн. Також, із загального фонду обласного бюджету було витрачено 34992,10 грн. на придбання канцелярських товарів, виготовлення переносної таблички, поліграфічних послуг та ін. На вашу думку, це велика сума чи ні?

А як же стратегія розвитку? Як операційні цілі? А де реальна розбудова інфраструктури підтримки МСП в регіоні? Де реальне сприяння виходу МСП на нові ринки?

Не дивно, що кількість підприємств малого та середнього бізнесу щороку зменшується (рис. 1).

Рис. 1. Кількість підприємств в Тернопільській області за їх розмірами у 2013–2015 рр., од.

Примітка. Складено автором на основі статистичних даних Головного управління статистики в Тернопільській області щодо діяльності підприємств.

Для прикладу, в 2015 р. в Тернопільській області перестало функціонувати 63 підприємства, майже всі вони стосуються малого та середнього бізнесу. Кількість зайнятих працівників на підприємствах зменшилась на 1848 осіб, а це, умовно кажучи, ціле селище міського типу Козлів Тернопільської області лишилося без роботи. Такі дані свідчать про те, що саме сектор МСП забезпечує зайнятість в регіоні.

На публічному звітуванні хтось промовив таку фразу: «Є різні способи досягнення цілей... Якщо хотіти щось зробити – можна придумати!». Тому, варто задуматися, можливо наступні 35 тисяч

доцільно витратити більш ефективно і отримати реальний позитивний результат? Що ж, почуємо про досягненні цілі тепер у грудні на звітуванні про використання коштів обласного бюджету за 2016 р.

Висновки робити вам, а я все ж надіюсь, що в моїй країні відбудуться зміни, і не доведеться пакувати рюкзак.

Анатолій Лесик

*Тернопільський національний
економічний університет*

ЯК ВПЛИВАЮТЬ ВИДАТКИ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ НА РОЗВИТОК ТУРИЗМУ?

Кожного року з обласного бюджету певна сума коштів виділяється для розвитку туризму. Такі видатки спрямовують на виконання Програми розвитку туризму в Тернопільській області на 2016–2020 рр., яка затверджена рішенням Тернопільської обласної ради №111 від 03.03.2016 (далі – Програма).

Програмою визначено, що пріоритетними видами туризму в області, які історично сформувались і потребують подальшого комплексного розвитку є: релігійно-паломницький, культурно-пізнавальний, пригодницький і тематичний. За визначенням Всесвітньої туристської організації вони входять до основних напрямків розвитку туризму у XXI столітті. На I етапі реалізації програми (2016–2018 рр.) планується реалізувати заходи за такими напрямками:

- створення сприятливих нормативно-правових, організаційних та економічних умов для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в туристичну і курортну сфери;

- розбудова туристично-обслуговуючої, торгівельно-сервісної та інформаційно-довідкової інфраструктури вздовж основних автомобільних шляхів і транспортних центрів;

- забезпечення раціонального й ефективного використання природних, рекреаційних, історико-культурних туристичних ресурсів;

- підвищення якості і розширення асортименту туристично-рекреаційних послуг.

Впродовж 3 кварталу відділом туризму було здійснено видатків на суму 207,6 тис. грн. Як видно зі звіту цього розпорядника коштів, найбільше бюджетних асигнувань було використано на сприяння та проведення XVII Всеукраїнського фестивалю лемківської культури

«Лемківська ватра», який проводився у м. Монастириську – 42,7 тис. грн. (рис. 1).

Рис. 1. Обсяги витраток відділу туризму Тернопільської ОДА на заходи у 3 кварталі 2016 р., тис. грн.

Варто зазначити, що заходи, які підтримувалися за рахунок коштів обласного бюджету були разовими, вони, на мою думку, не мали довгострокового ефекту на розвиток туризму в області. Більше того, дуже складно дати відповідь на питання, яким чином підтримка заходів, наведених у звіті відділу туризму та зображених на рис. 1 мала відношення до пріоритетних напрямків (1 етапу) розвитку туризму наведених у відповідній Програмі.

Для проведення цих заходів найбільше коштів було використано на придбання друкованої та поліграфічної продукції – більше 80 тис. грн, оренду звукового й світлового обладнання – 38,7 тис. грн, пальне – 14,9 тис. грн, транспортні послуги – 9,0 тис. грн. На мою думку, придбання перелічених товарів і послуг мало дуже опосередковане відношення для досягнення завдань, визначених у Програмі, відтак можна сумніватися у їхній високій результативності.

Цінність витраток на розвиток туризму полягає в спрямуванні на одержання синергетичного ефекту від системного поєднання з заходами, які реалізують суб'єкти підприємництва, громадські організації та наукові установи. Втім у Програмі не передбачено співфінансування заходів з небюджетних джерел. Відтак на бюджет покладено витратки, спрямовані на підтримку та створення сприятливих умов для розвитку туристичного

бізнесу без фінансової участі його представників. Це значно ускладнює раціональне формування необхідних заходів та їхній успішній реалізації.

Програмою передбачено, що її реалізація передбачатиме:

– збільшення обсягів реалізації туристичних та супутніх послуг до 900 млн. грн.;

– залучення в туристично-рекреаційну галузь області не менше як 500 млн. грн. коштів інвесторів;

– збільшення кількості робочих місць, створених у туристично-рекреаційній галузі та суміжних сферах діяльності, до 8,5 тис;

– зростання обсягів платежів до бюджетів різних рівнів до 100 млн. грн.;

– збільшення потоку туристів в область до 2,5 млн осіб.

У звіті про використання коштів відділу туризму відсутня інформація про прогрес у досягненні визначених результатів. Це не дає змоги оцінити справжню ефективність видатків на розвиток туризму. Відтак платники податків не можуть дізнатися, який результат від здійснених видатків обласного бюджету на розвиток туризму.

Митник Надія

*Тернопільський національний
економічний університет*

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

«Потреба в освіті для народу також
природна, як потреба дихати»

Л. Толстой

Одне з важливих питань сьогодення, якісна освіта, яка у майбутньому допоможе реалізувати найуспішнішу кар'єру кожного студента.

У даний період існує безліч як приватних так і державних вузів, професійно-технічних училищ, інститутів, академій, тощо. Та чи ефективно використовують бюджетні кошти заклади освіти, можливо дані фінансові ресурси варто спрямувати у більш перспективні напрямки.

Станом на 2016 р. у Тернопільській області налічується 15 професійних закладів освіти різних форм, у яких навчається понад 4907 студентів. Аналізуючи професійну технічну освіту Тернопільської області, я звернула увагу на проблеми підбору спеціальностей та їх фінансування. Для прикладу візьмемо Зборівський коледж

Тернопільського національного технічного університету. На мою думку, він «універсальний». Чому?

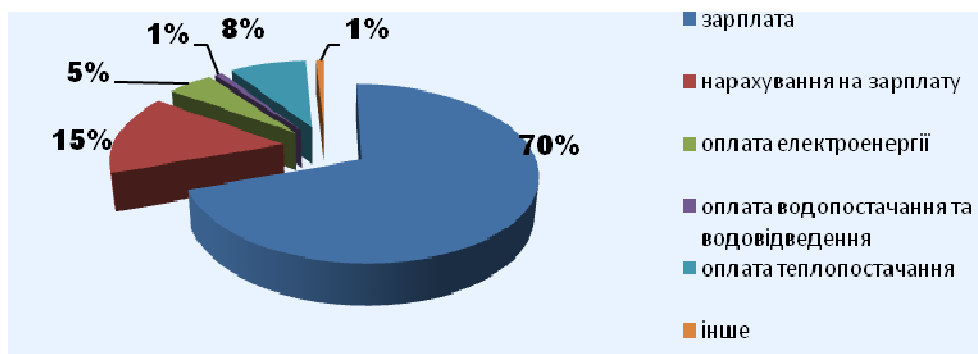
Переглядаючи на сайті вузу спектр спеціальностей, я зрозуміла, що випускниками цього коледжу є майбутні інженери, будівельники, працівники СТО (одним словом техніки), а також і провідні економісти, менеджери та бухгалтери. Проте, це ще не все: офіціанти, бармени та кухарі, теж є його гордістю. І «найважливіші професії» сьогодення: оператор комп'ютерного набору, продавець продовольчих товарів, касир торгового залу.

Незважаючи на такий великий спектр професій, у даному закладі навчається 227 студентів, на яких припадає 85,5 штатних одиниць працівників. Отож, персонал займає $\frac{1}{4}$ від усього наповнення професійно-технічного училища.

Чи варто фінансувати та витратити 2 901 791 грн. з обласного бюджету на навчання студентів, у даних умовах?

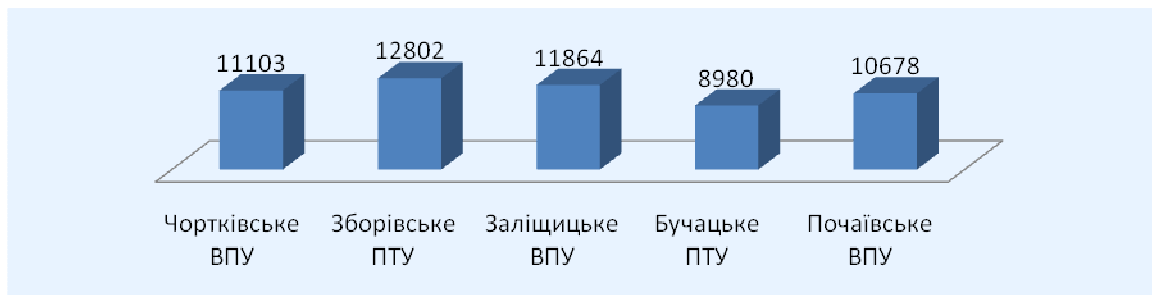
На мою думку, ні!!! В першу чергу необхідно оптимізувати витрати та задуматись над затребуваністю певних спеціальностей, саме в даному регіоні, та й в загальному по області.

У Зборівському коледжі Тернопільського технічного національного університету найбільша частка витрат загального фонду обласного бюджету Тернопільщини припадає саме на заробітну плату – 1 674 120 грн. та надбавку до заробітної плати – 361 383. Видатки на оплату електроенергії рівні 120 000 грн., на водовідведення та водопостачання коледж витрачає 21 508 грн., а на оплату послуг (крім комунальних) – 11 818 грн.

Рис. 1. Витрати загального фонду Тернопільського обласного бюджету на потреби Зборівського ПТУ, грн.

Переглядаючи витрати на 1 студента у I півріччі 2016 р. варто відзначити що Зборівський коледж входить до лідируючих по цій позиції, сума цих витрат рівна 12 802 грн., також лідером є Заліщицьке ПТУ та Чортківське ПТУ. Проте, є заклади які дещо економлять на витратах, що дає підстави задуматись, над тим, що все ж таки їх можливо оптимізувати.

Рис. 2. Витрати на 1 студента у I півріччі 2016 р., грн.

Аналізуючи якість освіти, на мій погляд, якщо коледж технічний, то чи варто розпорозуватись на економічні спеціальності, а тим більше на офіціантів. Варто виховувати працівників своєї справи у одному напрямку, якщо це технічний коледж, то і відповідно технічні напрями освіти.

Слід звернути увагу на якість підготовки спеціалістів у таких «універсальних» та вузькоспеціалізованих освітніх закладах у Тернопільській області. Основним завданням є перегляд і обґрунтоване, проаналізоване рішення про необхідність певних спеціальностей та їх розвитку і фінансування в загальному та у даному коледжі зокрема.

Відповідно до вище зазначеного, професійно технічна освіта має відповідати напрямкам: технічна, харчова, економічна, тощо. На основі цього потрібно забезпечити ефективну маркетингову та фінансову політику, а також використання внутрішніх резервів та самофінансування закладів, що забезпечить необхідний рівень освітніх послуг.

Давайте створимо умови для якісної освіти та ефективного спрямування бюджетних коштів у науку!

Невідома Діана

Тернопільський національний економічний університет

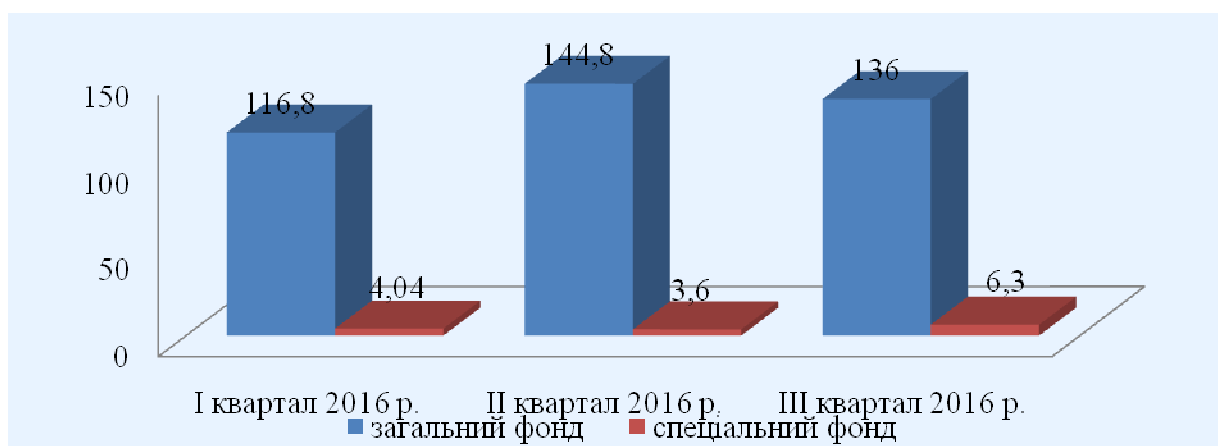
БАЖАННЯ ЛІКУВАТИСЯ – КРОК ДО ОДУЖАННЯ. ВИДАТКИ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я

«Діагностика досягла таких успіхів,
що здорових людей практично не залишилося»
Бертран Расселл

Аналіз структури видатків місцевих бюджетів Тернопільської області за функціональною класифікацією показує їх однозначну соціальну спрямованість, що притаманно всім місцевим бюджетам

України. Доволі висока питома вага видатків на соціальну сферу є позитивною для суспільства, адже в майбутньому це приведе до вирішення питань соціально-економічного розвитку та позитивних тенденцій у суспільстві.

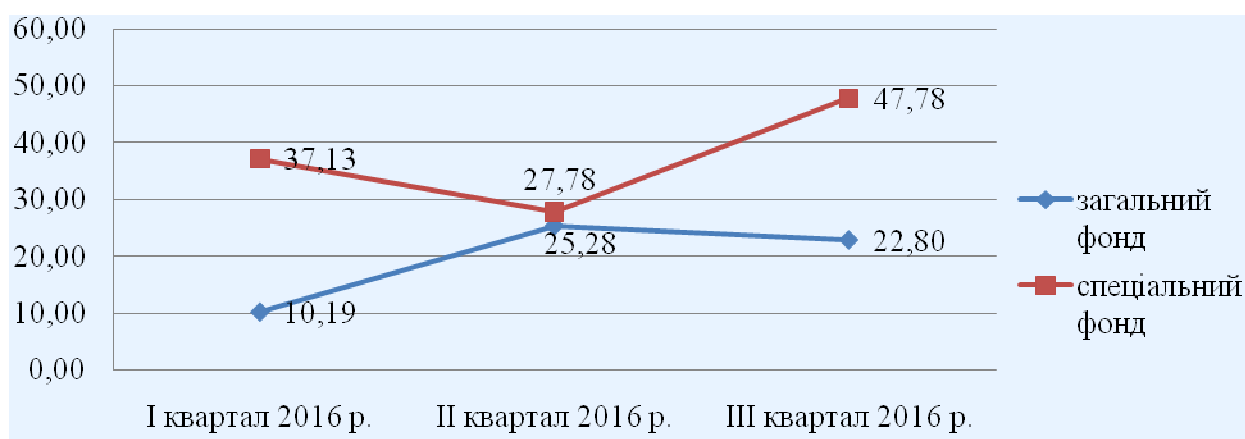
Проаналізувавши видатки обласного бюджету Тернопільської області на охорону здоров'я за 9 місяців 2016 р., можна відмітити, що найбільша сума видатків зафіксована у II кварталі 2016 р., а саме – 148,4 тис. грн. (рис.1). У III кварталі видатки скоротилися на 4,11% або ж на 6,1 тис. грн. Також 64,6% коштів отриманих від надходження благодійних внесків, грантів та дарунків направлено на закупівлю медикаментів, а 15,9% на капітальні видатки.

Рис. 1. Динаміка видатків обласного бюджету Тернопільської області на охорону здоров'я, тис. грн.

Примітка. Складено на основі [1; 2; 3; 4; 5; 6].

У структурі видатків на охорону здоров'я обласного бюджету Тернопільської області основну частку за три квартали 2016 р. становили видатки на заробітну плату – 51,24% (за оцінкою ВООЗ, якщо питома вага заробітної плати в структурі витрат на охорону здоров'я становить більше 30%, то це свідчить про відсутність процесу відтворення галузі), субсидії та поточні трансферти – 0,97%, нарахування на заробітну плату – 11,14%. Такий розподіл видаткової частини місцевих бюджетів суттєво знижує можливість «втручання» органів управління на місцях у бюджетний процес, адже більшість цих видатків – це захищені видатки. Питома вага видатків на медикаменти за 9 місяців 2016р. становила 20,7% (рис. 2) і тільки 2,3% на продукти харчування.

Рис. 2. Питома вага видатків на медикаменти у загальній сумі видатків на охорону здоров'я обласного бюджету Тернопільської області, %

Бюджетне фінансування КЗ ТОР «Тернопільська університетська лікарня» становить 20,2% усіх видатків, КУ ТОР «Тернопільська обласна дитяча клінічна лікарня» – 8,8%. Найменше ж фінансується Обласна організація Товариства Червоного Хреста України – 0,005% усіх видатків області. До того ж Міністерство охорони здоров'я України виступає за скасування державного фінансування патронажної служби ТЧХУ з початку 2017 р. Дане рішення вважаю недоцільним, оскільки саме в період 2013–2016 рр. Товариство працює в особливому режимі. Створено загони швидкого реагування для надання допомоги постраждалим під час громадського неспокою. ТЧХУ зосереджує роботу на наданні допомоги постраждалим і переміщеним особам із зони збройного конфлікту, а також продовжує допомагати вразливим категоріям населення. Також розвивається напрямок діяльності Товариства з психосоціальної допомоги.

Література:

1. Звіт управління охорони здоров'я про касові видатки загального фонду обласного бюджету Тернопільської області за січень–березень 2016 р.
2. Звіт управління охорони здоров'я про касові видатки від власних надходжень бюджетних установ Тернопільської області за січень–березень 2016 р.
3. Звіт управління охорони здоров'я про касові видатки загального фонду обласного бюджету Тернопільської області за січень–червень 2016 р.
4. Звіт управління охорони здоров'я про касові видатки від власних надходжень бюджетних установ Тернопільської області за січень–червень 2016 р.
5. Звіт управління охорони здоров'я про касові видатки загального фонду обласного бюджету Тернопільської області за січень–вересень 2016 р.
6. Звіт управління охорони здоров'я про касові видатки від власних надходжень бюджетних установ Тернопільської області за січень–вересень 2016 р.

ЧИ Є ДОСТАТНЬОЮ ПІДТРИМКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ?

Вираз «підтримка малого та середнього бізнесу» в наш час є дуже популярним і шаблонним, що нажаль на словах – всі його підтримують, але на ділі – не кожен зможе пояснити, «якими мають бути реальні результати та в чому саме полягає ця підтримка»?

Протягом останніх років в Україні постає досить гостро проблема розвитку малого і середнього бізнесу. За умов становлення ринкової економіки мале підприємництво виступає основою, за якої досягається збільшення надходжень до бюджетів, насичення ринку товарами і послугами, скорочення безробіття. Проблема активізації і розвитку малого й середнього бізнесу в Україні дуже важлива і потребує вирішення, так як залучення більшої кількості населення до сфери малого і середнього бізнесу дає змогу людям, зайнятим підприємницькою діяльністю, забезпечити достатній рівень свого життя, що призводить до скорочення витрат, пов'язаних із соціальним захистом безробітних.

При погіршенні умов економічної ситуації в Україні малі та середні підприємства швидко реагують на зміну кон'юнктури ринку, тим самим достатньо забезпечуючи кількість товарів, велике виробництво яких є не вигідним.

Усі ці чинники підтверджують важливість і необхідність сприяння розвитку малого та середнього бізнесу в Україні та доцільність розробки нових методів їх активізації.

На сьогоднішній день тернопільська область характеризується високим рівнем трудової міграції за кордон. Офіційний обсяг надходжень валютних коштів трудових мігрантів у 2015 р. становив близько 2,6 млрд. грн. Нажаль ці ресурси вкладаються переважно в нерухомість, сферу торгівлі та харчування, а могли б стати вагомим джерелом розвитку МСП, якби були залучені у формі інвестицій.

А от на бажання трудових мігрантів повертатись до дому і вкладати реальні інвестиції у сферу бізнесу та займатися підприємницькою діяльністю, може бути зумовлене покращенням економічної ситуації та підприємницького клімату в області. Вирішення цієї проблеми не може відбуватись виключно на рівні громади.

На мою думку якщо не буде збільшення підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Тернополі то рівень трудової міграції зросте ще в

1,5 рази. Це може бути зумовлено навіть у майбутньому збільшенням мінімальної заробітної плати до 3200 грн.

Я вважаю що різке підвищення доходів певної частини населення у той час, коли відсутнє таке ж стрімке зростання товарної пропозиції, призведе до девальвації та інфляції.

З новою мінімальною зарплатою відбудеться значне зростання податкового навантаження на бізнес, тому при цьому більшість підприємців будуть змушені оформляти своїх працівників на пів ставки, проводити скорочення або переводити на неофіційну зайнятість.

Отже з вище сказаного можна зробити висновок, що звичайно підтримання та всебічне сприяння розвитку місцевих бюджетів є вкрай необхідним але воно має відбуватися за участю як держави так і місцевих органів влади. А такі кроки можливі за умови підтримки розвитку бізнесу, дерегуляції та зростання рівня економічної свободи. Відтак, створення сприятливих умов для підприємницької діяльності сприятимуть швидкому залученню іноземних інвестицій, що також позитивно вплине на розвиток української економіки.

Для розвитку малого та середнього бізнесу необхідно не тільки використовувати кошти на проведення семінарів, нарад на конференцій Департаментом економічного розвитку та торгівлі, а й отримання певних результатів від цих заходів. Мені здається, що сума 34302,54 грн. є недостатньою для розвитку бізнесу. І потрібно збільшити фінансування та ефективно використати кошти за програмно-цільовим методом, тобто вдосконалити методологію програм розвитку підприємництва з ціллю здійснення їх не як формальних заходів, а як програм економічно значущих за змістом й масштабами, провести ранжування цих програм, для визначення пріоритетів фінансування, щоб не просто кошти йшли на організаційно-технічну підтримку, а на досягнення кінцевого результату виконання програм.

Для полегшення розвитку малого та середнього бізнесу потрібно також:

1) Вагомим елементом забезпечення інформаційної підтримки діяльності МСП є також консультаційна допомога як чинним підприємцям, так і тим, хто тільки збирається відкрити свій бізнес, та поширення інформації про них спільно з центрами зайнятості.

2) Доступ до фінансових, в тому числі кредитних, ресурсів є одним із важливих факторів розвитку МСП. Інформування підприємців про грантові та кредитні можливості, проведення тренінгів для місцевих МСП з підготовки грантових та кредитних заявок, що дасть змогу вихід на зовнішні ринки, що є інструментом підвищення конкурентоспроможності МСП та збільшення обсягів реалізації товарів та послуг, які виробляються підприємствами Тернопільщини.

ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ НА ВИКОНАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ: «ОБЛАСНА ЦІЛЬОВА СОЦІАЛЬНА ПРОГРАМА ПІДТРИМКИ СІМ'Ї»

Більшість з нас, мабуть, вважають себе щасливими людьми, бо маємо дах над головою, близьких людей, які завжди зможуть підтримати та розрадити. Я теж вважаю себе щасливою людиною, зокрема через те, що у мене є батько та матір. Однак все частіше трапляються випадки, коли є повноцінна сім'я, але злагоди у ній немає – постійні конфлікти, сварки, непорозуміння. Часто це відбувається з тієї причини, що батьки просто не встигають за часом, не можуть звикнути до інновацій та сучасного суспільства.

На жаль іноді це трапляється і з тієї причини, що батьки не приділяють достатньо часу своїм дітям. Вони не завжди мають змогу їх виховувати самостійно із-за роботи. Майже з пелюшок вони віддають їх у дитячий садок. Саме з того часу дитина вже починає ставати самостійною, а також вчиться як хорошому, так і поганому. Виростаючи, вона вже стає підлітком, який має власне думку, і прагне йти за модою й не бути гірше своїх друзів. Зокрема це ми можемо помітити по тому, як сучасна молодь проводить час – із цигаркою в одній руці та пляшкою спиртного в іншій.

Конфлікти були, є та будуть. Однак завжди є якийсь їх вирішення. Саме завдяки фінансуванню ТОДА проводились обласні тематичні семінари, тренінги, конференції з питань сім'ї. До цих заходів було залучено 90 осіб для проведення 3 тренінгів для працівників, які відповідають за реалізацію державної політики з питань сім'ї. Витрати на проведення таких заходів становили 13 843,84 грн.

Також у Тернополі проводяться рекламно-інформаційні кампанії з питань розвитку та підтримки сім'ї, які допомагають надати людям інформацію щодо того як запобігти насильству в сім'ї. На привеликий жаль за 9 місяців 2016 р. кількість осіб які володіють такою інформацією було збільшено лише на 100 чоловік. Це число просто мізерне в порівнянні з кількістю населення у місті Тернополі та чисельністю тих, у кого є проблеми, конфлікти та насильство в сім'ї. При чому варто звернути увагу на те, що заплановано було витратити 7000 грн. з зального бюджету, а витратили лише 531 грн. Варто задуматись над цим. Хіба на сьогоднішній день це не є важливим та актуальним питанням, адже суспільство складається з індивідуумів, які можуть завдати шкоди іншим

через власні проблеми. І було б добре якби хоча кожен п'ятий громадянин володів такою інформацією щодо запобігання конфліктів.

Завдяки ТОДА проводять і святкові заходи (День сім'ї, День матері, День Св. Миколая тощо) культурологічні, благодійні та соціальні акції з питань сім'ї та дітей, популяризації народних сімейних обрядів, звичаїв, традицій. Але й тут ми можемо побачити таку ж ситуацію, коли заплановано витратити 155000 грн., а з них витрачено лише 41 798,97 грн. І тут теж задаємося питанням куди ж дівається решта коштів. Це ж теж важливо, коли дитина почувається щасливою, коли на її обличчі сяє посмішка. Хіба ж так складно зробити дітям справжнє свято аби воно залишилося у спогадах надовго.

На 2016 р. було заплановано 31 захід із них реально було проведено (профінансовано) лише 9. При чому заплановані витрати становлять 523000,0 грн, а фактично профінансовано було лише на суму 78149,48 грн.

Таблиця 1

Використання коштів на виконання регіональної Обласної цільової соціальної програми підтримки сім'ї за 9 місяців 2016 р.

Заходи	Обсяг фінансування
Святкові заходи, культурологічні, благодійні та соціальні акції з питань сім'ї та дітей	41 798,97 грн.
Обласні тематичні семінари, тренінги	13 843,84 грн.
Заходи, культурологічні акції з питань підтримки багатодітних сімей	8250,00 грн.
Проведення бесід, лекцій, тренінгів для осіб «групи ризику» з питань запобігання торгівлі людьми та протидії нелегальної міграції	5000,0 грн.
Проведення інформаційно-просвітницької рекламної кампанії протидії насильству в сім'ї	2621,77 грн.
Проведення навчальних семінарів, тренінгів тощо для спеціалістів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми та надання допомоги особам, що постраждали від торгівлі людьми	2091,00 грн.
Підготовка фахівців по роботі з дітьми, свідками домашнього насильства та потерпілими від насильства	2040,00 грн.
Проведення заходів з питань недопущення дискримінації за ознакою статі та гендерного насильства	1972,9 грн.
Рекламно-інформаційні кампанії з питань розвитку та підтримки сім'ї	531,0 грн.

ФІНАНСУВАННЯ КОМУНАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я У ФОРМІ БЛАГОДІЙНИХ ВНЕСКІВ: СИСТЕМА ПОТРЕБУЄ ЗМІН

З перших років українського державотворення й досі через банальне недофінансування комунальні заклади охорони здоров'я перебувають у важкому становищі. Причому, поряд з бюджетними асигнуваннями, вони постійно змушені шукати альтернативні інструменти для покриття витрат з виплати заробітної плати, організації та надання послуг, утримання, облаштування, ремонту і придбання майна. Однією з форм фінансування видатків цих закладів є благодійні внески, питання залучення й використання яких мають великий суспільний резонанс, адже часто пов'язані з протиправною діяльністю та зловживаннями зі сторони набувачів благодійної допомоги.

Надання добровільної, безповоротної та безоплатної допомоги у формі благодійних внесків регламентується низкою нормативно-правових документів (табл. 1). Вони визначають загальні засади благодійництва, забезпечують правове регулювання відносин в суспільстві, спрямованих на розвиток благодійної діяльності, утвердження гуманізму і милосердя, гарантують державну підтримку її учасникам. Однак недосконалість законодавчої бази, її трактування на власний розсуд сприяє вчиненню злочинів набувачами благодійної допомоги, призводить до зловживань працівників комунальних закладів охорони здоров'я, атрофує морально-етичні норми поведінки громадян щодо благодійництва [1, с. 89].

Відповідно до Порядку отримання благодійних внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами та закладами такі внески можуть здійснюватися благодійниками набувачам у грошовій формі, а також як товари, роботи і послуги. Якщо благодійниками конкретну мету їх використання не встановлено, вона визначається керівниками установ і закладів відповідно до першочергових потреб, пов'язаних з веденням основної діяльності. Важливим є те, що при отриманні цього виду допомоги розпорядники бюджетних коштів у межах року зобов'язані внести зміни до спеціального фонду кошторису за іншими джерелами власних надходжень.

Нормативно-правові документи, які регламентують питання залучення і використання благодійних внесків [1, с. 89]

Нормативно-правовий документ	Характеристика
Бюджетний кодекс України	Визначає склад власних надходжень бюджетних установ і напрями використання благодійних внесків, грантів та дарунків
Закон України «Про благодійництво та благодійні організації»	Визначає загальні засади благодійництва, забезпечує правове регулювання відносин у суспільстві, спрямованих на розвиток благодійної діяльності, гарантує державну підтримку її учасникам
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розподілу товарів, отриманих як благодійна допомога, та контролю за цільовим розподілом благодійної допомоги у вигляді наданих послуг або виконаних робіт»	Визначає механізм розподілу товарів, отриманих як благодійна допомога юридичними особами – її набувачами, та контролю за цільовим розподілом благодійної допомоги у вигляді наданих послуг або виконаних робіт
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування»	Визначає вимоги до отримання, використання та обліку благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб – резидентів і нерезидентів бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, культури, науки, спорту та фізичного виховання

У цьому сенсі необхідно звернути увагу на використання благодійних внесків за 9 місяців 2016 р. КЗ ТОР «Тернопільська університетська лікарня» на виплату заробітної плати. З-поміж усього спектру витрат, як-от продукти харчування, медикаменти, оплата послуг, капітальні видатки тощо, 18,2 тис. грн. і 4 тис. грн. було витрачено на оплату праці та відповідні нарахування (аналогічно 7 тис. грн. по КУТОР «Центр здоров'я»). Чинним законодавством встановлено заборону використовувати кошти благодійних внесків на виплату заробітної плати. Адаже цілі надання благодійних внесків є відмінними від засад регулювання оплати праці та жодним чином не стосуються такого виду витрат.

Більш детально інформацію щодо заборони використання благодійних внесків подано в Рішенні Конституційного Суду України у

справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. №1222». Керівники закладів охорони здоров'я, які допускають спрямування благодійних внесків на виплату заробітної плати не лише обмежують права благодійника вільно розпоряджатися своїм майном, а змінюють правовий режим власності (використання пожертв і благодійних внесків).

Благодійні внески можуть надаватися у грошовій формі, а також як товари, роботи і послуги

Благодійні внески
25,3 млн. грн.
(станом на 01.09.2016)

Благодійні внески
5,8%

Загальний фонд
90,7%

Спеціальний фонд
3,5%

13,5 млн. грн.   **1–2 млн. грн.**   Від **3** до **800** тис. грн.   **Не надходили**

41

комунальних закладів охорони здоров'я

КЗ ТОР «Тернопільська університетська лікарня»

КУ ТОР «Тернопільська обласна дитяча клінічна лікарня»

Тернопільська обласна комунальна клінічна психоневрологічна лікарня

КУТОР «Тернопільський обласний клінічний шкірно-венерологічний диспансер»

КУ ТОР «Тернопільський обласний клінічний онкологічний диспансер»

Тернопільське обласне комунальне спеціалізоване територіальне медичне об'єднання «Фтисіатрія»

Тернопільський обласний комунальний лікувально-фізкультурний диспансер

КЗ ТОР «Тернопільський обласний клінічний перинатальний центр «Мати і дитина»

КУ ТОР «Тернопільський обласний наркологічний диспансер»

Тернопільське обласне бюро судово-медичної експертизи

КУТОР «Обласний центр профілактики і боротьби зі СНІДом»

КУТОР «Тернопільський обласний спеціалізований будинок дитини»

КУ ТОР «Тернопільське обласне патологоанатомічне бюро»

КУТОР «Микулинецька обласна фізіотерапевтична лікарня реабілітації»

Інші комунальні заклади охорони здоров'я

Інші комунальні заклади охорони здоров'я

Суспільство погано інформоване про використання благодійних внесків

1 заклад

5 закладів

15 закладів

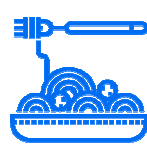
20 закладів

18,2 тис. грн.
зарплата

16,0 млн. грн.
медикаменти

1,1 млн. грн.
продукти харчування

3,9 млн. грн.
капітальні видатки

2,8 млн. грн.
предмети і матеріали

Рис. 1. Фінансування комунальних закладів охорони здоров'я у формі благодійних внесків

Примітка. Складено автором на основі звітних даних Управління охорони здоров'я Тернопільської обласної державної адміністрації.

Разом з тим, за 9 місяців 2016 р. по окремих комунальних закладах охорони здоров'я Тернопільської обл. вражають за своїми сумами обсяги наданих благодійних внесків. Якщо в КЗ ТОР «Тернопільська

університетська лікарня» вони становили 13,5 млн. грн., то в п'яти закладах (шість закладів за аналогічний період 2015 р.) коливалися від 1 до 2 млн. грн., а в 20 закладах (14 закладів за аналогічний період 2015 р.) не надходили взагалі, що видається дивним на фоні системного підходу до збору коштів (заважаючи на «обов'язковий» характер таких внесків, кошти, скоріше за все, не обліковувалися та були вилучені з фінансування основної діяльності цих закладів, що потребує додаткового вивчення).

Вплив «людського фактора» є головною причиною деструктивності благодійних внесків. Натомість посилення фінансового контролю зі сторони контролюючих органів не забезпечить до суттєвих змін, оскільки ці кошти можуть й не обліковуватися у звітних документах і не зараховуватися на рахунки. Зважаючи на те, що основними надавачами благодійної допомоги в комунальних закладах охорони здоров'я є отримувачі послуг, потребує проведення широкомасштабна просвітницька робота. Кожен громадянин/пацієнт через інформаційні стенди, ЗМІ, веб-сайти тощо має бачити, на які цілі будуть витрачатися, надані ним кошти у формі благодійних внесків.

Вважаємо, що благодійні внески можуть бути залишені в переліку власних надходжень комунальних закладів охорони здоров'я тільки за умови забезпечення громадського контролю, який реалізується на основі суспільних інститутів і законів, що зобов'язують надавати інформацію зацікавленим особам. Адже це питання тісно пов'язане з корупцією, відтак участь населення в його вирішенні є вершиною демократії, за якої мешканці територіальної громади реально впливають на організацію фінансових відносин. В іншому випадку благодійні внески й надалі асоціюватимуться з «вимаганням неправомірної вигоди в пацієнтів», «обов'язковою платою за надані медичні послуги» тощо.

Література:

1. Письменний В.В. Правові аспекти фінансування бюджетних установ і закладів у формі благодійних внесків // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ: Загальноунівер. наук. конф. проф.-викл. складу, 10 квіт. 2013 р., м. Тернопіль. – Тернопіль: Вектор, 2013. – С. 89–92.

ЗАКОННО! АЛЕ ЧИ ЛОГІЧНО ТА ЕФЕКТИВНО? ПРО АБСУРДНІ ДРІБНИЦІ, ЩО РОЗПОРОШУЮТЬ БЮДЖЕТНІ ВИДАТКИ ТА НЕПРИНОСЯТЬ ЖОДНОГО РЕЗУЛЬТАТУ

Формування нової молодішої генерації українців, що позбавленні радянського минулого повинно ґрунтуватись на нових засадах. Вважаємо, що в умовах негативних настроїв молоді, щодо побудови щасливого майбутнього у власній країні значну увагу справді необхідно приділяти програм, які орієнтуються на побудову сприятливих умов для розвитку та самореалізації молоді, а також формування їх громадянської позиції. Саме таку мету визначено в Розпорядженні Голови ТОДА від 25.12.2015 «Про проект програми Молодь Тернопільщини на 2016–2020 рр.» Відповідно до схваленої програми для її реалізації передбачено фінансування за рахунок бюджетних коштів, а саме 4 990 тис. грн, в тому числі 3 990 тис. грн. за рахунок коштів обласного бюджету та 1 000 тис. грн. за рахунок коштів районних бюджетів та бюджетів міст обласного значення. Таким чином, існують усі законні умови для використання таких коштів. Відкритим залишається логіка та ефективність використання таких коштів.

Оскільки реалізація будь-якої програми полягає у досягненні поставленої мети та завдань, то значний інтерес викликає не лише законність витрачання бюджетних коштів, а і отриманні результативні показники. Розглянемо доцільність окремих видатків, що заплановано здійснити в межах згаданої програми, а саме увагу звернемо на такі 4 пункти:

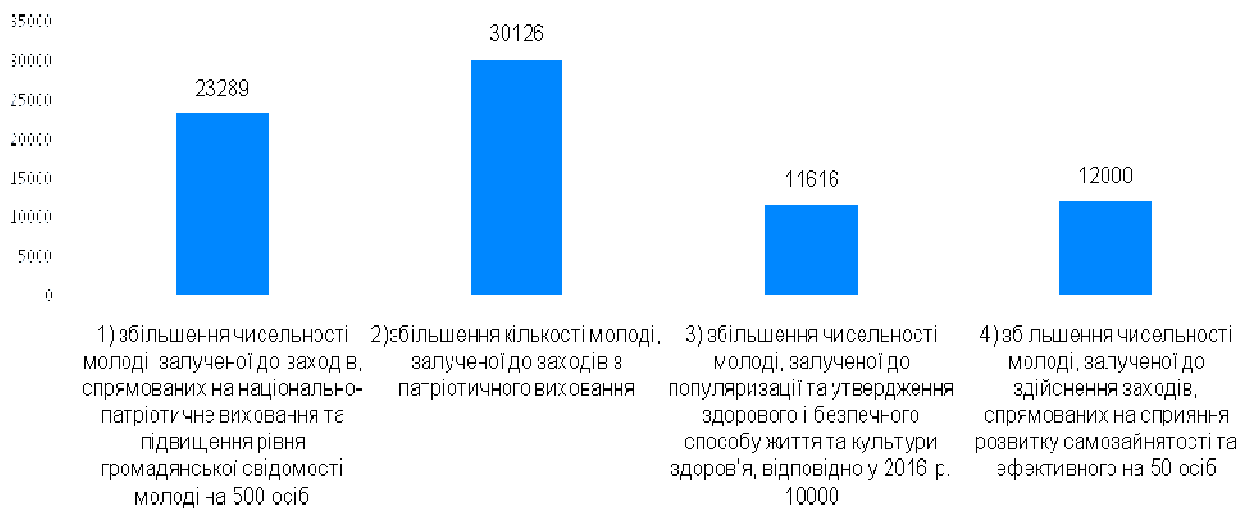
– формування патріотичної свідомості молоді, зокрема у навчальних закладах і молодіжному середовищі, шляхом розвитку історичної пам'яті; популяризація української культури і народних традицій; усвідомлення національної своєрідності; залучення молоді до суспільно значущої діяльності – 70 тис. грн;

– проведення вишкільних та військово-патріотичних таборів, ігор для дітей та молоді – 60 тис. грн;

– проведення вишкільних та військово-патріотичних таборів, ігор для дітей та молоді – 30 тис. грн;

– сприяння розвитку молодіжного підприємництва, самозайнятості та ефективного просування молодих людей у підприємницькому середовищі, у тому числі проведення Всеукраїнського конкурсу бізнес-планів підприємницької діяльності серед молоді – 30 тис. грн.

На думку, відділу сім'ї та молоді ТОДА результативною ознакою витрачання таких коштів є показники, що наведено на рис.1. На нашу думку, це доволі дискусійно та й в цілому суперечить Наказу Міністерства №1536 від 10.12.2010 р. «Про результативні показники бюджетної програми» Так відповідно до неї результативними показниками визначаються показники якості, що характеризують динаміку досягнення мети та виконання завдань бюджетної програми, відповідність створеного продукту установленим стандартам (нормативам), рівень реалізації інвестиційних проектів, виконання робіт, ступінь готовності об'єктів будівництва, якість створеного продукту; рівень задоволення користувачів державних послуг відповідно до їх призначення, рівень забезпечення державними послугами осіб, які мають на них право; висвітлюють послаблення негативних чи посилення позитивних тенденцій в економіці, користь для суспільства від реалізації бюджетної програми.

Рис. 1. Витрати на досягнення результату з виконання окремих пунктів програми «Молодь Тернопільщини» за 9 місяців 2016 р.

Сумарна кількість запланованих видатків по 4 проаналізованим пунктам становила 190 тис. грн. Згідно опублікованих звітів за перших 9 місяців 2016 р. витрачено 77,0 тис. грн. Однак незрозуміло яких саме результатів досягнуто такими заходами, адже залучення додаткової кількості молоді, аж ніяк не свідчить про наявність впливу на їх свідомість або ж якість отриманих результатів. Збільшення кількості молоді до заходів з патріотичного виховання (30,1 тис. грн) жодним чином не вплине на їх симпатії чи антипатію до навколишнього середовища, власної культури, самої держави. Неоднозначним є результат по 3-му пункті – збільшення чисельності молоді до популяризації здорового

способу життя (11,6 тис. грн. витрат). Це факторний показник який міг б здійснити вплив, а результативним могло б бути кількість людей, що внаслідок програми покинули шкідливі звички (палити та вживати алкоголь). Щодо сприяння розвитку підприємництва та самозайнятості, то тут взагалі абсурдним вважаємо наведений результативний показник (12,0 тис. грн. витрат) – збільшення чисельності молоді, залученої до здійснення заходів, спрямованих на сприяння розвитку самозайнятості на 50 осіб. Результативним показником могло б стати – кількість молодих осіб, що працевлаштувалися, відкрили власний малий бізнес (створили робочі місця, сплатили кошти до бюджету і т. д.).

Наведений аналіз підтверджує невміння або ж небажання органів державної влади правильно та ефективно використовувати бюджетні. Описаний приклад свідчить про те, з яким абсурдом використовуються нехай незначні, але кошти платників податків.

Наукове видання

**Збірник матеріалів Другої заочно-дистанційної
наукової конференції студентів і молодих вчених**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ
ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ**

м. Тернопіль, 24–26 січня 2017 р.

Верстка: В.В. Письменний
super_verstka@ukr.net

Підписано до друку 24.01.2017.
Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний 80 г/м2. Друк на дублюаторі.
Умов.-друк. арк. 7,25.
Тираж 50 примірників. Замовлення №01/24/1-7.

Віддруковано у видавничому центрі «Вектор»
46018 м. Тернопіль, вул. Львівська, 12
тел. (0352) 40-08-12
(0352) 40-00-63

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
серія ТР №46 від 7 березня 2013 р.
ФО Осадца Ю.В.